

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku

Matea Altić

**RETORIČKA ANALIZA I USPOREDBA TURSKIH PREDsjedNIKA
KEMALA ATATÜRKA I RECEPA TAYYIPA ERDOĞANA**

Diplomski rad

Zagreb, rujan, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku

Matea Altić

**RETORIČKA ANALIZA I USPOREDBA TURSKIH PREDsjedNIKA
KEMALA ATATÜRKA I RECEPA TAYYIPA ERDOĞANA**

Diplomski rad

Mentor: Doc. dr. sc. Gabrijela Kišiček

Zagreb, rujan, 2019.

PODACI O AUTORU

Ime i prezime: Matea Altić

Datum i mjesto rođenja: 30.09.1991. Zagreb

Studijske grupe i godina upisa: 2010./2011. Fonetika i turkologija, 2016./2017.

Povijest

Lokalni matični broj studenta: 393169

PODACI O RADU

Naslov rada na hrvatskome jeziku: Retorička analiza i usporedba turskih predsjednika

Kemala Atatürka i Recepta Tayyipa Erdoğan

Naslov rada na engleskome jeziku: Rhetorical analysis and comparison of turkish presidents Kemal Atatürk and Recep Tayyip Erdoğan

Broj stranica: 78

Broj priloga: 0

Datum predaje rada: 20.09.2019.

Sastav povjerenstva koje je rad ocijenilo i pred kojim je rad obranjen:

Predsjednik povjerenstva: Doc. dr. sc. Elenmari Pletikos Olof

1. Član povjerenstva: Dr. sc. Iva Bašić

2. Član povjerenstva: Doc. dr. sc. Gabrijela Kišiček, mentor

Datum obrane rada: 30.09.2019.

Broj ECTS bodova: 15

Ocjena:

Potpis članova povjerenstva:

1. -----

2. -----

3. -----

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOGA RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisala diplomski rad pod naslovom

*Retorička analiza i usporedba turskih predsjednika Kemala Atatürka i Recepta
Tayyipa Erdoğan*

i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni na popisu literature.

(ime i prezime studenta)

(potpis)

Zagreb, _____

Zahvala

Zahvaljujem Odsjeku za fonetiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu i mojoj mentorici dr. sc. Gabrijeli Kišiček na sugestijama i stručnom vodstvu. Zahvaljujem roditeljima te Mateju, Ivi, Mirni i Ivoni na neumornoj pomoći, emotivnoj podršci i strpljenju. Posebno zahvaljujem Mustafi Kemalu Atatürku i Recepu Tayyipu Erdoğanu bez čijih govora i inspiracije ovaj rad ne bi bio moguć.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Retorika	2
3. Teorijski okvir rada	3
3.1 Važnost retorike u politici	3
3.2 Argumentacija	5
3.2.1 <i>Argumentacija u političkim govorima</i>	6
3.2.2 <i>Uloga kredibiliteta govornika u politici - etos</i>	7
3.2.3 <i>Uloga argumentacije u politici - logos</i>	9
3.2.4 <i>Uloga emocija u politici - patos</i>	12
3.3 Specifičnosti turske politike	14
3.3.1 <i>Kemalizam</i>	16
3.3.2 <i>„Deep State” ili država u državi</i>	18
4. Ciljevi i hipoteze	20
5. Metodologija i korpus	21
5.1 Biografija Mustafe Kemal Paše Atatürka	23
5.2 Biografija Recepta Tayyipa Erdoğana	24
6. Rezultati i analiza govora	25
6.1 Retoričke karakteristike Atatürkovih govora	25
6.1.1 <i>Tema i struktura govora</i>	25
6.1.2 <i>Tvrdnje i potpore tvrdnjama</i>	29
6.1.3 <i>Argumentacijske pogreške</i>	36
6.1.4 <i>Stilske figure</i>	40
6.2 Retoričke karakteristike Erdoğanovih govora	45
6.2.1 <i>Tema i struktura govora</i>	45
6.2.2 <i>Tvrdnje i potpore tvrdnjama</i>	49
6.2.3 <i>Argumentacijske pogreške</i>	56
6.2.4 <i>Stilske figure</i>	60
6.3 Usporedba retoričkih karakteristika	65
7. Metodička komponenta - Utjecaj etosa i ideologije na političku retoriku na primjeru Mustafe Kemala Atatürka i Recepta Tayyipa Erdoğana	68
8. Zaključak	73
9. Literatura	74
Sažetak	79
Summary	80
Životopis	81

1. Uvod

إذا تم العقل نقص الكلام

„Što si pametniji, manje govoriš.”

Arapska poslovice

Osnovno političko „oružje” je uspješno uvjeriti skupinu ljudi ili osobu u određene teze ili stavove te pritom znati kako i što govoriti (Martin, 2014). Kišiček i Stanković (2014) ističu kako je govor „osnovni alat” svakog političara, kojim mogu narušiti ili popraviti svoj imidž, a dobar političar bi trebao ujediniti i sadržaj i izvedbu govora. Upravo zbog toga, rad započinje poslovicom koja pretpostavlja valjanu i ekonomičnu uporabu riječi uz lijepo i odmjereno govorenje. Pritom, ne smije se zaboraviti na čestitost i moralnost govornika, o čemu su raspravljali i antički retoričari poput Kvintilijana. On je smatrao kako dobri govornici mogu biti samo „oni koji su dobri i čestiti” (Kvintilijan, *Ins. orat.* II, XV, 1). Uostalom, oružje jest alat kojim se može nekome nauditi ili postignuti veće dobro, a politika kroz retoriku često koristi svoje metode uvjeravanja na pogrešan način.

Tema ovog diplomskog rada jest retorički analizirati i usporediti govore turskih predsjednika Mustafe Kemala Paše Atatürka i Recepta Tayyipa Erdoğana. Razlog zbog kojeg su upravo ova dvojica predsjednika izabrana za istraživanje jest taj što obojica uživaju kulturni status u Republici Turskoj, a u ovom će se radu pokušati odgovoriti na pitanje na koji način koriste svoje argumentacijske strategije, kako argumentiraju tvrdnje, postoje li u njihovim govorima argumentacijske pogreške te kakav je njihov retorički stil. Nadalje, razdoblje njihovog političkog djelovanja vremenski je udaljeno. Djelovali su u različitim povijesnim aspektima turske države pa će se pokušati uvidjeti razlika u oblikovanju njihovih govora, ako ona postoji.

U prvom dijelu rada, predstaviti će se teorijski okvir koji će, osim obilježja političkih govora, argumentacije i metoda uvjeravanja, sadržavati i pregled političkog sustava Republike Turske, dok će se u drugom dijelu rada predstaviti metodologija te retorička analiza i usporedba epideiktčkih i političkih govora dvojice predsjednika.

2. Retorika

Govorništvo ili retorika, izraz je stvaralaštva helenske i rimske civilizacije. Kroz efektan i uvjeravajući govor retorika je postala poseban način izražavanja koji je povezo duhovni i misaoni svijet starih naroda. Prema Aristotelu, retorika je „sposobnost uočavanja bitnog i primarnog svojstva kojim se može uvjeriti, a koje svojstvo krije u sebi svaki predmet ili pojava”¹ (Aristotel, *Rhet.* 1356a1), dok je prema Ciceronu, najvećem rimskom govorniku, retorika „umijeće govorenja prilagođenog za uvjeravanje” (Ciceron, *De invent.* 1, I). Sukladno tvrdnjama, retorika predstavlja važnost uvjeravanja riječima i pridobivanje nekoga ili publike za akciju ili ideju (Škarić, 2008). Ciceron je u svojoj raspravi *O govorniku* tvrdio kako je retorika vještina koja se postiže vježbom, dok je govornikov krajnji cilj zadovoljen ukoliko je dobro govorio. U svojim djelima *De inventione* i *De partitione oratoria* (*Razgovor o sastavljanju govora*) ustanovljuje ciljeve govorničkog umijeća te smatra kako govor treba zabaviti (*delectare*), ganuti (*movere*) i poučiti (*docere*), a objašnjava i dijelove govora: uvod, izlaganje, dokazivanje, zaključak (Beker, 1997). Ciceronov sljedbenik Kvintilijan slijedio je mišljenja prethodnika te je smatrao kako je zadaća govorništva uvjeravanje ili sposobnost korištenja jezika kako bi se nekoga uvjerilo, čineći time retoriku vještinom uvjeravanja. Također, smatrao je kako govornik mora biti „čestit čovjek koji se razumije u vještinu govora” (Kvintilijan, *Inst. orat.* XII, I, 1). U *Obrazovanju govornika* retorika je definirana kao „nauka o dobrom izražavanju”, koja sadržava i ukupni moralni lik govornika te se zagovara ne samo uvjeravanje nego i *elokvencija* (Meyer, Carrilho, Timmermans, 2008).

Retorika 20. stoljeća počela se obnavljati 60-ih godina zahvaljujući strukturalizmu i, dok većina teoretičara stavlja važnost na *logos*, moderna retorika vraća uporabu *etosa*, *patosa* i *logosa*, odnosno, naglasak na govornika, slušateljstvo ili jezik, a svaka dimenzija ima svoje retoričare i zagovornike. Veliki revolucionar retorike 20. stoljeća je Chaïm Perelman koji je ponudio novi način razumijevanja retorike, a uključio je i vrijednost auditorija, publike, koja razmatra argumente baš kao i govornik (Herrick, 2008).

---

¹ ili „sposobnost pronalaženja uvjerljivog u svakoj danoj stvari ili pojavi” (Aristotel, *Rhet.* 1356a1).

3. Teorijski okvir rada

3.1 Važnost retorike u politici

U govoru Kvintilijan stavlja naglasak na govornu izvedbu, dok Aristotel ističe važnost sadržaja koji upućuje na sposobnost pronalaženja uvjerljivog i logičnog u govoru (Kišiček i Stanković, 2014). Burke (1982) tvrdi kako je retorički koncept politike dio retoričke filozofije, zbog čega zaključuje da je ta ljudska aktivnost svjestan pokušaj ljudi (govornika) da uvjere druge (publiku) s ciljem usvajanja određenih stavova. Navodi kako takvo uvjeravanje može biti veoma racionalno, npr. argumenti pred Vrhovnim sudom, ali i iracionalno, koje poziva na rasizam. Sukladno navedenom, važno je spomenuti Aristotela i njegovo djelo *Retorika* u kojem je naveo osnovne vrste govora: sudske, političke i epideiktičke govore. Svaka od Aristotelovih vrsta govora ima krajnji cilj i svrhu, a sastoji se od triju dijelova: lica (osobe koja govori), predmeta o kojem govori i lica kojem se obraća. Sudski govor odnosi se na radnje koje su se dogodile u prošlosti, sadrži optužbu i obranu tj. dvije strane koje se u sudskom sporu tuže ili brane. Politički govor (savjetodavni ili deliberacijski) na nešto potiče ili odvraća od nečega te mu je cilj uvjeriti publiku da djeluje na poseban način u budućnosti. Epideiktički govor nešto brani ili kritizira, a posebice u javnim prigodama emocijama utječe na publiku kako bi imala poseban osjećaj u sadašnjosti. U svim trima govorima govornik želi utjecati na publiku, navesti ju na određene stavove, vrijednosti i vjerovanja. Sukladno tome, *logos* (uvjeravanje argumentima) je karakterističan za sudske govore, *patos* za epideiktičke (trenutačne emocije i stanje u kojem se nalazi publika), a *etos* (karakter govornika) za deliberativne, koje je Aristotel smatrao „najučinkovitijim sredstvom uvjeravanja” (Aristotel, *Rhet.* 1358b1-6). Govornikova vlastita vjerodostojnost, tj. „razlozi koji utječu da govornici budu uvjerljivi, jer baš toliko ima stvari zbog kojih bez dokazivanja nekome vjerujemo” su praktično znanje, razboritost (*phronesis*), vrlina (*arête*) i dobrostivost (*eunoia*) (Aristotel, *Rhet. II*, 1378a5-6). Važno je naglasiti da su *phronesis* i *areté* svojstva govornika kao takvoga, dok *eunoia* omogućuje govornikovo razvijanje emocija kod publike (Garver, 1994).

Politika je nezamisliva bez persuazije tj. uvjeravanja. Persuaziju definiramo kao „proces u kojem izvor (uvjeravatelj) koristi poruku da bi ostvario cilj stvaranjem, mijenjanjem ili jačanjem stavova drugih (primatelja poruke)” (Martin, 2014).

Političari pokušavaju uvjeriti svoje birače da podrže jedan smjer politike nad drugim. Interesne grupe izabiru svoje dužnosnike koji ih predstavljaju i koji podržavaju njihove ciljeve i programe uvjeravajući na taj način mase. Članovi javnosti tako uvjeravaju druge da preuzmu dio inicijative (ibid). Persuazija se sastoji od četiriju komponenata. Prva komponenta persuazije je usmjerenost na cilj, tj. može se koristiti kao utjecanje na primatelje poruke ili kao pomoć pri ostvarenju cilja koji ne možemo ostvariti sami. Persuazivna poruka time postaje sredstvo za postizanje našeg cilja. Druga komponenta navodi persuaziju kao proces jer podrazumijeva osobu koja želi postići određeni cilj, potaknuti druge na djelovanje. Treća komponenta uključuje ljude, što znači da persuaziju stvaraju pojedinci ili grupe za druge pojedince ili grupe, dok četvrta komponenta objašnjava kako persuazija može stvarati, jačati ili mijenjati određene stavove kod primatelja poruke, a ovisi o tome što želi postići osoba koja šalje poruku (Benoit i Benoit, 2013).

Aristotel je smatrao da je govorničko uvjeravanje iznošenje bitnog i primarnog svojstva, koje u sebi krije svaki predmet, pa govorništvo postaje spoznajni instrument, a ne način putem kojeg se pokušava izbjeći istina. Kako bi se prihvatila govornička vještina uvjeravanja slušatelj mora biti ravnopravan za razgovor, spreman promijeniti svoje mišljenje, ukoliko ga govornik razuvjeri u prijašnje stavove, te postupati prema novom uvjerenju. Persuazija nije moguća ako govornik nema ravnopravan odnos sa slušateljem, ako govori iz osobnog uvjerenja i ako prihvati da neće primjenjivati nikakve kazne protiv slušatelja ukoliko ga ne uspije uvjeriti (Škarić, 2008). Međutim, Kišiček (2013) navodi da persuazija proizlazi iz Aristotelove definicije retorike u kojoj je ona povezana s uvjeravanjem. Aristotelova definicija retorike uključuje uvjeravanje s namjerom, a ukoliko je nenamjerno tada to nije retorika jer svaka retorika podrazumijeva uvjeravanje, no svako uvjeravanje ne podrazumijeva retoriku. O'Keefe (2002) uvjeravanje definira kao djelovanje na mentalno stanje govornika ili publike namjerno i to putem komunikacije u uvjetima u kojima osoba koju se uvjerava ima slobodnu volju (Kišiček, 2013 prema O'Keefe, 2002). Što se tiče uvjeravanja i politike, politička retorika gradi persuazivne argumente u svakodnevnom političkom diskursu i formalnim javnim debatama, a povezana je s osnovama demokracije. Upravo zbog toga, retorika je središnje pitanje u demokraciji, a demokratski političari moraju konstantno uvjeravati kako bi ostali na vlasti (Condor i sur., 2013 prema Kane i Patapan, 2010). Međutim, u suvremenom se dobu od političkih govora zazire jednako koliko ih se i poštuje. Preko masovnih se medija

moгу promatrati međusobne optužbe političara, ali se može i inspirirati govorima političkih lidera poput Winstona Churchilla ili Martina Luthera Kinga. Sumnja javnosti prema retorici podsjetnik je kako uvjeravanje u politici uključuje upotrebu moći. Moć, s jedne strane, označava stupanj pristanka na koji nas se može uvjeriti, no s druge strane, biti uvjeren znači biti i podređen određenom stavu ili političaru (Martin, 2014). Međutim, prema Burkeu (1982) moć, ukoliko je pravilno raspoređena u društvu, može biti važna za oblikovanje raznih koalicija. Nadalje, navodi kako uvjeravanje nije samo odobravanje određenih stavova političara, nego i proces *identifikacije* s nekime tko je drugačiji od nas (Martin, 2014 prema Burke 1969). Platon u *Republici* opisuje politiku kao primjenu moralnih principa. „Pravda” prema Platonu mora biti *bit* moralne vrline, čime razmatra politiku koja je retorička, ali i moralna. Idealna zajednica tako mora stajati na postulatima moralnosti čije su pretpostavke i implikacije jasne, a ponašanje zajednice mora biti regulirano od strane onih koji znaju najbolje kako treba živjeti (Burke, 1982; prema Zarefsky, 2008).

3.2 Argumentacija

Škarić (2011) definira argumentaciju kao „oblikovanje teksta kojim se pridobiva razumski”. Kada govori o razumu, ističe kako je to dio svijesti u kojemu dolazi do prirodnih pojava koje su zapravo logički obrasci. Ti obrasci su aksiomatski sudovi, zakonito ponašanje prirodnih pojava, obrasci formalne logike, geometrijska predočavanja i matematički obrasci. Koliko će naši argumenti biti jaki ovisi o uvjerenju slušatelja i njegovom sudu o mogućoj istinitosti iznesenog. Škarić (2011) također navodi kako retorika zapravo traga za prihvaćanjem onoga što govornik zastupa, a ne za istinom. Pojednostavljeno, argumentiranje je retorički postupak kojim tvrdnja slušačima postaje zdravorazumski vrlo vjerojatno istinom, a sam argumentativni čin sastoji se od tvrdnje (teze), slušateljstva, okolnosti i razloga. Prema P. O. Marshu (1983), dvije temeljne osobine sudionika argumentacijskog čina su spremnost i oštroumnost. Sudionici moraju biti spremni za temu koja se argumentira i biti zainteresirani za govor, a to se postiže povezivanjem interesa sudionika s ishodom same argumentacije. Zainteresiranost sudionika utječe na retorički ishod, ozbiljnost situacije i angažiranost retoričkog postupka. Druga važna dimenzija sudionika je oštroumnost, odnosno stupanj sofisticiranosti sudionika jer je

argumentacijski postupak definiran kao racionalan i razumski. Stupanj oštroumnosti povezuje se kroz tri osobine: *sposobnost apstrahiranja* (doslovno ono što se može iz nečega izvući - kada se definiraju pojmovi moraju se obuhvatiti sve zajedničke osobine tog pojma), *sposobnost finog razlikovanja* (npr. razlika između vjere i religije) i *sposobnost impliciranja* (npr. netko može iz jednog podatka uočiti čitav niz posljedica, dok netko može uočiti samo nešto neposredno) (Škarić, 2011 prema P.O. Marsh, 1983).

Kišiček (2013) navodi kako je argumentacija samo jedan od načina uvjeravanja, jer nije nužno da se uvjeravanje provodi korištenjem argumenata u argumentaciji. Blair (1996) tako objašnjava razliku između argumentacije i uvjeravanja na način da argumentacija nije jedini način na koji se može uvjeravati, već ima za cilj prenijeti informacije od pošiljatelja do primatelja, a uvjeravanje nastoji djelovati na emocije, vjerovanja i poticanje na djelovanje. O'Keefe (1982) pod uvjeravanjem podrazumijeva način komuniciranja koji utječe na „mentalno stanje” osobe koje, isto kao i kod Blaira, može uključivati emocije, stavove i vjerovanja (Kišiček, 2013 prema Blair, 1996 i O'Keefe, 1982).

3.2.1 Argumentacija u političkim govorima

Budući da je tema ovoga diplomskoga rada analiza i usporedba turskih predsjednika, koji su prvenstveno političari, važno je spomenuti političku argumentaciju kojoj je osnovna karakteristika zadobivanje i korištenje moći kojom mobilizira individualce i kolektiv kako bi se postiglo javno dobro (Zarefsky, 2008). Pritom, karakteristike političke argumentacije koje navodi su: manjak vremenskog ograničenja, neodređenost argumenata i njihova dužina koja stvara poteškoće pri izabiranju teme te nejasan završetak argumentacije zbog čega nije jasno kada je argument završen. Još jedna karakteristika političke argumentacije je i heterogenost publike. Farrell (1976) navodi kako je za govornika najbolje da publika dijeli generalna znanja i vjerovanja, što naziva društveno znanje², a to je znanje dio političke kulture. Ono se sastoji od normi i temeljnih vrijednosti, no može se dogoditi da pripadnik publike ima nejednake elemente socijalnog znanja pa govornik mora

---

² engl. Social knowledge (prevela autorica rada)

odrediti nazore pojedinca kako bi odgovorio na njegove zahtjeve, ali i zahtjeve cjelokupne publike. Otvoren pristup također je jedno od obilježja političke argumentacije. Ono definira slobodu uključivanja javnosti u političku argumentaciju, što može dovesti do toga da govornici koriste diskurs koji nije poznat široj javnosti te da nemogućnost shvaćanja dovede do krive procjene argumenata.

Navedene karakteristike oblikuju političku argumentaciju i pomažu joj kako bi imala konstruktivno rješenje. Međutim, politička argumentacija podložna je argumentacijskim pogreškama jer ju je teško procijeniti te je lako utjecati na nečije političko mišljenje. Zarefsky to naziva *strateškim manevriranjem*. Ono uključuje promjenu teme, preoblikovanje relevantne publike (odabir tema kojima se mogu baviti određeni članovi publike kako bi se skrenula pozornost s prvotnog problema), pozivanje na liberalne i konzervativne pretpostavke, stavljanje argumenta u određeni okvir (argument može biti shvaćen na više načina ovisno o posljedicama i načinu na koji je izrečen: npr. odljev mozгова može predstavljati slabljenje ekonomije ili poticaj za napredovanjem), korištenje kondenzacijskih simbola (skup simbola koji različito značenje pretvaraju u generalno pozitivno ili negativno značenje, npr. „moramo ulagati u budućnost“, „sigurnost države je prioritet“), upozoravanje na nepopravljive posljedice (određeni članovi publike bit će spremi na određenu akciju, dok veći broj publike neće) te korištenje figura i tropa (uključivanje povijesnih analogija pomoću kojih se budući događaji poistovjećuju s prošlima)³ (Zarefsky, 2008).

3.2.2 Uloga kredibiliteta govornika u politici - etos

Govor je dominantan medij uvjeravanja u društvu (Martin, 2014). „Osnovni alat” političara je govor, kao i način govora koji ih razlikuje od drugih političara. Sukladno tome, retorika i politika postaju neodvojive. Uspješan političar posjeduje govorničke vještine i sposobnost uvjeravanja (Kišiček i Stanković, 2014). Dakle, zna kako zainteresirati i uvjeriti publiku, dobro pripremiti i izvesti govor te pravovaljano primijeniti stilske figure u određenim situacijama (Kišiček, 2018). Osobe koje su ostavile traga u politikama svojih zemalja čine to svojim karizmama, osobinama i

---

³engl. Changing the Subject, Modifying the Relevant Audience, Appealing to Liberal and Conservative Presumptions, Reframing the Argument, Using Condensation Symbols, Employing the Locus of the Irreparable, Using Figures and Tropes Argumentatively (prevela autorica rada)

liderskim sposobnostima, a znaju vješto komunicirati i s medijima. Najvažnija osobina političara je vjerodostojnost, odnosno kredibilitet, a on se dovodi u pitanje upravo retorikom političara (ibid). Što se tiče načina njihova govora, on je od iznimne važnosti ukoliko političar želi biti vjerodostojan i uspjeti u svojem uvjeravanju. Kišiček i Stanković (2014) izlažu kako političar, da bi bio uspješan, mora ujediniti i sadržaj i izvedbu. Dojam samouvjerene i odlučne osobe političar ostavlja ukoliko govori dobrom dikcijom, snažnim glasom, bez stanki procesiranja i zamuckivanja te stručno i pametno.

Kada govorimo o metodama uvjeravanja, 20. stoljeće možemo smatrati spregom *etosa*, *patosa* i *logosa* (Toulmin, 2003). Aristotel navodi kako političar mora imati kompetencije i znanja, a svoj *etos* gradi ukoliko može izricati svoje stavove u pet glavnih točaka: „prihodi i rashodi, rat i mir, obrana zemlje, uvoz i izvoz proizvoda i zakonodavstvo” (Aristotel, *Rhet.* 1359b8). Kada govori o *etosu*, Ciceron govornikov karakter ocrtava profinjenim i promišljenim govorom (Ciceron, *De orat.*, 2, 43, 190-191). Kvintilijan najviše pozornosti prirođaje izgrađivanju govornikovog *etosa*. Smatra kako govornik svu pozornost mora usmjeriti u izgradnju svojeg moralnog lika i biti svjestan svijeta oko sebe te proučavati djela i nauke poput etike, fizike, dijalektike, pravnih znanosti i historije, koje mu to i omogućuju (ibid, XII, II, 1-23). Suvremeno doba nudi nekoliko modela *etosa*, a područje i djelovanje svakog se razlikuje (Załęska, 2012 prema Burke, 1969 i Kennedy, 1999). Neki modeli razlikuju racionalnu i emocionalnu razinu *etosa* (Załęska, 2012 prema Amossy, 2008), dok Charaudeau (2005) predlaže dvije vrste pozitivnog političkog *etosa*: *etos kredibiliteta*, koji se dijeli na *svečani*, *iskreni* i *etos sposobnosti* te *etos identifikacije*, koji se dijeli na *etos inteligencije*, *solidarnosti*, *vodstva*, *snage* i *karaktera*. Garver (2000), s druge strane, ističe kako postoje tri vrste *etosa*: „pravi” *etos* govornika, govornikov *etos* kakav se prikazuje u pisanom tekstu te *etos* publike (Załęska, 2012). Perelman i Olbrechts-Tyteca (1969) smatrali su da se *etos* govornika ostvaruje govornikovim dojmom koji daje o sebi te su time slijedili učenja antičkih retoričara, posebice Izokrata i Aristotela. Kao što je već navedeno, u svojoj knjizi *The New Rhetoric* (1969) naglašavali su važnost povjerenja koje se u argumentaciji mora ostvartiti s publikom (Perelman i Olbrechts-Tyteca, 1969). Fahnestock i Secor (2004) podrazumijevaju *ekstrinzični* i *intrinzični etos*. *Ekstrinzični etos* predstavlja govornikovo znanje i iskustvo, odnosno ugled i stručnost koju govornik ima pred publikom i kojemu ona vjeruje. *Intrinzični etos* ogleda se u dojmu koji govornik

ostavlja na publiku temeljem samoga govora ili teksta. Robert i Susan Cockroft (2005) dijele *etos* u dvije skupine: osobnost i stav. Osobnost se stvara samopouzdanjem i zadobivanjem povjerenja publike te njihovom impresijom s individualnošću govornika. Povjerenje uključuje moralnu snagu (*arête*), dobronamjernost, naklonjenost (*eunoia*) te „konstruktivu kompetenciju” (*phronesis*). Individualnost se odnosi na razlikovanje karakternih osobina govornika i njihovo prilagođavanje publici i temi o kojoj se govori. Individualni stav govornika utječe i na uvjeravanje jer njegovo interaktivno gledanje na svijet izražava i vrijednosti određene grupe kojoj pripada (Szczepańska-Włoch, 2013 prema Cockroft i Cockroft, 2005).

Etos je pojam koji šire obuhvaća shvaćanje važnosti govornika u samome govoru te je međusobno povezan različitim konceptima karaktera, identiteta, autoriteta, karizme, osobnosti itd. (Załęska, 2012). U modernim studijama političke retorike *etos* se često smatra „identitetom” osobe koja govori i koja komunicira s publikom. Kenneth Burke u knjizi *A Rhetoric of Motives* (1969) predlaže kako se govornik može identificirati s publikom, u cjelokupnoj persuazivnoj komunikaciji, na način da se svojim govorom poistovjećuje s publikom (uključuje mimiku i gestu, stavove, ideje, ton i boju glasa itd.) (Condor i sur., 2013). Sprega *etosa* i *patosa* moćna je kombinacija i govornik može postati veoma uvjerljiv. Posebice ukoliko svojim karakterom i emocijama u argumentaciji postaje prepoznatljiv publici koja za vrijeme govora spozna svoje interese i vjerovanja (Fahnestock i Secor, 2004).

3.2.3 Uloga argumentacije u politici - logos

Retorika 20. stoljeća obilježena je proučavanjem formalne logike tj. argumentacije temeljene na logici, a koja vuče korijene iz Aristotelovog proučavanja logike. Toulmin (2003) u svojem djelu *The Uses of Argument* zaključuje kako se od vremena Aristotela nije raspravljalo o upotrebi logike kao formalne znanosti. Ona je preograničena da posluži svrsi, stoga joj je potrebna radikalna promjena. Prema Toulminu, logika koristi formalne kriterije procjene argumenata koji su irelevantni u svakodnevnoj argumentaciji. U knjizi *The New Rhetoric*, Perelman i Olbrechts-Tyteca (1969) također govore o svakodnevnoj argumentaciji, no stavljaju je u kontekst publike koja odlučuje o razini uspješnosti govora (Toulmin, 2003). Kriva procjena publike može imati neodgovarajuće rezultate za govornika, kojemu dobra procjena i prilagodba publici mora biti glavna okupacija. Upravo zbog raznovrsnosti

argumentacije dobar govornik uzima u obzir i mješovitost publike (Toulmin, 2003), a niti jedna tvrdnja ili teza nisu pravovaljane dok se ne provedu kroz sud javne argumentacije. On ovisi o sudu *univerzalnog auditorija*⁴ koji određuje jesu li tvrdnje zdravorazumske. Dimenzija *logosa* bila je okosnica Perelmanova rada. Za *logos* je smatrao kako preslikava zbilju, dok govornik djeluje prema svojem nahodaenju i logici (Herrick, 2008). Za razliku od Perelmana, Toulmin je smatrao kako auditorij ne smije imati nikakav utjecaj na argumentaciju, a dobar govornik se mora što više služiti logičkim sredstvima, odnosno, svoju argumentaciju približiti logičkom silogizmu. Kao i Perelman, Toulmin nastoji razvijati argumentacijsku realnost putem *logosa*, no on mora biti sveden na jezik (Meyer, Carrilho, Timmermans, 2008).

Sukladno novom proučavanju logike i njezinom utjecaju na argumentaciju, u 20. stoljeću dolazi do razvitka pravca *neformalne logike*. Neformalna logika odnosi se na posebnu teorijsku perspektivu u proučavanju argumentacije (Eemeren van i sur., 2014) te pokušava izgraditi logiku koja se može primijeniti u svakodnevnom životu. Dakle, želi njezino bolje razumijevanje, shvaćanje argumenata i stavova, a posebice je želi primijeniti u obrazovanju i javnom djelovanju poput rasprava i debata (Groarke, 1996). Također, neformalna logika u središte svojeg interesa stavlja odnos između argumentacije i uvjeravanja, po čemu se razlikuje retorika od logike: retorika se orijentira na uvjeravanje, a logika na argument (Toulmin, 2003).

Kada govorimo o argumentaciji i *logosu*, potrebno je spomenuti problem evaluacije argumenata koji je postao okosnica rada neformalnim logičarima. Istraživanja o pogreškama u argumentaciji dovela su do spoznaje kako ne postoji jedna unificirana teorija pogrešaka, već raspravljanje o individualnim pogreškama poput *ad hominema*, *ad verecundiam*, *petitio principia* itd. Prema Tindaleu (2007), argumenti imaju raspon snage od onih koji se slažu s principima dobrog rasuđivanja do onih koji su podređeni argumentacijskim pogreškama. Između se nalaze stupnjevi slabosti i jačine argumenata. Argumentacijske pogreške proizlaze iz pogrešne upotrebe moći razuma u argumentu, koji ih preusmjerava ili oblikuje na drugi način. Predlaže precizniju definiciju, koju je od Aristotela preuzeo C. L. Hamblin, a koja glasi: „Pogrešan argument je onaj koji se čini valjanim, no on to nije.” U političkoj

---

⁴ Perelman i Olbrechts-Tyteca (1969) razlikuju *univerzalnu* i *partikularnu publiku*. Ako se argumentacija usmjerava isključivo na partikularnu publiku, govornik se prilagođava slušateljima koristeći argumente koji mogu drugoj publici biti suprotni zbog osobnih uvjerenja ili stavova, a univerzalna publika odobrava argumente govornika koji moraju biti predvidljivi, valjani, očiti i uvjerljivi.

argumentaciji česte argumentacijske pogreške prema Walton (1998) su *ad hominem* (napad na osobu koja iznosi argument), *ad verecundiam* (argument pogrešnog navođenja autoriteta), *ad ignorantiam* (tvrdnja da nešto jest samo zato jer nije dokazano suprotno), kompleksno pitanje, *ad populum* (isticanje popularnih mišljenja i ulagivanje publici) te *ad baculum* (argument straha i prijetnje). Nadalje, koristi se i *ad consequentiam*, odnosno *Slippery Slope* (argument koji predviđa u budućnosti posljedice iz sadašnjosti), a Walton (2006) navodi kako dolaze iz negativnih razmišljanja o posljedicama.

Istraživanja Johnsona i Blaira (2006) uvode evaluaciju argumenata, dakle kriterije prema kojemu argument treba zadovoljiti kako bi se smatrao „dobrim” argumentom. To su *RAS kriteriji* koji označavaju relevantnost (*relevance*), dostatnost (*sufficiency*) i prihvatljivost (*acceptability*) te definiraju „logičko dobar argument”. Međutim, to označava da bilo koji argument, koji ne zadovoljava barem jedan od zahtjeva RAS-a, je pogrešan argument (Johnson i Blair, 2006; prema Eemeren van i sur., 2014).

Škarić (2011) vrste tvrdnji svrstava u tematska područja argumentacije, a dijeli ih na četiri područja: sudove o prirodi stvari (područje definicija), određivanje uzročno – posljedičnih veza (sudovi o kauzalnosti), područje vrijednosnih sudova i odluke koje se trebaju donijeti s posljedicama u budućnosti. Prema Fahnestock i Secor (2004), njihov ekvivalent su činjenična, uzročno – posljedična, vrijednosna i politička tvrdnja, a proizlaze iz pitanja koja se moraju postaviti (Što je što?; Zašto je što?; Kakvo je što?; Što treba učiniti?) i na koja se mora odgovoriti ako želimo steći mišljenje o određenoj temi. Odgovor treba biti u obliku tvrdnje koja je ustanovljena i koja definira prirodu naše teme. Sukladno tome, dolazimo do pojma tvrdnje. Tvrdnja prema Škariću (2011) je „sud koji treba argumentirati ili obrazložiti da bi bio razumski prihvatljiv.” U retorici tvrdnja pripada širem pojmu središnje misli, koja se u govoru definira kao glavna misao. Središnja misao, odnosno tvrdnja, mora se verbalizirati kao jedna izjavna, neslikovita rečenica, a trivijalne tvrdnje koje nisu sporne publici treba odbaciti jer je o njima već uspostavljeno slaganje. Nadalje, u fazi *inventio*, prvoj fazi osmišljavanja govora, govornik mora anticipirati prigovor i predvidjeti protuuargument, a time i provjeriti slabost ili jakost tvrdnje. Svaka tvrdnja može se poduprijeti očitostima koje predstavljaju „članak u argumentu koji je publici sam po sebi prihvatljiv.” Očitosti se dijele na definicije, topose, stereotipe, citate, autoritete, zakone, slučajeve, ilustracije, podatke, činjenice i svjedočenje. Tvrdnje i

očitosti povezuju se logičkim vezama, a dijele se na dedukciju, indukciju, analogiju, uzročne veze i znakove (Škarić, 2011).

Faza *elocutio* ili izvedba povezuje stilistiku i retoriku, a stil je jedan od načina koji u političkom govorništvu omogućava snagu sadržaja govora. Stil, prema Kišiček (2018), podrazumijeva uporabu figura, humora, frazema, izbora riječi, a figurativnost u govoru djeluje na emocije publike te izaziva zadovoljstvo. Primarno se ovdje radi o uvjeravanju *patosom* i *logosom*, dok će figure pozitivno djelovati i na izgradnju govornikova *etos*a. Ukoliko govornik ostavi dobar dojam jasnoćom stila, publika će ga smatrati elokventnim govornikom. Prema Škariću (2008), retoričke ili poetske figure „izraz su kojim se nešto kaže na neobičan ili nedoslovan način”, a dijeli ih na logičke figure, trope, figure misli, figure riječi, sintaktičke, morfološke, tvorbene i leksičke figure. Zanimljivo je npr. Kvintilijanovo (1985) poimanje govornikovih vrlina. On ističe kako govornik mora imati znanje, no u pripravnosti također i „veliku zalihu riječi i figura, inventivnu sposobnost, vještinu raspoređivanja, dobro pamćenje, otmjeno i ugodno izlaganje”, a sve to naziva „govornikovim oruđem”. Također, navodi kako govornik mora paziti na izbor riječi i sadržaj u govoru jer samo korištenje bogatog stila može oslabiti govornikov sadržaj. Bagić (2012) ističe kako se u antici za figure rabio isključivo naziv *retoričke figure*, dok se kasnije počeo rabiti naziv *stilske figure* koje označavaju sve tipove diskursa i time naglašava povezanost govorništva i uvjeravanja, no upućuju i na „pjesništvo i ornamentalizaciju diskursa”.

3.2.4 Uloga emocija u politici - *patos*

Ciceron u središte djelovanja stavlja *patos* iako nastoji povezati Aristotelovu trojnu diobu između govora, govornika i slušateljstva. U *Govorniku* tvrdi kako se elokvenciji treba diviti jer postoji etička (koja je prikladna za stjecanje naklonosti) i patetička dimenzija elokvencije (koja je silovita, gorljiva i nagla te otima uspjeh) (Ciceron, *De orat.*, 37,128). *Patos* kod Cicerona dobiva novo značenje, a odražava čovjekov persuazivni govor i njegove emocije prenesene tijelom i glasom utječući tako na slušatelja i njegovo tijelo (Meyer, Carrilho, Timmermans, 2008).

Patos, kao metoda uvjeravanja suprotna *etosu* (karakteru govornika) i *logosu* (razumu), temelji se na pobuđivanju emocija kod publike i kao takva postaje kontroverzno sredstvo uvjeravanja jer može zasjeniti racionalnost publike i onemogućavati ju da šire sagledava i razmišlja o problemima o kojima govornik

govori. Također, emocije u argumentaciji će često biti izvor nepovjerenja jer će poticati neiskrenost govornika i pretjerano uzbuđivati publiku (Szczeпаńska-Włoch, 2013 prema Cockroft i Cockroft, 2005). Međutim, Gilbert (2007) i Carozza (2009) smatraju kako se upotreba emocija može promatrati jednako kao i logički argumenti (*logos*), što ovisi naravno o publici i situaciji. Retorika 20. stoljeća propitkuje upotrebu emocija u argumentaciji smatrajući je legitimnom u određenim aspektima. Primjerice, Perelman (1963 i 1969)⁵ je proučavao emocije u sudskoj retorici i analizirao korištenje emocija kao argumenata, zatim Groarke (2010) je smatrao kako su emocije ključne u argumentacijskom procesu donošenja odluka, dok je Gilbert (2007) isticao kako logički argumenti ne mogu u potpunosti objasniti određeni komunikacijski problem, stoga emocije u argumentaciji mogu pojasniti određenu dubinu problema čineći ih važnima u komunikacijskom procesu. Važno je napomenuti kako se retorika 20. stoljeća odvojila od tradicionalne retorike koja je smatrala kako su emocije (*patos*) odvojive od razuma (*logos*) i služe samo kako bi odvlačile pozornost od pravoga problema. Retoričari poput Tindalea (1999), Damasia (1994), Brintona (1988) i Nehamasa (1994) ističu važnost *patosa*, koji u određenim situacijama i pred odgovarajućom publikom može biti legitiman način uvjeravanja, slijedeći tako Aristotela koji je smatrao jednakima logičke i patoičke argumente. Sukladno tome, možemo nadodati kako upotreba emocija u argumentaciji olakšava donošenje razumskih odluka jer se često razum ne može odvojiti od emocije koja koristi očitosti, a ne isključivo osjećaje (Kišiček i Stanković, 2014 prema Perelman 1963 i 1965, Groarke, 2010, Gilbert, 2007, Tindale, 1999, Damasio, 1994, Brinton, 1988 i Nehamas, 1994). Korištenje *patosa* ovisi o temi govora. Primjerice, u političkom diskursu *patos* će činiti važan dio persuazije jer može upućivati na predrasude govornika, kao i publike, ali može ovisiti i o dogovoru između političkih protivnika te o publici koja izgrađuje svoje stavove u već društveno izgrađenom kontekstu. Nadalje, govornik može prilagoditi svoj jezik temi o kojoj govori kako bi ga publika prihvatila. Zbog toga korištenje jezika ima značajnu ulogu u persuazivnom diskursu jer pomoću njega možemo otkriti već spomenute predrasude govornika (Szczeпаńska-Włoch, 2013).

---

⁵ *The Idea of Justice and the Problem of Argument*, 1963. Oxford: Basil Blackwell Publisher Ltd. Perelman, C. i Olbrechts-Tyteca, L. (1963). *The Idea of Justice and the Problem of Argument*, 1963. Oxford: Basil Blackwell Publisher Ltd., i (1969). *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame press.

Cockroft i Cockroft (2005) predlažu dvije vrste emocija: *univerzalne* i *kontingentne* emocije. *Univerzalne* emocije su sve emocije koje su svojstvene čovjeku u svakodnevnicu poput sreće, tuge, straha ili ljutnje, dok *kontingentne* emocije predstavljaju socijalno uvjetovane osjećaje poput nepoštovanja, krivnje, gnjeva ili ponosa. Spomenute vrste emocija prisutne su i u literarnoj i funkcionalnoj (govornoj) persuaziji, dok se *univerzalna* emocija češće asocira s formalnim diskursom ili literarnom persuazijom, a ovise i o kontekstu određene kulture kojoj pripadaju. Također, upotrebu *patosa* prate i stilske figure poput metafore, personifikacije, antiteze, zatim ponavljanje, korištenje opisnih pridjeva i inverzija reda riječi u rečenici, koje služe intenziviranju govora i time povećavaju mogućnost utjecanja na publiku (Szczepańska-Włoch, 2013 prema Cockroft i Cockroft, 2005 i Nash, 1989).

3.3 Specifičnosti turske politike

Republika Turska ustanovljena je kao nacionalna i moderna država 28. listopada 1923. godine, a njezin prethodnik, Osmansko Carstvo, vladalo je šest stoljeća velikim teritorijem od sjeveroistočne Europe, Bliskog istoka, sve do sjeverne Afrike. Ono što je Osmansko Carstvo razlikovalo od ostalih imperija predmodernog razdoblja bio je sinkretizam: spoj različitih kultura, tradicija i naroda pod jednom upravom. Ubrzo su Osmanlije⁶ bili manjina u vlastitom carstvu, a politički autoritet oslanjao se na privrženost vladajućih institucija islamskoj religiji. Promjena je došla u vrijeme Prvog svjetskog rata kada se osmanski teritorij smanjio, a nova nacionalna i sekularna Republika Turska, pod vodstvom generala Mustafe Kemala Atatürka, proglašena je 1923. godine, nakon što je 1922. godine svrgnut zadnji kalif i sultan Abdülmecid II. (Hale, 1994). Proglašenjem Republike odredili su se temelji državnog sustava: predsjednika će birati skupština među svojim članovima, moći će se ponovno izabrati i njegov će se mandat podudarati s mandatom skupštine. Nadalje, predsjednik

---

⁶ Termin *Osmanlije* i *Turci* razlikuje se. Od 12. stoljeća Europljani su dolazili u doticaj sa stanovništvom Anadolije kojima je vladala dinastija Osmana, ratnog turkmenskog vođe koji je utemeljio beylik-kneževinu u sjeverozapadnoj Maloj Aziji 1281. godine. Zemlje pod njihovom vlašću i narod počeli su nazivati *Turskom* i *Turcima* (prvi zabilježeni oblik *Turchia*). Sam narod sebe je nazivao *Osmanlijama*, nasljednicima Osmana, i smatrali su se muslimanima koji vladaju „islamskim zemljama” (Kućom islama ili *daru-l Islam*). Državu (devlet) koju su uspostavili zvali su *Devlet-i aliyye* ili Uzvišena država. Tek se osnutkom Republike Turske prekida korištenje termina *Osmanlije* i službeno uvodi termin *Turci* i *Turska* (Mango, 2011). Bernard Lewis (1962) ističe kako se i termin *Turčin* (tur. *Türk*) koristio u visokom društvu kako bi se razlikovao viši sloj od neciviliziranog anadolskog seljaštva (Alaranta, 2014; prema Lewis 1962).

će imenovati premijera koji će izabirati ministre iz skupštine koju će potom predsjednik potvrditi kako bi se ustanovio kabinet. Predsjednik ima vrhovnu vlast (zakonodavnu i izvršnu) te ima pravo predsjedanja sjednicama i skupštinama kabineta kada to želi (Mango, 2011). Slijedila je velika reforma sudstva, obrazovanja, religije i kulture, a Atatürk je postao simbolom nove države (Karpal, 2004). Ukinuto je šerijatsko pravo koje je zamijenjeno pravom i sudstvom temeljenom na zapadnim modelima. Arapsko pismo pojednostavljeno je i modificirano verzijom latinskog alfabeta, zamijenivši time staro osmansko pismo, dok je osnovnoškolsko obrazovanje postalo besplatno i obavezno. 1928. godine islam je ukinut kao službena religija, a žene su 1930. godine dobile pravo glasovanja postavši time jednake muškarcima u građanskom i političkom smislu. Razmjene grčkog i turskog (kršćanskog i muslimanskog) stanovništva obilježile su rane 1920-e godine, kao i deportacije armenskog stanovništva uz gubljenje arapskih provincija. Sukladno tome, osim 15 % Kurda koji su ostali glavna etnička manjina, Turska je prvi put postala etnički homogena država, a time i nacionalna država (Hale, 1994).

Međutim, ukidanjem sultanske vlasti i pojavom sekularizma prekinute su linije povijesnog kontinuiteta. Ustanovljenjem Republike, nacionalna povijest slavila se kao antička povijest anadolskih civilizacija ili turskih država - plemena prije Osmanskog Carstva. Radikalni preokret nacionalne povijesti dolazio je s jednom iznimkom, a to je vojska⁷. Propaganda početnih godina Republike govorila je u prilog vojsci koja je uvijek imala plemenite ideje o naciji. Vojska je njegovala povijesnu ostavštinu, a krasila ju je hrabrost, dok su sultani bili korumpirani i podložni vjerskim vođama. Također, oni su bili jedini dio državne strukture koji je imao neprekinuto postojanje od osnivanja Osmanskog Carstva u 14. stoljeću do moderne povijesti Republike (ibid). Progresivne reforme vojska je primila bez bojazni o vlastitom identitetu jer je i sama prolazila kroz reforme u prijašnjim stoljećima. Kako navodi Kemal H. Karpal, vojska je bila prva institucija koja je prošla kroz drastične reforme, posebice u prijašnjim stoljećima te je uvijek imala ulogu u provođenju reformi i razvoju, posebice što se tiče političkih transformacija. Reforme je iznijela bez bojazni za svoj povijesni kontinuitet, za razliku od ostalog društva, te je postigla sklad novih

---

⁷ Tri elementa povijesne ostavštine turske vojske (prema Hale, 1994): 1) Period Osmanskog Carstva kada se potpuno identificirala država s vojskom, 2) doba reformi 19. stoljeća kada su se zbog poistovjećivanja sa Zapadom vojni službenici i vojska smatrali predvodnicima modernizacije, 3) nakon proglašenja Republike 1923. godine vojska je preuzela novu tradiciju koja je određivala njezinu funkciju isključivo na vojne djelatnosti, no uz mogućnost intervencije u politiku ukoliko smatraju da je demokracija i sigurnost države ugrožena.

tehnologija smatrajući modernističke reforme i novu državu Atatürkovićim nasljeđem (Karpát, 2004). Narod je smatrao vojsku modernizatorom zemlje jer je imala ključnu ulogu u događajima 19. i 20. stoljeća. Uvela je čin vojne službe kao životno iskustvo svakoga muškarca te mu je nudila vrline patriotizma, izdržljivosti, samodiscipline itd., a turski predsjednici su do 1989. godine i sami bili ili bivši generali ili građani koji nisu dovodili u pitanje vojno-političke prioritete. Studija Mehmeta Alija Biranda (1991)⁸ pokazuje dvosmislen stav vojske prema demokratskoj politici: vojska formalno priznaje demokraciju kao oblik vladavine ne uplićući se u rad politike, no ukoliko smatra da su principi Atatürka i demokracije ugroženi, mogu intervenirati u obliku vojnih udara ili pučeva koji su već bili vođeni od strane generala i vojske 1960., 1971., 1980. i 2016. godine. Stoga, možemo zaključiti kako turska vojska jest politički uključena, no djeluje u pozadini kao vrsta „čuvara demokracije” (Hale, 1994). Na primjer, 1946. godine, kada je uveden višestranački sistem, tadašnji predsjednik İsmet İnönü osigurao je podršku vojnih generala i dobio njihovo dopuštenje tek onda kada ih je uvjerio da nove stranke u svome djelovanju neće prekršiti načela demokracije koje je postavio Atatürk (Karpát, 2004).

3.3.1 *Kemalizam*

Kemalizam⁹ je službena ideologija Republike Turske, proizvod Turske revolucije koji se počeo koristiti u Turskom ratu za nezavisnost. Proizašao je kao pokret Mladoturaka¹⁰ i otpora protiv imperijalističke ideologije, a danas je postao simbol uspješnog otpora protiv dominacije zapadnih zemalja (Albayrak, 2013). Kemalizam se identificira kao dio Republikanske građanske strane (CHP)¹¹ koja je u

---

⁸ Birand, M.A. (1991). *Shirts of Steel: An Anatomy of the Turkish Armed Forces*. London; I.B. Tauris. str. 39-41.

⁹ Također znan pod imenom ataturkizam (tur. *Atatürk düşüncesi, Atatürkçülük*) i Šest strijela (*Altı ok*) (Katalin, 2016).

¹⁰ Pripadnici nacionalnih skupina ili organizacija koji su pripadali liberalnoj građanskoj mladeži i inteligenciji. Nastali su krajem 19. stoljeća, smatrali su kako se obnova Osmanskog Carstva može ostvariti njegovom pretvorbom u modernu ustavnu državu. Provodili su centralizam i reformizam po uzoru na zapad uz ograničavanje građanskih sloboda te nastojanje da se netursko stanovništvo poturči. Njihova stranka obnovljena je 1922. godine, no ukinuta je 1926. zbog optužbe vođa da žele zbaciti s vlasti Mustafu Kemala Atatürka (Mladoturci, 2018).

¹¹ 9. rujna 1923. godine osnovana je Narodna stranka, a 10. studenog 1924. godine promijenila je ime u Republikansku narodnu stranku, tur. *Cumhuriyet Halk Partisi* (CHP). Stranka je djelovala u jednostranačkom sistemu implementirajući šest temelja kemalizma do 1946. godine kada je uz CHP osnovana Demokratska stranka (DP) kao produkt nezadovoljstva autoritarnim režimom. CHP je djelovala neprekinuto do 1980. godine kada ju je ukinula vojna vlada kao i sve druge stranke zbog

svojem programu 1931. godine opisala šest temelja kemalizma: reformizam, sekularizam, nacionalizam, populizam, republikanizam i etatizam (u ekonomskoj politici). Reformizam i revolucija naslijeđe je Mladoturaka koji se smatraju temeljem turske nacionalnosti početkom 20. stoljeća. Mladoturci i kasnije proglašeni kemalisti težili su reformama „odozgo”, dakle kontrolu reformi od strane elita. Uz pomoć visokog sloja društva mogle su se kontrolirati mase i običan puk, a u skladu s time su se mogli preventirati mogući reakcijski pokreti.

Glavni stupovi kemalizma, kako navodi Söyler (2015), su sekularizam i nacionalizam. Sekularizam legitimizira državu, predstavlja razvoj i znanost te „čisti” ideološke aspekte koji su u narodu povezani s religijom. Budući da se počeci sekularizacije u Turskoj mogu promatrati od vremena reformi Tanzimata¹², postupno su se dovodila u pitanje uplitanja vjerskih vođa u znanost i rad države, ponajviše zato što se nova inteligencija obrazovala u zapadnjački orijentiranim školama. Nacionalizam je postao osnovna značajka u mentalitetu naroda i služi kako bi se tursko društvo okupilo oko države i državnih pitanja (Söyler, 2015). Međutim, postojanje nacionalizma nije bilo moguće ukoliko se htjelo očuvati postojanje Osmanskog Carstva, stoga je bio potreban rez koji će odvojiti narod od njegove povijesti i buduće republike (Söyler, 2015 prema Hanioglu, 2001). Utjecaj nacionalizma i nacionalne povijesti na modernu tursku politiku kontroverzna je i neizbježna tema. Povijesna činjenica često se razlikuje od poimanja i interpretacije nacionalne povijesti, a moderna turska povijest i politika upečatljiv su slučaj jer su i danas na razmeđu između modernosti i tradicije, tj. istoka i zapada (Hale, 1994). Populizam, koji su zagovarali kemalisti, temeljio se na poricanju klasne podjele. Iako je država 1920-ih i 1930-ih godina uložila velike razvojne napore u obrazovne institucije i kulturnu svakodnevicu, kako bi se umanjio „jaz” između bogatih i siromašnih, socijalne reforme zaobišle su provincije i sela, što se još i danas može primijetiti. Nadalje, republikanizam i etatizam¹³ koristili su se kao proces

---

vojnog udara. 1992. godine ponovno je počela s djelovanjem (Republican People's Party (Cumhuriyet Halk Partisi-CHP), 2011).

¹² hrv. *reforma, reorganizacija*. Reforme Osmanskog Carstva između 1839. i 1876. godine koje su se provodile za vrijeme sultana Abdülmecida I. (1839.-1861.) i Abdülaziza (1861.-1876.). Reformama, pod utjecajem europskih ideja, htjela se ostvariti promjena Carstva od teokratskog sistema do moderne države (Tanzimat, 2016).

¹³ Etatizam ili statizam, utjecao je na razvoj socijalnih struktura u Republici Turskoj te je poticao različite i brze tipove socijalne stratifikacije. Etatizmom se koristila država koja je naplaćivala porez kako bi sakupila kapital za samoodržavanjem i pritom iskorištavala lokalnu trgovinu radi postizanja

homogenizacije društva i kako bi se nametnuo određen način života, a posebice etatizam kojim se moglo legitimizirati određene vrste moći, izuzimajući etičke norme uz pomoć sekularizma i nacionalizma, te stvoriti mišljenje običnog puka o velikoj i moćnoj državi (Söyler, 2015). Stručnjaci smatraju (Çelik, 2002; Hale i Özbudun, 2010; Kuru i Stepan, 2012) kako je kemalistička verzija sekularizma tzv. „asertivan sekularizam”, a podržava ideju religije i države kao dva odvojena tijela, ali i zamišlja da je državna vlast dovoljno jaka da ograniči utjecaj religije na društveni život. Takav način vođenja države sprječava učvršćivanje demokracije u Turskoj upravo zbog već spomenutog problema prekidanja stoljetnih veza s tradicijom i načinom života (Alaranta, 2014).

3.3.2 „Deep State” ili država u državi

Jedna od političkih karakteristika Republike Turske je „deep state” ili država u državi¹⁴, i potrebno ju je spomenuti zbog jasnijeg shvaćanja retorike turskih predsjednika Atatürka i Erdoğan te politike Turske uopće. Ayşegül Sabuktay (2009) definira „Deep State”, u smislu državnog i političkog kriminala, kao postojanje nelegalnih aktivnosti u državi, dok ju Peter Dale Scott (2013) definira kao politički sistem ili „parapolitiku” u kojoj se smanjuje princip državne odgovornosti. Takav sistem služi kako bi se postigli izvanpravni ciljevi, dakle, prikrivena politika u kojoj javno obmanjivanje skriva političko upravljanje javnim upravama ili strukturama (Söyler, 2015 prema Sabuktay, 2009 i Scott, 2013). Ono što je zanimljivo, postojanje paralelne države djeluje isključivo u demokratskom sistemu i iskorištava njegove nedostatke koristeći autoritarne, kriminalne i koruptive segmente u državi, a legitimira se u poticanju vojnih intervencija i organiziranim kriminalom (Söyler, 2015).¹⁵

Od 2008. godine postojanje paralelne države jedno je od kritičnih problema u turskoj politici zbog sudskog spora poznatog kao *Ergenekon*, kojim su optuženici pokušali zbaciti Recepta Tayyipa Erdoğan i njegovu stranku AKP¹⁶ s vlasti. Također

---

profita. Država je posljedično inicirala razvoj te ekonomske politike kako bi se ostvario razvoj privatnog poduzetništva i industrijalizacija zemlje (Karpat, 2004).

¹⁴ lat. *imperium in imperio*, hrv. *Duboka država* (prevela autorica rada)

¹⁵ Turski predsjednici Süleyman Demirel, Bülent Ecevit i Recep Tayyip Erdoğan priznali su postojanje države u državi (Söyler, 2015).

¹⁶ tur. *Adalet ve Kalkınma Partisi* (Stranka pravde i razvoja) (prevela autorica rada)

uz *Ergenekon*, sudski spor naziva *Operacija Malj*¹⁷, pokrenut nakon navodnog vojnog udara 1997. godine, predstavljao je borbu za prevagu moći između Erdoğanovog AKP-a i vojske. Spomenuti sporovi osudili su na tisuće sumnjivaca na dugoročne zatvorske kazne. Neki od njih bili su profesori, novinari, pravnici, poslovni ljudi i posebno članovi vojske. Ta suđenja bavila su se navodnim parnicama protiv AKP-a, no nisu uspjela otkriti pravu narav paralelne države. Međutim, *Gülenov pokret*¹⁸ je u ovom trenutku nerazriješiva prijetnja AKP-u i Erdoğanu. Fethullah Gülen bio je religijski službenik koji je transformirao svoje djelovanje 1990-ih godina u globalni pokret diljem svijeta.¹⁹ Isprva su AKP i Gülen surađivali. AKP je imao ključnu ulogu u uključivanju Gülenovog pokreta u moćne političke, socijalne i ekonomske strukture Turske koje su omogućile razvijanje Gülenove mreže u sudstvu, politici i policiji. Raskol je počeo na izborima 2011. godine i završio 2013. godine. Tada je Erdoğan, još kao premijer Turske, optužio Gülena i njegove sljedbenike kako žele ukinuti demokraciju, demokratsko izabiranje premijera i predsjednika te kovanje urote protiv vojske posredstvom paralelne države. Njihov sukob kulminirao je vojnim udarom 15. srpnja 2016. godine, kada je dio turske vojske pokušao svrgnuti vladu predsjednika Recepa Tayyipa Erdoğan, a on je za glavnog krivca i vođu udara optužio Gülena (Söyler, 2015).

Moderni turski politički sistem prilično je nestabilan i kontroverzan, ponajviše zbog afirmacije paralelne države. Karpat (2004) ističe kako nestabilnost prvotno dolazi zbog diskontinuiteta sa starim tradicijama koje su upravljale različitim slojevima društva i njihovim međusobnim konfliktima te nemogućnosti prilagođavanja društva na sociološku i političku promjenu. Kontroverznost proizlazi iz sekularizma koji je posebice u 21. stoljeću prožet islamskim tendencijama i od strane političara i od strane naroda. Turska demokracija i sekularizam proizvod je interakcije mijenjajućih socio-ekonomskih struktura i zapadnjačkih statičnih ustavnih modela koji možda nisu dorasli načinu života turskog naroda stoljećima prije pojave demokracije. Već spomenuti vojni udari prouzrokovali su brze transformacije političkog sistema i njegove strukture, a ljudske slobode i prava, te institucije koje su

---

¹⁷ engl. *Operation Sledgehammer*, tur. *Balyoz Harekati* (prevela autorica rada)

¹⁸ engl. *Gülen movement* ili *Fethullah Terrorist Organisation (FETO)*, tur. *Gülen Hareketi* (prevela autorica rada)

¹⁹ Njegovo djelovanje uključivalo je rad u poslovnom svijetu, medijima i edukaciji od središnje Azije, jugoistočne Azije do zemalja Balkana. Djelomično je sekularizirao radikalni islam kroz tzv. pasivnu revoluciju (Söyler, 2015; prema Tuğal, 2009).

to regulirale, oscilirale su od pokazivanja snage i određene vrste kontinuiteta do narušavanja osnovnih ljudskih sloboda od strane pojedinaca i grupa (Karpát, 2004).

4. Ciljevi i hipoteze

U analizi i usporedbi govora turskih predsjednika nastoji se utvrditi i opisati njihov argumentacijski profil, odnosno zaključiti koji su to preferirani argumentacijski obrasci koje koriste, kakva je učestalost tvrdnji i potkrijepa tvrdnji očitostima, potom kako se koriste argumenti, koja je učestalost argumentacijskih pogrešaka te na koji način koriste metode uvjeravanja *etosom*, *patosom* i *logosom*. Nadalje, pokušat će se utvrditi i kako upotreba stilskih figura utječe na argumentaciju te postoji li razlika između njihova korištenja u argumentaciji Mustafe Kemala Atatürka i Recepta Tayyipa Erdoğana jer govornici nisu djelovali u istom vremenskom razdoblju.

Budući da se turska politika zasniva na principima kemalističke ideologije, koja u svojem programu sadržava koncepte populizma, nacionalizma i sekularizma, ali i mogućnost uplitanja vojske u njezino djelovanje, primarno se očekuje uvjeravanje *etosom* i *patosom*. Aristotel navodi kako se u političkom govorništvu kao sredstvo uvjeravanja najčešće koristi *etos*, no može se očekivati i u epideiktičkim govorima jer govornik nekoga ili nešto hvali ili kudi. Kao uspješni političari, od kojih je Atatürk imao iskustvo i u vojnom zapovjedništvu, pretpostavka je kako će govornici graditi svoj karakter na ekstrinzičnom *etosu*. Također se očekuje i uvjeravanje *logosom* koje će se odrediti sukladno očitostima koje se koriste u argumentaciji. Ovisno o metodi uvjeravanja koja se koristila, cilj je odrediti strategiju izgradnje pojedine metode.

U političkim govorima nastojat će se utvrditi oblikuju li se političke tvrdnje prema načelima koje su ustanovili Fahnestock i Secor (2004), prema kojima se tvrdnja sastoji od preliminarne argumentacije, tvrdnje i jakosti argumenata, zatim koliko su zastupljene pojedine tvrdnje u epideiktičkim govorima turskih predsjednika te nalaze li se političke tvrdnje i u svečanim govorima. Nadalje, u analizi tvrdnji kao potkrijepe argumentima očekuje se i uporaba očitosti poput činjenica, podataka, ilustracija, primjera itd., kao i upotreba logičkih veza.

Od argumentacijskih pogrešaka se očekuju pogreške koje su česte u političkom diskursu, poput *straw man*, *ad hominem* koji ulaze u skupinu etoičkih argumenata

te *ad populuma* (Walton, 1998). Kišiček i Stanković (2011) uz česte pogreške navode i *ad baculum*, irelevantan zaključak i prenagle generalizacije, a očekuju se u političkim i u svečanim govorima. Rezultati istraživanja uvreda u Hrvatskom saboru, koje su provele Vančura i Tomić (2013), pokazali su da se najčešće diskriminira protivnika pogreškama *ad personam* i *ad hominem*, a nisu isključena ni retorička pitanja, ironija, sarkazam i krivnja po asocijaciji. Što se tiče strategija uvjeravanja, one su usmjerene na *etos* i *patos*, stoga se uvrede baziraju na vrijeđanju karaktera i usmjerene su na emocije govornika.

Nadalje, očekuje se i veća upotreba stilskih figura, u dijelu govora koji je posvećen izražavanju, odnosno sastavljanju govora (*elocutio*) (Timmermans, 2008) te pojava figura kao dio uvjeravanja koje mogu biti priznate kao argument (Perelman i Olbrecht-Tyteca, 1969). Runjić-Stoilova (2017) provela je analizu tropa kao stilskih figura u hrvatskoj parlamentarnoj debati, što je pokazalo kako političari kao sredstvo uvjeravanja najviše koriste metaforu, a zatim metonimiju i sinegdohu. Kako zaključuje, metaforički jezik označava određenu političku situaciju koja može biti rezultat određene ideologije ili načina mišljenja, a istaknula je i razliku između metaforičkog jezika lijeve i desne političke opcije, u kojoj lijeve opcije češće koriste trope. Slijedeći taj primjer, očekuje se kako će se slična situacija korištenja tropa utvrditi i u ovom diplomskom radu. Pretpostavlja se kako će Atatürk, predstavnik lijeve stranke, kao sredstvo uvjeravanja češće koristiti trope, za razliku od Erdoğanova koji predstavlja desnu političku stranu.

5. Metodologija i korpus

U ovom će se diplomskom radu analizirati i usporediti šest govora turskih predsjednika Mustafe Kemal Paše Atatürka i Recepta Tayyipa Erdoğanova. Analiza i usporedba provest će se deskriptivnom metodom utvrđivanja argumentacijskih obrazaca, argumentacijskih pogrešaka, uvjeravačkih strategija te retoričkih i stilskih figura. Nadalje, usporedit će se i metode uvjeravanja obojice predsjednika te kompozicija govora. Svih šest govora pripada monološkoj vrsti govora te su zbog usporedbe odabrana dva epideiktička, odnosno svečana, i jedan politički govor svakog predsjednika.

Zbog detaljnije analize i usporedbe svi su govori, posebice epideiktički, slične tematike kako bi se uvidjela razlika između retorike dvojice turskih predsjednika: Atatürka koji je izlagao svoje govore 1920–ih i 1930–ih godina te Erdoğanovi govori današnjice. Politički govori Atatürka i Erdoğanova različite su tematike, no neovisno o tome, dobiva se uvid u njihovu političku retoriku i u način na koji grade argumentacijsku strategiju. Transkripti epideiktičkih govora Atatürka preuzeti su s internetske stranice *Američko društvo Atatürka* (29.10.1933. <http://www.ataturksociety.org/about-aturk/ataturks-speech-at-the-10th-anniversary-of-the-turkish-republic/>; 20.10.1927. <http://www.ataturksociety.org/about-aturk/ataturks-speech-to-youth/>), dok je transkript političkih govora preuzet iz knjige *Govor* koja sadrži korpus govora održanih pred članovima parlamenta Turske Republike od 15. do 20. listopada 1927. godine. Erdoğanovi epideiktički govori preuzeti su s internetske stranice predsjedništva Republike (18.5.2018. <https://www.tccb.gov.tr/en/speeches-statements/558/94175/president-erdogan-s-message-on-may-19-commemoration-of-aturk-youth-and-sports-day> i 28.10.2015. <https://www.tccb.gov.tr/en/speeches-statements/558/35791/president-erdogans-message-on-the-republic-day>), dok je politički govor preuzet s internetske stranice *Dissident voice* (2.6.2010. <https://dissidentvoice.org/2010/06/full-text-of-recep-tayyip-erdogans-speech-on-israels-attack-on-aid-flotilla/>).

Zvučni i vizualni zapisi govora ne mogu se u potpunom obliku pronaći na internetskoj platformi YouTube, stoga govorna izvedba (*actio*) i govorni bonton, koji uključuje ponašanje govornika tijekom sučeljavanja ili davanja izjava (Kišiček i Stanković, 2014), nisu obrađeni u ovome diplomskome radu. Budući da govori pripadaju monološkoj vrsti, retorička analiza i usporedba pokazuje argumentacijske obrasce koji su tipični za individualni stil te se pritom ne koriste eristička sredstva koja omogućuju političarima svladavanje argumentacije protivnika raspravama ili sučeljavanjima.

Svi citati govora u cijelosti su prevedeni s engleskoga na hrvatski jezik, dok su određeni citati, pojmovi ili termini na turskom jeziku i karakteristični za tursku politiku objašnjeni u bilješkama, kako bi rad bio jednostavniji i razumljiviji za čitanje.

5.1 Biografija Mustafe Kemal Paše Atatürka

Jedna od najistaknutijih ličnosti 20-og stoljeća, Mustafa Kemal Paša Atatürk, bio je vojnik, državnik i reformator koji je na ruševinama oslabljenog Osmanskog Carstva osnovao modernu i moćnu Republiku Tursku. Danas je poznat kao radikalni modernizator prema uzoru na zapadne zemlje. Uvezio je zapadne prakse kako bi svoju zemlju izjednačio sa zapadnim zemljama i drugim najbogatijim državama svijeta (Mango, 2011). Mustafa Kemal rođen je u Solunu 19. svibnja 1881. godine te je bio prvi doživotni predsjednik Republike Turske, od 1923. do 1938. godine. Njegove najveće zasluge su reforme²⁰ modernizacije države kao i prihvaćanje europskog načina života (Encyclopaedia Britannica, 2018). Kao vojnik, borio se u Talijansko-turskom ratu 1911. i 1912. godine te u Balkanskim ratovima od 1912. do 1913. godine. U Prvom svjetskom ratu je oslabljeno Osmansko Carstvo sudjelovalo u bitkama protiv Antante na strani Njemačkog Carstva i Austro-Ugarske Monarhije, a njegov najveći vojni uspjeh dogodio se u bici kod Galipolja 1915. godine, u kojoj je spriječen pokušaj zauzimanja Istanbula od strane francuske i britanske vojske. Atatürkov cilj Ratom za nezavisnost, koji je trajao od 1919. do 1923. godine, bio je ponovno zauzimanje teritorija koje je bilo podijeljeno među snagama Antante. Mirovni sporazum potpisan je 24. srpnja 1923. godine kada je priznata nezavisna turska država, a taj dan se i danas slavi u Turskoj kao Dan Republike. Na Skupštini u Ankari odlučeno je novo ime koje će se dati dotad Mustafi Kemalu: Atatürk, što znači *otac Turaka* (Biografija, Org. 2017). Doživljavan je personifikacijom sekularnog nacionalizma u islamskome svijetu, a njegove ideologije obilježile su, i još uvijek obilježavaju, mnoge zemlje. Mustafa Kemal bio je antiimperijalist. Njegov ideal bila

---

²⁰ Važno je spomenuti ukidanje kalifata, zabranu nošenja marama ženama koje rade u javnom sektoru, zatvaranje vjerskih škola i sudova, ukidanje službe kanonskog prava, zabrane alkohola, zamjena islamskog gregorijanskim kalendarom te reforma abecede. Osmansko-arapsko pismo zamijenio je latinicom te je poziv na molitvu uveo na turskom, a ne na arapskom jeziku. Ukinuo je nošenje fesa i zara, tradicionalnih muslimanskih kapa koje su bile statusni simbol. Jedna od velikih promjena bila je uvođenje sustava prezimena, dotad nepoznata osmanskoj upravi (Mango, 2011). Što se tiče društvene djelatnosti, zagovarao je homogenizaciju društva te postigao dogovor u kojem je Grčka poslala Turskoj svojih 380 000 muslimana u zamjenu za više od milijun pravoslavnog stanovništva koje je dotad živjelo u Turskoj. To je rezultiralo prisilnim preseljenjem više od milijun ljudi. Izvršio je korjenite političke, socijalne i ekonomske reforme učinivši Ankaru, a ne Istanbul, prijestolnicom nove demokracije kako bi se riješio osmanskog naslijeđa. Politička reforma ogledala se u viziji demokracije i parlamentarne suverenosti u kojoj Narodna skupština ima najveću moć. Odlučno je odbacio doktrine fašizma i komunizma koje su se počele širiti modernim nacijama, kao i širenje totalitarizma (Biografija, Org, 2017).

je univerzalna zajednica civiliziranih ljudi, a iako je imao optimistične i humanističke vizije, njegova praksa često nije bila takva (Mango, 2011).

5.2 Biografija Recepta Tayyipa Erdoğana

Recep Tayyip Erdoğan, turski političar i aktualni predsjednik Republike Turske, rođen je 26. siječnja 1954. godine u crnomorskom gradu Rizeu u Turskoj. Dužnost premijera obnašao je od 2003. do 2014. godine kada postaje predsjednik Republike Turske. Erdoğan je još u srednjoj školi postao vatreni govornik koji je zagovarao islamističku politiku. Na Sveučilištu Marmara upoznao je islamističkog aktivista Necmettina Erbakana te se počeo uključivati u razne prosvjede i u Erbakanove stranke poput Socijalne stranke (Refah Partisi) i Stranke Vrline (Fazilet Partisi), iako je turska vlada bila zabranila političke stranke koje su bile bazirane na religiji (Encyclopaedia Britannica, 2018). Erdoğan je bio izabran kao gradonačelnik Istanbula 1994. godine, a dolazak na vlast islamistički nastrojenog političara kao gradonačelnika najvećega grada Republike Turske uzdrmlalo je sekularni politički kadar. Međutim, Erdoğan se pokazao kao učinkovit i promišljen gradonačelnik pa je usprkos svojim načelima bio protiv građenja džamija na glavnom trgu u Istanbulu, no zabranio je prodaju alkoholnih pića u kafićima i restoranima koji su bili u vlasništvu grada. Kao gradonačelnik, pribavljao je glasove primarno od ruralnog, mahom tradicionalnog stanovništva koje se doseljavalo u gradove. Omogućio im je smještaj, posao i obrazovanje, a u Istanbulu je unaprijedio javni prijevoz, obnovio sve cjevovode, uredio parkove i redovito održavao ulice čistima. Uveo je javne rasprave petkom u svom uredu i stvorio reputaciju etičkog i nepristranog političara, u isto vrijeme ne skrivajući svoje nacionalističke i islamističke sklonosti (Lashnits, 2005).

Zbog širenja vjerske mržnje, 1998. godine bio je osuđen na zatvor u trajanju od deset mjeseci jer je recitirao pjesmu u kojoj je uspoređivao džamije s vojnim barakama, minarete s bajunetama, a vjernike s vojskom. Nakon optužbi dao je ostavku na mjestu gradonačelnika, a u zatvoru je proveo samo četiri, od predviđenih deset mjeseci. Odustao je od politike 1999. godine, no 2001. godine osniva stranku Pravde i Razvitka (Adalet ve Kalkınma Partisi, AKP) s kojom pobjeđuje na parlamentarnim izborima 2002. godine, a 2003. dobiva većinu glasova na izborima i osniva novu vladu. Kao premijer, Erdoğan se okrenuo suradnji sa Sjedinjenim Američkim Državama i Europom kako bi približio Tursku Europskoj Uniji i otklonio

sumnje kako ima antiameričke sklonosti, a pokušao je riješiti i ciparsko pitanje te podijeljenost grčkog i turskog stanovništva koje je u građanskom ratu od 1974. godine (Recep Tayyip Erdoğan, Biography, 2018). Članstvom u Europskoj Uniji, Turskoj bi bila omogućena veća ekonomska moć i ulaganje zapadnih zemalja te je trebao europske zemlje kako bi postale tržište za turske proizvode. Također, često je isticao kako bi ulaskom u Uniju Turska postigla ekonomske i demokratske reforme koje su joj bile potrebne, a prihvaćanje Turske poslalo bi pozitivnu poruku drugim islamskim zemljama kako euroljani i muslimani mogu surađivati zajedno (Lashnits, 2005). U ožujku 2008. godine, sekularna je vlada na Ustavnom sudu pokušala ograničiti Erdoğanovu vlast, vlast njegove stranke i mnogobrojnih članova, kako bi im se ukinula politička vlast na pet godina. Molba nije uspjela, no sud je uspio reducirati državno financiranje stranke. Demokratskim glasovanjem 10. kolovoza 2014. godine Erdoğan je izabran kao dvanaesti predsjednik Republike Turske (Recep Tayyip Erdoğan, Biography, 2018).

6. Rezultati i analiza govora

6. 1. Retoričke karakteristike Atatürkovih govora

6.1.1 Tema i struktura govora

Analizirani govori imaju trojnu strukturu podijeljenu na uvod, središnji dio i zaključak. *Govor mladeži* (1927) i *Govor za desetu obljetnicu osnutka Republike Turske* (1933) pripadaju epideiktčkim, svečanim govorima, a *Govor o sudovima neovisnosti* (1933) pripada deliberativnoj, političkoj vrsti govora.

Atatürkov *Govor mladeži Turske Republike* (1927)²¹, održan je 20. listopada 1927. godine u Parlamentu Republike Turske u Ankari. Govorom se retrospektivno vraćao na postavljanje samih temelja Turskog rata za neovisnost, kao na i borbu za modernost, slobodu i demokraciju, koja je dovela do Turske revolucije i osnutka moderne Republike Turske 23. listopada 1923. godine. *Govor mladeži* (1927) jedan je od govora naveden u skupljenim memoarima i intervjuima Mustafe Kemala pod nazivom *Govor*²². Sadrži oko 600 stranica koje prati svezak s 300 dokumenata i

---

²¹ tur. *Atatürk'ün Türk Gençliğine Hitabesi* (prevela autorica rada)

²² tur. *Nutuk*

objavljen je na latinici te je zapravo apologija i polemika kojom Mustafa Kemal opravdava svoje djelovanje i tvrdi kako je otpočeka pokušavao uspostaviti suverenitet nacije, što je podrazumijevalo proglašenje Republike (Mango, 2011).

Govor za desetu obljetnicu osnutka Republike Turske (1933) često se označava kao „govor koji je stvorio naciju”²³. Atatürkov posljednji i najvažniji svečani javni govor održan je na desetu obljetnicu osnutka Republike Turske 29. listopada 1933. godine u Ankari. Prilikom održavanja godišnjice, u Ankari je organizirana velika vojna parada koju su došli posjetiti veleposlanici brojnih država (Mango, 2011). Govorom izražava vjeru u pridruživanje Turske među najprosperitetnije i najciviliziranije zemlje svijeta te se nada kako će ih Turska sve nadmašiti zahvaljujući jedinstvu cilja i izboru „pozitivne znanosti” kao ideji vodilji.

Govor o sudovima neovisnosti (1933) preposljednji je govor u korpusu Atatürkovih govora, iza kojeg slijedi *Govor turskoj mladeži* (1927). *Govor o sudovima neovisnosti* odabrala sam zato što pokazuje kako su reforme koje je Atatürk provodio djelovale na opoziciju te kako je početak demokratskog uređenja države utjecao na religijske sustave i njihove vođe. U govoru se Atatürk često osvrće na novoosnovane sudske strukture od kojih su najvažniji *sudovi neovisnosti*²⁴. Ti sudovi osnovani su u ranoj republikanskoj eri Turske kada suvremeni legalni sistem nije bio oblikovan, a služili su kako bi se održao javni red i mir te spriječilo dezerterstvo. Kako navode Kaynar i Ak (2017), oni su bili „abnormalne” državne strukture osnovane od strane države za vrijeme i nakon Turskog rata za neovisnost. U tom razdoblju početka turske demokracije, kada je država pokušavala primijeniti zapadni sistem demokracije, ti su sudovi bili nedemokratske pravosudne strukture koje su progonile one koji su bili protiv nove države. Važno je napomenuti kako se danas u modernoj turskoj državi tvrdi da je država dostigla zapadnoorijentiranu demokraciju, no sudstvo i pravosudni sistemi su još uvijek jedni od osnovnih problema društva i države. Zakoni i nedemokratske strukture još su uvijek aktivne, što se može uočiti na primjerima paralelne države.

Klasična podjela uvoda (Pletikos i Vlašić Duić, 2007 prema Ueding i Steinbrink, 1986) sastoji se od dvije vrste početka govora: uvod u užem smislu (lat. *proemium* ili *principum*) te uvod pomoću afektivnih sredstava (lat. *insinuatio*). Svrha

---

²³ tur. *Bir Milleti Baştan Yaratan Nutuk*

²⁴ Sveukupno ih je osnovano osam: u Ankari, Isparti, Eskişehiru, Konyi, Sivasu, Kastamonuu, Pozantiju i Diyarbakıru (Kaynar i Ak, 2017).

uvoda u užem smislu jest učiniti publiku pozornom (*attentum parare*), spremnom (*docilem parare*) i dobronamjernom (*benevolum parare*), što Atatürk i čini na samom početku *Govora mladeži* (1927) usklikom „Turska mladeži!” i na početku *Govora za desetu obljetnicu osnutka Republike Turske* (1933) kada kaže: „Turski narode! Mi smo u 15-oj godini početka našeg oslobodilačkog rata. Ovo je najveći dan koji označava desetu godinu naše Republike. Neka bude slavljen!” Oslovljavanjem publike postiže se njezino ujedinjavanje, privlačenje pozornosti i stvaranje naklonosti, a pozdravljanjem se stvara bliskost s narodom, skromnost i poistovjećivanje s mladim ljudima kojima se obraća. U *Govoru o sudovima neovisnosti* (1927) uvod se može samo formalno nazvati uvodom jer nema njegovih karakteristika osim početnog pozdravljanja: „Plemenita gospodo!” Nakon pozdravljanja, uvod kreće iz središta teme koje Matešić (b. g.) naziva *naglim početkom*: „(...) kada smo se zbog ozbiljne nužnosti po prvi put uvjerali da bi za Vladu moglo biti korisno poduzeti izvanredne mjere, bilo je ljudi koji nisu odobravali našu akciju. Postojale su osobe koje su širile i tražile povjerenje u tu misao da smo mi koristili Zakon o obnovi reda i sudovima neovisnosti kao oružje za diktaturu ili despotizam.” Nadalje, Matešić (b. g.) ističe kako se u takvoj vrsti uvoda teže primjećuje prijelaz s uvodnog na središnji dio govora, kao što je slučaj u *Govoru o sudovima neovisnosti* (1927) (Pletikos i Vlašić Duić, 2007 prema Matešić (b. g.)). Nakon što spominje Zakon o obnovi reda i sudove neovisnosti, središnji dio započinje citatom u kojem opravdava njihovo korištenje: „Nikada nismo koristili izvanredne mjere koje su same po sebi bile legalne kako bi se uzdigli iznad zakona na bilo koji način.”

Središnji dio Atatürkovih epideiktičkih govora (*Govor mladeži* (1927) i *Govor za desetu obljetnicu Republike Turske* (1933)) odražava vrstu govora kojoj pripada, što znači da zagovara i brani tradicionalne vrijednosti. Njima pokušava stvoriti osjećaj zajedništva u publici koja se centrirala oko određenih vrijednosti. Perelman i Olbrechts-Tyteca (1969) smatraju kako epideiktičko govorništvo može biti uvjeravajuće jer snaži sklonost publike prema vrijednostima koje se ističu i hvale. Zagovaranje tradicionalnih vrijednosti, ali i njihovo hvaljenje primjećuje se u *Govoru za desetu obljetnicu Republike Turske* (1933) u kojem govori o povijesnim kvalitetama turskoga naroda. Te povijesne kvalitete koristi kao opravdanje za buduće uspjehe: „Povijesna kvaliteta turskog naroda jest izvanredna ljudska zajednica, ljubav prema lijepim umjetnostima i napredak u njima.” Budući da je Atatürk reformator turske države, on uvodi u svoju retoriku novu tradiciju koja je zapravo stara tradicija: „(...) velike, ali

zaboravljene civilizacijske karakteristike i veliki civilizacijski talenti turske nacije”, a pritom se misli na civilizacijsku ostavštinu turkijskih naroda koji se razlikuju od tradicija Osmanskog Carstva. U središnjem dijelu *Govora mladeži* (1927) govori o važnosti obrane neovisnosti i Republike. Uvodi pojam neprijatelja, čime poziva na akciju te upozorava mladež na koji način neprijatelj može djelovati. Iz govora se može iščitati upozorenje mladeži na potencijalne neprijatelje za Republiku i neovisnost: „Neprijatelji koji će imati planove protiv neovisnosti i Republike mogu biti faktori pobjede s kojima se neće moći mjeriti cijeli svijet. (...) oni koji imaju moć mogu se udružiti s političkim ambicijama osvajača zbog vlastitih interesa.” Ovdje možemo primijetiti kako Atatürk preuzima ulogu edukatora s ciljem promoviranja zajedničkih vrijednosti poput *neovisnosti* ili *naroda*, s time da govornik mora biti kvalificiran za stajališta koja zauzima jer zastupa gledišta cijele publike (Perelman i Olbrechts-Tyteca, 1969). Budući da Atatürk ima vojnu karijeru prije predsjedništva, publika mu je naklonjena zbog njegovog iskustva, zasluga, vojnih i državnih uspjeha te može govoriti na temelju vlastog autoriteta (dakle *etos*) o temi neprijatelja. Na taj se način povezuje s publikom.

Atatürkovi politički *Govor o sudovima neovisnosti* (1933) usmjeren je na budućnost i savjetuje ono što je korisno, a to je primijeniti zakon koji će omogućiti napredak po uzoru na zapad u ekonomskom i javnom životu. Kako Škarić (2011) navodi, zadatak političkog govora je uznemiriti publiku, stvoriti nezadovoljstvo, podići svijest o trenutnom lošem stanju i ponuditi rješenje problema. Rješenje koje se nudi u ime svijetle budućnosti ima dva smjera: boljitak u budućnosti i analiziranje situacija koje su dovele do trenutnog stanja. Prijedlog rješenja koje ima boljitak u budućnosti treba se argumentativno formulirati kauzalnim ili analognim vezama te obrazložiti i postaviti tako da nije samo poželjan, nego i ostvariv. U govoru Atatürk nudi rješenje analognom vezom s povijesti čime želi istaknuti važnost Zakona obnove reda, ali i njegovu korisnu primjenu: „(...) kako bi dokazali da naš narod ne razmišlja niti na fanatičan niti reakcioni način. Primjena tog zakona omogućit će plodonosne rezultate za naciju na ekonomskom i socijalnom planu te omogućiti razvoj građanskih prava koja će osigurati slobodu svih žena i stabilizirati postojanje obitelji.” Unatoč tome što epideiktički govori apeliraju na tradiciju i hvaljenje vrijednosti, a politički govori pozivaju na akciju i usmjereni su na budućnost, i epideiktički analizirani Atatürkovi govori u sadašnjosti teže uvjeriti publiku kako je potrebno djelovati u budućnosti. Prema tome, u *Govoru mladeži* (1927), mladima govori kako je obrana

neovisnosti njihovo „najvrijednije blago” te da će „u budućnosti postojati unutarnji i vanjski neprijatelji koji će vas htjeti lišiti toga blaga.” Rješenje problema ponovno nudi analognom vezom: „Snagu koju ćete trebati postoji u plemenitoj krvi koja teče vašim venama”, što je ujedno i efektan završetak zaključnog dijela govora. U *Govoru za desetu obljetnicu osnutka Republike Turske* (1933) govori kako „(...) nikad ne smijemo smatrati kako je ono što smo postigli dovoljno. Zato što moramo biti odlučni u postizanju čak većih zadataka” te analogijama oblikuje prijedlog rješenja koje ima boljitak u budućnosti.²⁵

U zaključku *Govora za obljetnicu osnutka Republike Turske* (1933) koristi poziv: „Izražavam iskrene želje da ćete slaviti, nakon svakog desetljeća koje prelazi u vječnost, ovaj veliki nacionalni dan, u velikom poštovanju, sreći, miru i blagostanju”, i efektan završetak: „Sretan li je onaj koji se naziva Turčinom!”²⁶ Navedeni usklik odražava kemalističku ideologiju, a citat je danas postao i svojevrsni „moto” moderne Republike Turske. U *Govoru o sudovima neovisnosti* (1933) sažima govor ističući još jednom važnost primjene Zakona za Republiku: „U skladu s tim iskoristili smo sve okolnosti samo iz jedne točke gledišta (...) stabilizirati Tursku Republiku sve više i više na postojećim temeljima, i pored toga uništiti duh despotizma zauvijek.”

6.1.2 *Tvrdnje i potpore tvrdnjama*

Kada govorimo o argumentacijskim obrascima (tvrdnjama i očitostima), analizom je ustanovljeno kako Atatürk u *Govoru mladeži* (1927) koristi dvije političke i jednu činjeničnu tvrdnju. Tvrdnje su potkrijepljene očitostima i toposima koji pomažu graditi i jačati argument, kao i razotkriti dublja značenja argumenata (Zompetti, 2006) pa tako pomažu i opravdati Atatürkove tvrdnje.

Politička tvrdnja navedena je u uvodu govora, dok u zaključku govora ima svrhu poziva na akciju: „Vaša prva dužnost je zauvijek štiti i braniti tursku neovisnost i Tursku Republiku” i „(...) vaša dužnost je spasiti tursku neovisnost i Republiku!” Tvrdnje predstavljaju glavnu temu govora. Prema Fahnestock i Secor (2004) politička tvrdnja sastoji se od preliminarne argumentacije, izricanja tvrdnje (koja se može sastojati od općeg i specifičnog prijedloga) te podupiranja argumentom u kojem je bitno da se argumentacija svede na specifični prijedlog. Preliminarna

²⁵ više u poglavlju 6.1.2. *Tvrdnje i potpore tvrdnjama*

²⁶ tur. *Ne mutlu Türküm diyene* (prevela autorica rada)

argumentacija upozorava na trenutačno loše stanje, a njezino korištenje ovisi o trenutačnom stanju u kojem se publika nalazi. Nadalje, u nastavku argumentacije veliku ulogu igra upoznatost publike s ozbiljnošću posljedica. Sukladno tome, u preliminarnoj argumentaciji potrebno je predstaviti negativne posljedice publici i pritom se može pozivati i na etičnost. Potom, kako bi se riješio problem, iznosi se prijedlog koji ne smije biti općenit nego specifičan jer ukoliko govornik političkom tvrdnjom ne može konkretno riješiti problem, pokazuje nekompetentnost. Iza ponude prijedloga potrebno je argumentirati prijedlog, a posljedice mogu biti dobre i loše, ukoliko se zanemaruje etičnost. Atatürkove političke tvrdnje oblikovane su tako da nemaju preliminarnu argumentaciju, no imaju tvrdnju i specifičan prijedlog. Preliminarna argumentacija u ovom slučaju izostaje jer govor počinje političkom tvrdnjom. Potom činjeničnom tvrdnjom izriče početnu misao u središnjem dijelu govora: „To je jedino načelo postojanja i budućnosti”, a odnosi se na zaštitu i obranu neovisnosti Republike. Atatürk ovu tvrdnju navodi kao univerzalnu istinu na temelju ekstrinzičnog *etosa*. Kada govorimo o činjenicama sa strane argumentacije, one postaju valjane samo ako postoji univerzalni sporazum. Perelman i Olbrechts-Tyteca (1969) navode kako činjenica gubi svoje svojstvo ako publika sumnja u njezinu istinitost ili ako se publika proširila dodavanjem novih članova koji neće priznati činjenicu jer imaju sposobnost prosuđivanja događaja. Čitav govor je zapravo opravdavanje Atatürkove prvotne političke tvrdnje o dužnostima budućih naraštaja. Isprva oblikuje specifičan prijedlog te se uvodi potencijalno opasno buduće stanje s ciljem osvještavanja, uznemiravanja i podizanja svijesti, a sve kako bi se osigurala svijetla budućnost i stvorila retorička stvarnost koja je vrijednosno nepovoljna: „Nacija će biti u krajnjem siromaštvu te postati izmorena i uništena.” Nadalje, oblikuje se društvena svijest o postojanju problema: „(...) oni koji posjeduju moć unutar zemlje mogu biti neoprezni, skrivajući se ili čak počinuti izdaju. Čak štoviše, oni koji imaju moć mogu se udružiti s političkim ambicijama osvajača zbog vlastitih interesa.” Navedeni citat može se promatrati i kao očitost stereotipa koji počiva na pretpostavkama da će oni koji su moćni počinuti izdaju, no većina će ih smatrati istinitima jer im odgovara njihovo prihvaćanje. Kao očitosti koristi ilustracije kako bi prikazao potencijalnu budućnost: „Moguće je da silom ili trikom sve utvrde naše voljene zemlje budu osvojene, opkoljena sva brodogradilišta, sve vojske budu raspršene i zapravo svaki dio zemlje okupiran.” Što se tiče specifičnog prijedloga pri rješavanju problema, Atatürk dolazi do njega preko ilustracija, simbola i toposa.

Izriče potrebu za rješavanjem problema: „Jednog dana, ako ćete biti primorani braniti neovisnost i Republiku, nećete razmišljati o posljedicama, mogućnostima i situacijama (...). Snagu koju ćete trebati prisutna je u plemenitoj krvi koja teče vašim venama.” Uvođenjem simbolike „plemenite krvi” dolazi do simboličke veze prenošenja simbola i stvari koju simbolizira, a koja je neophodna za pobuđivanje patriotskih osjećaja. Poveznica između simbola i simbolizirane stvari nije objektivna poveznica, već ona koju prepoznaje publika ili određena grupa. Simboli mogu imati važnu ulogu u prezentaciji premisa i argumentaciji, a sve što ima veze sa simbolom odnosi se na stvar koja je simbolizirana, u ovom slučaju povezivanje na osmansku prošlost i vojne uspjehe kojima je Carstvo težilo. Nadalje, korištenje simbola vezano je za određenu kulturu i ne može se koristiti u univerzalnoj publici jer simboli imaju utjecaj na one koji prepoznaju simboličku povezanost (Perelman i Olbrechts-Tyteca, 1969), stoga je korištenje emocija u potonjem argumentu učinkovito argumentiranje jer je Atatürk autoritet i predstavnik države, a i sam je simbol grupe kojoj se obraća i s kojom je povezan. Navedeni simbol može se smatrati i toposom kvalitete, koji predstavlja nešto jedinstveno, posebno i nedostižno ostalima jer turska mladež ima plemenitu krv koja, kako navodi Atatürk, omogućuje uspjeh u izvršenju zadataka i snagu. Citat: „Jednog dana ako ćete biti primorani braniti neovisnost i Republiku, nećete razmišljati o posljedicama, mogućnostima i situacijama u kojim ćete se naći kako biste počeli izvršavati svoje dužnosti”, predstavlja topos reda koji stavlja prednost nad onime što je nadređeno i hijerarhijski više te zastupa cilj, na ovom primjeru obranu i očuvanje neovisnosti nad sredstvom, tj. navedenim mogućim posljedicama i situacijama u kojima će se mladež naći.

U *Govoru za desetu obljetnicu osnutka Republike Turske* (1933) može se izvesti središnja misao koja hvali napredak Turske države i turskog naroda. Također, Atatürk poziva publiku na akciju i okreće se budućnosti u kojoj će Turska i njezin narod uživati najveće civilizacijske blagodati: „Uzdići ćemo našu zemlju do najbogatijih i najciviliziranijih naroda na svijetu. Obdarit ćemo našu naciju s najširim sredstvima i izvorima blagostanja. Uzdići ćemo našu nacionalnu kulturu iznad modernih pojmova civilizacije.” Političkom tvrdnjom ponovno unosi simboliku stagniranja Osmanskog Carstva: „(...) trebamo suditi vrijeme ne u skladu s labavim mentalitetom prošlih stoljeća, već u smislu pojmova brzine i kretanja našeg stoljeća.” Na početku 20. stoljeća Osmansko Carstvo postaje poznato pod nazivom „Bolesnik na Bosporu”, a vraćanje turskog teritorija bio je jedan od Atatürkovih vojnih uspjeha (Mango, 2011).

Navedenom tvrdnjom potvrđuje činjenicu kako je narod bio svjestan nazadovanja države, a ako je narod svjestan problema, preliminarna argumentacija nije potrebna. Kao i u prvom govoru, svojom argumentacijom nudi rješenje za budućnost: podiže svijest publike o nepovoljnoj stvarnosti, postojanju i razrješenju problema. Prema Atatürku, problem je „labavi mentalitet iz prošlosti” koji je prouzročio zaostalu državu, a riješit će se u budućnosti: „U usporedbi s prošlosti, mi ćemo raditi više. Mi ćemo izvršiti veće zadatke u kraćem vremenu. Ne smatram kako nećemo uspjeti, zato što je turska nacija odličnog karaktera. Turska nacija je inteligentna, zato što je turska nacija sposobna nadići probleme nacionalnog jedinstva (...)” Nastavlja govor koristeći činjeničnu tvrdnju koja se može smatrati i historijskom analogijom jer uspoređuje povijesne odlike naroda s današnjima: „(...) povijesna kvaliteta turskog naroda je uzvišena ljudska zajednica, ljubav prema likovnim umjetnostima i njihov napredak.” Tvrdnju podupire toposima koji veličaju nacionalno jedinstvo i tursko društvo: „Zato je naš nacionalni ideal konstantno poticati i promicati, svim sredstvima i mjerama, odličan karakter naše nacije, neumornu marljivost, inteligenciju, predanost znanostima, ljubav prema likovnim umjetnostima i osjećaj nacionalnog jedinstva.”

O djelovanju *etos*a usporedo s *patos*om isticao je Aristotel koji je tvrdio kako je dobar karakter preslika odgovarajućih osjećaja (Brinton, 1988). Brinton (1988) ističe kako emocije ne mogu biti proizvoljne i bez strukture. Smatra kako se emocije mogu shvaćati kao razlozi te se mogu organizirati kao *patoički argumenti* koji imaju razumljive temelje za pobuđivanje emocija, strasti ili sentimentalnih osjećaja (*Argumentum ad Indignationem*). Ako znamo koji su razumljivi temelji za pobuđivanje emocija, kao što je npr. ovaj svečani govor koji „cilja” na pobuđivanje emocija kod publike, onda možemo vrednovati argument koji ima svojevrsne emocije kao zaključak. Brinton (1988) navodi razliku između *evociranja* emocija, što se odnosi na pobuđivanje emocija u drugima, i *prizivanja* emocija, odnosno pozivanje na emocije kao poziv na djelovanje (Tindale, 1999 prema Brinton, 1988). Fahnestock i Secor (2004) govore o međusobnom djelovanju *etos*a i *patosa* koji pomažu govorniku da postane veoma uvjerljiv. Kako navode, „taktika” povezivanja slušatelja i govornika naziva se *identifikacija*. Političari koriste tu taktiku kada se žele poistovjetiti s publikom kojoj govore, a zauzvrat publika odobrava njihove stavove. Atatürk tvrdnje u govoru potkrjepljuje toposima nacionalnog jedinstva, nacionalnog ponosa, kvalitete naroda i društva te marljivosti. Toposi su opća mjesta, tvrdnje s kojima se većina slaže, a Perelman ih prema Ciceronu naziva „skladištenjem

argumenata” (Perelman i Olbrechts-Tyteca, 1969). Može se smatrati kako *etos* gradi dobrim namjerama, odnosno Aristotelovom *eunoim*, koja predstavlja želju da pridonese Turskoj naciji i državi, ali i čestitošću (*arête*) kako bi pokazao nekorumpiranost. U *Govoru za obljetnicu Dana Republike* (1933) koristi *arête* kako bi pokazao kako nije iznevjerio narod obećanjima: „Čuli ste me kako govorim u mnogim prilikama u zadnjih 15 godina obećavajući vam uspjeh u zadacima koje smo poduzeli. Sretan sam što nijedno od mojih obećanja nije bilo lažno, što bi moglo poljuljati povjerenje mojeg naroda u mene.” Potom koristi *euoniū*: „Izražavam iskrene želje da ćete slaviti, nakon svakog desetljeća koje prelazi u vječnost, ovaj veliki nacionalni dan, u velikom poštovanju, sreći, miru i blagostanju.”

Kada govorimo o uvjerljivim kontekstualnim obilježjima, treba spomenuti upotrebu logičke veze analogije. Kao što je već navedeno u diplomatskom radu, moderna turska država tražila je potvrdu svoje povijesti izvan Osmanskog Carstva i islama. Zbog toga se kemalizam okrenuo obnavljanju povijesti anadolskih civilizacija, a u govoru analogiju koristi na način da pridobije naklonost publike i kako bi opravdao civilizacijsku veličinu turskog naroda: „Nikada nisam sumnjao da će se velike, ali zaboravljene karakteristike civilizacije i veliki civilizacijski talenti turskog naroda, u svom napretku do sada, uzdići kao novo sunce s visokog horizonta civilizacije za budućnost.” Sukladno tome, tvrdi kako je turska nacija velika, a to obrazlaže analogijom prema kojoj nacija ima zaboravljene karakteristike i civilizacijske talente koji će se ponovno otkriti. Prema Sullivan (1993), govornici u epideiktičkom govoru stvaraju aluzije povijesnih događaja ili djela kako bi se identificirali s tradicijom, no nije vjerojatno kako da će svoje tvrdnje temeljiti na detaljima. Koriste generalizacije kako bi izrazili sentiment koji publika već osjeća i zato što ih se doživljava dovoljno iskusnima za takve izjave (Sheard, 1996 prema Sullivan, 1993). Nadalje, navedeni citat može se smatrati i argumentom *ad superbiam* koji izaziva emocije ponosa te postaje legitimnim načinom uvjeravanja.

U *Govoru o sudovima neovisnosti* (1933) koristi vrijednosnu tvrdnju i navodi kako su izvanredne mjere koja je država morala poduzeti (što se tiče kurdskog pitanja i reformi) bile legalne i nisu bile postavljene iznad zakona. Uzročno-posljedičnu tvrdnju proširuje i argumentira kroz govor i navodi kako su te izvanredne mjere poslužile obnovi mira u zemlji: „(...) mi smo ih iskoristili kako bi osigurali opstanak i neovisnost zemlje. Mi smo ih iskoristili s ciljem doprinosa društvenom razvoju nacije.” Prema Fahnestock i Secor (2004), kauzalna argumentacija ovisi o retoričkoj

situaciji. Na primjer, želimo objasniti uzroke koji su utjecali na određenu situaciju, dakle želimo razviti kauzalnu argumentaciju kako bi se ponovila ili unaprijedila posljedica te dogodilo nešto novo. Potom, želimo zaustaviti posljedicu i želimo predvidjeti budućnost. Ako želimo predvidjeti budućnost, moramo otkriti koji postupci dovode do određenih posljedica. Međutim, postavlja se pitanje što povezuje uzrok i posljedicu, a Škarić (2011) navodi kako je kauzalni agens neposredni učinak neke posljedice. U govoru Atatürk argumentira uzročno-posljedičnu tvrdnju navodeći kako su njegovi protivnici i religijske skupine bili protiv uvođenja novoga zakona. Uvođenje Zakona spriječilo je moral naroda od „zatrovanosti reacionara”, dokazano je kako turski narod nije fanatičan i praznovjieran. Pritom navodi razne religijske skupine poput *derviša*, *seyyida*, *šeyhova*, *emira* itd., koji sami sebe nazivaju „civiliziranom nacijom” iako su „(...) predali svoju sudbinu i živote čarobnjacima, mađioničarima, bacačima kocaka i prodavačima amajlija”, naglašavajući pritom zastarjelost turskog načina života i civilizacije koji se treba promijeniti. Dakle, koristi primjere kao argument, a kauzalni agens predstavlja stanje države i turske nacije koju Atatürk vidi zastarjelim, a primjena Zakona obnove reda omogućit će „(...) plodonosne rezultate za naciju na ekonomskom i socijalnom planu te omogućiti razvoj građanskih prava koja će osigurati slobodu svim ženama i stabilizirati postojanje obitelji.” Potonji argument okreće se budućnosti, s potencijalnim rješenjem koji se nudi kao zaključak u preliminarnoj argumentaciji, odnosno kao specifičan prijedlog. Fahnestock i Secor (2004) ističu kako specifični prijedlozi često zahtijevaju velike promjene, no njih ne može provesti jedna osoba ili grupa ljudi. Takvi prijedlozi se često izriču tamo gdje ih javnost može čuti i vidjeti, kao i pred onima koji imaju moć to promijeniti. Atatürkova tvrdnja izrečena je pred članovima parlamenta koji imaju moć i autoritet poduzeti mjere u primjeni zakona ako ih se uvjeri u njihovu ispravnost.

Međutim, postavlja se pitanje koliko su Zakon i sudovi neovisnosti bili legalne pravne strukture, a i sam Atatürk ih prema riječima opozicije naziva „izvanrednim mjerama” koje se odnose na primjene reformi te progone opozicijskog i neturskog stanovništva. Prema Aybars (1975) i Nedim (1993), sudovi neovisnosti su često bili zamjenjivani s „vojnim sudovima” nakon što bi se osudio veliki broj onih koji su bili protiv nacionalističke vlade. Brockett (1995) navodi kako su bili pogubljeni oni koji su poticali pobune protiv novog sustava, često članovi lokalne *uleme* ili derviških *tarikata*. Sudovi neovisnosti utjecali su na stanovništvo iz središnje Ankare i

kontrolirali cijelu regiju kako bi suzbili moguće pobune, posebice religijskih ljudi anadolskog društva (Kaynar i Ak, 2017 prema Aybars, 1975, Nedim, 1993, Brockett, 1995).

Sukladno navedenome, izriče uzročno–posljedičnu tvrdnju: „(...) čim više nije postojala potreba za primjenom izvanrednih mjera, nismo se ustručavali odustati od njih.” Navedenu tvrdnju potkrjepljuje primjerom kojim opravdava djelovanje Zakona i sudova neovisnosti: „Sudovi neovisnosti prestali su s radom u danom trenutku, a Zakon o obnovi reda ponovno je podnesen Skupštini na razmatranje čim je završio njegov zakonodavni mandat.” Potom, postavlja pitanje na koje se zna odgovor i predviđa komentare opozicije predajući vlastite ovlasti u ruke Skupštine, kao da on nije ovlašten donositi odluke i zapovijedi: „Može li itko smatrati da nam je ova odluka Visoke skupštine namjeravala predati sredstva za provođenje diktature?” U govoru uvjerava ekstrinzičnim *etosom*, reputacijom koju uživa u publici zbog svojih zasluga, no koristi i čestitost (*arête*) kako bi opravdao sudove neovisnosti. Kao što je već navedeno, govori kako su poduzete mjere legalne i kako nije izigrano povjerenje Skupštine i nacije: „Gospodo, ako pogledate posao koji smo napravili u razdoblju u kojem su Zakon o obnovi reda i sudovi neovisnosti bili na snazi, primijetit ćete da pouzdanje i povjerenje Skupštine i nacije nije bilo izgirano.” Također, koristi i dobre namjere (*eunoia*) kojima pokazuje interes za naciju, žene i obitelj: „Možemo si zamisliti koliko je bilo neophodno provesti ove mjere kako bismo dokazali da naša nacija kao cjelina nije primitivna nacija ispunjena praznovjermima i predrasudama” te „Primjena tog zakona omogućit će plodonosne rezultate za naciju na ekonomskom i socijalnom planu te omogućiti razvoj građanskih prava koja će osigurati slobodu svim ženama i stabilizirati postojanje obitelji.” Nadalje, nelegitimno uvjerava *logosom* kada argumentira kako su mir i red, koji su nastupili u državi kao rezultat suzbijanja pobuna, prirodno bili odobreni u narodu jer je činjenica da turska država intervenira na način kojim bi mogla „legalno” osuđivati ljude na vjerskoj, etničkoj i političkoj osnovi. Nastavlja uzročno - posljedičnom tvrdnjom; „Primjena Zakona o obnovi reda spriječila je u većoj mjeri moral naroda od trovanja reacionara.” Navedena tvrdnja ulazi u skupinu poluargumenata jer koristi metaforu, retoričku figuru koja ima svojstvo zgusnute ilustracije koja sugestivno djeluje na prihvatanje argumenata (Škarić, 2011). Međutim, ako promatramo argument sa strane RAS kriterija, koji označuju relevantnost, prihvatljivost i dostatnost te su podloga „logički dobrom argumentu” i uključimo selektivnu publiku kojoj se Atatürk obraća, možemo zaključiti kako je

Atatürkov argument valjan. Kako Tindale (1999) navodi, argumentacija irelevantna publici neće utjecati na njihovo kognitivno okruženje, a time neće biti ni djelotvorna. Prema Perelmanu, argumentacija, ovisno o okolnostima, mora koristiti metode koje su prikladne diskursu i publici kako bi utjecala na njih. Uspješan govornik mora koristiti premise koje su prikladne za publiku i imati ideju o vjerovanjima koje publika ima kako bi mogao konstruirati premise (Tindale, 1999 prema Perelman 1969).

6.1.3 Argumentacijske pogreške

Analizom korpusa ustanovljeno je da se Atatürk u govorima služi pre naglom generalizacijom, pogreškom zanemarivanja alternativa, pogreškom jezika - kompleksnim pitanjem, pogreškom diverzije - irelevantnim zaključkom (*non sequitur*) te pogreškama *ad hominem* i *ad populum*. Upotreba argumentacijskih pogrešaka ovisi o govorničkoj vrsti pa se tako u političkom govoru koristi kompleksno pitanje i *ad hominem*, za koje Walton (1998) navodi kako su česte pogreške političkog diskursa, te zanemarivanje alternativna i pogrešno utvrđivanje uzroka. U svečanim se govorima koristi pre nagla generalizacija, irelevantan zaključak, zanemarivanje alternativa i *ad populum*.

U *Govoru mladeži* (1927) koristi se argumentativna pogreška generalizacija, koja se odnosi na skupinu stvari, a ne na konkretan slučaj. Prema Waltonu (2006), postoji nekoliko vrsta generalizacija. Jedna od njih je induktivna ili pre nagla generalizacija koja označava svojstvo neke grupe, no u određenoj mjeri. U govoru, pogreška se odnosi na središnji dio u kojem Atatürk, nakon što ističe kako mladež mora braniti neovisnost Republike, upozorava mladež kako će postojati neprijatelji koji će ih htjeti lišiti slobode i neovisnosti te time uništiti Republiku: „Moguće je da silom ili trikom sve utvrde naše voljene zemlje budu osvojene, opkoljena sva brodogradilišta, sve vojske budu raspršene i zapravo svaki dio zemlje okupiran. Još teže i ozbiljnije od svih stanja, oni koji posjeduju moć unutar zemlje mogu biti neoprezni, tražeći sklonište ili čak počinuti izdaju.” Umjesto konkretnih slučajeva, koriste se ilustracije, a Tindale (2007) navodi kako generalizacija induktivnim zaključivanjem određuje u kojoj mjeri neko svojstvo karakterizira grupu. Takva generalizacija, za razliku od one univerzalne, dopušta iznimke i na ovome primjeru možemo uvidjeti kako nema uzorka, odnosno dovoljno kvalitetnih slučajeva koji bi potvrdili tvrdnju kako neprijatelji žele uništiti državu i njezinu ekonomiju. Umjesto

uvjeravanja argumentima, publiku se može uvjeriti i navesti na djelovanje izazivanjem osjećaja ponosa ili laskanjem. Argument *ad superbiam* često se koristi i može biti relevantan u epideiktičkom govorništvu (Appeal to Flattery, 2016). Atatürk koristi ovaj argument na kraju govora u obliku efektnog zaključka: „(...) vaša dužnost je spasiti tursku neovisnost i Republiku! Snaga koju ćete trebati prisutna je u plemenitoj krvi koja teče vašim venama!” Iako ne argumentira kako se neovisnost i Republika treba spasiti, možemo smatrati kako apelom na izazivanje ponosa legitimno uvjerava publiku.

U *Govoru za desetu obljetnicu osnutka Republike Turske* (1933) počinjena je argumentacijska pogreška zanemarivanja alternativa. Pogreška nastaje kada se dva događaja uzročno–posljedično povezuju, no zapravo se vremenski ne dodiruju. Događaji mogu i ne moraju biti uzrok jedan drugome, zatim može postojati više uzroka koji utječu na te događaje ili nešto treće što utječe na oba događaja (Weston, 2009). Atatürk je počinio pogrešku zanemarivanja alternativa kada govori o budućim uspjesima nacije: „U usporedbi s prošlosti mi ćemo raditi više. Mi ćemo postići veće zadatke u kraćem vremenu. Ne sumnjam da nećemo uspjeti u tome jer je Turska nacija izvrsnog karaktera. Turska nacija je inteligentna; jer je Turska nacija sposobna nadići sve teškoće nacionalnog ujedinjenja i jer se drži pozitivnih znanosti.” Dakle, postavlja se pitanje je li moguće biti inteligentan i istovremeno nemati nacionalno jedinstvo i ideju pozitivizma te postići veće zadatke u kraćem vremenu bez izvrsnog karaktera. Atatürk spomenute vrline navodi kao jedini razlog napretku države. Nadalje, čini argumentacijsku grešku irelevantnog zaključka, odnosno *non sequitur*. Pogreška *non sequitur* je irelevantna za argument, odnosno zaključak ne slijedi nakon premisa (Tindale, 2007). Atatürk govori kako turski narod ima „povijesnu kvalitetu” te je zbog toga ideal turskog naroda upravo neumoran rad, inteligencija, ljubav prema znanosti, umjetnosti i nacionalnom jedinstvu. Zaključuje: „Ovaj ideal, koji vrlo dobro odgovara turskom narodu, omogućit će mu da uspije u izvođenju civiliziranog zadatka koji na njega pada, kako bi se osigurao pravi mir za čovječanstvo.” Sukladno navedenome, ne možemo zaključiti kako će napredak u znanosti i kulturi, uz dodatne izvrsne karakterne osobine naroda, dovesti do svjetskog mira jer ako usporedimo Atatürkovu tvrdnju s prošlosti, napredak je za Osmansko Carstvo bio sasvim drugačiji od napretka za druge narode. Iz pogleda drugih, zbog Osmanskog Carstva dolazilo je do ratova i nemira, a samo Carstvo u mnogočemu je bilo dekadentno i nazadno. Međutim, ako uzmemo u obzir prigodu govora, publika će biti ta koja će odrediti

valjanost tvrdnje i time reagirati na ono reprezentativno i trenutačno te neće kritički razmišljati o argumentaciji. Ukoliko nema uvjerljivih kontekstualnih obilježja, ili ako je tvrdnja neosnovana, možemo govoriti o pogrešci (ibid). Također, koristi i *ad populum* koji pretpostavlja kako „tisuću ljudi ne može biti u krivu”. *Ad populum* nastaje ulaganjem publici i privlačenjem pozornosti s formulom: slučaj X točan je jer mnogi (svi, tisuće, većina) vjeruju da je X točan (Tindale, 2007). Walton (1992) navodi kako *ad populum* može biti legitiman način uvjeravanja u epideiktičkim govorima ako ima pozivanje na solidarnost i ako u publici izaziva emocije jedinstva i zajedničkih vrijednosti, što Atatürk i čini u idućem citatu: „Danas ponavljam s istom vjerom i ustrajnošću da će uskoro ponovno biti priznato od cijelog civiliziranog svijeta da je turska nacija, koja je napredovala prema nacionalnom idealu, u potpunom skladu, velika nacija.”

U političkom govoru ustanovile su se pogreške pogrešnog utvrđivanja uzroka, zanemarivanje alternativa i kompleksno pitanje. Prema Tindaleu (2007) pogreška pogrešnog utvrđivanja uzroka nastaje kada se tvrdi da je jedna stvar prouzročila drugu, no pomnijom analizom se dolazi do zaključka da je nešto treće uzrok i jedne i druge stvari. Na primjeru govora, pogreška je počinjena na sljedeći način: „(...) Sudovi neovisnosti prestali su s radom u danom trenutku, a Zakon o obnovi reda ponovno je podnesen Skupštini na razmatranje čim je završio njegov zakonodavni mandat. Skupština je smatrala kako je nužno produžiti njegovu primjenu još neko vrijeme i to se sigurno dogodilo zato što su uvidjeli veći interes za naciju i Republiku.” Dakle, Atatürk navodi kako je za ponovnu primjenu Zakona o obnovi reda presudio boljitak za naciju, kada je vjerojatno da je zakon morao biti produžen zbog političkih razloga, a ne samo onih koji će posljedično dovesti do boljitka. Pogreška zanemarivanja alternativa odnosi se na reforme koje su povezane sa sudovima neovisnosti, npr. kada Atatürk spominje zabranu nošenja fesa: „Gospodo, bilo je potrebno ukinuti fes koji je sjedio na našim glavama kao znak neznanja, mržnje prema napretku i civilizaciji i na njegovo mjesto prihvatiti šešir, uobičajenu frizuru cijelog civiliziranog svijeta koji nam pokazuje među ostalim stvarima da nije postojala razlika u načinu razmišljanja između turske nacije i cijele obitelji civiliziranog čovječanstva.” Iz citata se primjećuje kako je odjevni predmet metafora za neznanje i mržnju prema civilizaciji i svi koji nose fes su necivilizirani i mrže. Prema pogrešci zanemarivanja alternativa nije moguće biti civiliziran i nositi fes. Zabrana nošenja fesa i turbana proglašena je Atatürkovim zakonom 1925. godine, a

navedeni citat odnosi se na protivljenje islamske elite novom zakonu. Taj je novi zakon povezan s pogubljenjem jednog istaknutog islamista İskilimli Atifa Hoca. Atif Hoca na novoosnovanim sudovima neovisnosti osuđen je i pogubljen zbog propagiranja islamističkih vrijednosti. Smatrao je kako su islamska odjeća i vrijednosti intrinzični dijelovi vjere (Kaynar i Ak, 2017 prema Özkan, 2015).

U tematici zabrane nošenja fesa uključuje i zagovornika fesa, odnosno protivnika nošenja šešira, izaslanika Burse Nurettin Pašu. Atatürk ga krivi kako cijeli svoj mandat nije pokazivao interes za „obranom interesa nacije Republike”, no kada je trebalo govoriti o zabrani nošenja fesa, govorio je protiv nošenja šešira: „Točno je da izaslanik Burse, koji se tijekom cijelog svog izaslaničkog mandata nije niti jednom pojavio za govornicom, nije čak niti progovorio riječ u Vijeću u obranu interesa nacije Republike (...), istaknuo je da je nošenje šešira „kontradiktorno fundamentalnim pravima nacionalne suverenosti i principa integriteta osobnih sloboda” i izjavio da se ne smije „ni pod kojim uvjetom prisiliti stanovništvo na ovu mjeru.” No, izbijanje pobuna i reakcija s tribina u kojima je Nurettin Paša uspio, jedva da je dovelo do osude nekoliko reakcionara od sudova neovisnosti.” Ovdje je prisutna argumentacijska pogreška generalnog *ad hominema*. *Ad hominem* argumenti su argumenti protiv određene osobe, a strategija napadanja druge osobe ulazi u skupinu *etoičkih argumenata*. Ti argumeni označavaju određene osobine karaktera govornika. Prema Tindaleu (2007), postoje dvije vrste *ad hominem* argumenata: jedna uključuje promjenu fokusa od govornikovog argumenta na samog govornika, a drugi uključuje prokazivanje govornika koji je nedosljedan na neki način. Na navedenom primjeru napad na Nurettin Pašu ima za cilj oslabiti njegov postojeći kredibilitet pred publikom i obezvrijediti njegove tvrdnje o ljudskim slobodama i integritetu.

Nastavlja u istom „napadačkom tonu” govoreći kako su se, u vrijeme dok je Zakon za obnovu i red bio na snazi, zatvarale derviške tekije, samostani, mauzoleji te ukidale sve sekte i sve vrste titula poput šejha, derviša, čelebije, okultista itd. Ističe i nužnost izricanja tih mjera kako bi se dokazala neprimitivnost nacije koja nije „prepuna praznovjerja i predrasuda.” To dovodi do problema kompleksnog pitanja, koje postaje pogreška ukoliko publika ne otkriva pretpostavljene informacije implicitno postavljene u pitanju i prihvaća ih kao činjenicu: „Je li moguće zvati skupinu ljudi „civiliziranom nacijom” ako si dozvoljavaju da ih vodi krdo Šejhova, Dedija, Seyyida i Emira; ako povjeravaju svoje sudbine i živote čarobnjacima, mađioničarima, bacačima kocaka i prodavačima amajlija?” Tindale (2007) navodi

kako kompleksno pitanje sadržava pretpostavku koja je skrivena, koja implicira nešto, no onoga koji postavlja pitanje štiti od optužbe za lažne tvrdnje. Kao što je već navedeno, Atatürk izlaže svoj govor pred članovima parlamenta za koje se pretpostavlja da podržavaju njegove misli. Stoga se smatra činjenicom kako tradicionalne skupine u Turskoj ne mogu pratiti modernost i reforme u Republici. Međutim, budući da nema odgovora, navedena pitanja postaju optužba članovima parlamenta ili već spomenutom Nurettin Paši, a kompleksno pitanje zahtijeva odgovor koji je nepravedan prema suprotnoj strani. Govornik, u ovom slučaju Atatürk, ima prednost.

Navedeni citat može se smatrati i apelom na ismijavanje (*ab absurdo*) koji protivnikov argument pretpostavlja apsurdnim ili smješnim te je zbog toga nevažeci (Appeal to Ridicule, 2016). Atatürk odbacuje argumente onih koji zagovaraju tradicionalne skupine jer su te skupine praznovjerne i primitivne. Naziva ih „bacačima kocaka”, „prodavačima amajlija” i „čarobnjacima.”

6.1.4. Stilske figure

Prilikom analize korištena je podjela stilskih figura prema Škariću (2008) i Bagiću (2012), a najčešće figure koje u govorima koristi Atatürk su tropi, figure misli figure riječi i figure diskursa. Od tropa, najviše se služi epitetima, metaforama, simbolom, sinegdohama i poredbama. Od figura misli upotrebljava ekslamaciju, emfazu, hiperbolu, aluzije, personifikacije, eufemizam i retoričko pitanje. Od figura riječi, koje Bagić (2012) naziva i figurama dikcije, koristi se anaforam, a kao figuru diskursa koristi amplifikaciju.

Prema Škariću (2008), tropi su „slikoviti izraz nedoslovnog, prenesenog, logički nepreciznoga ili čak „nepotrebnog” značenja”. Potreba za upotrebljavanjem tropa i njihovim oblikovanjem u riječima nezaobilazna je u poetici i proizlazi iz potrebe za pronalaženjem „pravog” izraza. Sukladno tome simboličnošću i slikovitošću tropi oživljavaju našu podsvijest, a Kvintilijan (*Inst. orat.* VIII, 6) ih naziva „najobičnijim i naljepšim tropom”.

Atatürk koristi epitete kako bi izraz učinio slikovitim i uvjerljivim. Neki epiteti kojima se služi u *Govoru mladeži* (1927) su: „*Tursko dijete budućih generacija*”, „*Ovaj princip je vaše najvrijednije blago*”. Zatim, u *Govoru za desetu obljetnicu Republike Turske* (1933): „*Ovo je najveći dan koji označava desetu godinu naše*

Republike”, „Osjećam *najdublju* sreću i uzbuđenje zbog postizanja ovog *sretnog* dana”, „Dugujemo ovaj uspjeh *zajedničkom* napretku turske nacije i njezine *vrijedne* vojske”, „(...) *izvanredan* karakter naše nacije, *neumorna* marljivost”, „*civilizirane* karakteristike i *veliki civilizirani* talenti turske nacije.” U *Govoru o sudovima neovisnosti* (1933) epiteti se koriste za zakone i rezultate koji će biti od koristi naciji: „Gospodo, u isto vrijeme izrađeni su *novi* zakoni i uredbe koji obećavaju *najplodonosnije* rezultate za naciju na socijalnom i ekonomskom planu” te je epitet najčešće pridjev „civiliziran”, npr.: „uobičajena frizura cijelog *civiliziranog* svijeta”, „(...) nema razlike između turske nacije i cijele obitelji *civiliziranog* svijeta”, „Je li moguće zvati grupu ljudi „*civilizirana* nacija” i „(...) uzdići ovu naciju do one razine gdje je opravdano stajati u *civiliziranome* svijetu.” Prema Bagiću (2012), epitet je pridjev koji se dodaje imenici kako bi se naglasilo pojedino svojstvo označenoj stvari, pojavi ili biću te navodi kako je njihova upotreba suvišna ako govornik nema svrhu u njihovu korištenju. Budući da se epiteti u Atatürkovim govorima povezuju sa simbolizmom, koji, kako Bagić (2012) navodi, „sudjeluje u predočavanju iracionalnih vrijednosti” poput raspoloženja i emocija, korištenje epiteta u govoru svakako utječe na uvjeravanje publike i uspješnost govora. Simboli u govoru, koji se povezuju s epitetima, Atatürku omogućavaju naklonost i poistovjećivanje s publikom. U *Govoru mladeži* (1927) simbol je efektni završetak: „Snaga koju ćete trebati prisutna je u *plemenitoj krvi* koja teče u vašim venama”, a u *Govoru za desetu obljetnicu Republike Turske* (1933) je to citat u kojem ističe kako će se nacija „(...) uzdići kao novo *sunce* s visokog horizonta civilizacije za budućnost.” Simbol sunca je preuzeo iz hetitskog panteona u kojem sunčev disk označava božicu sunca Arinnu. Sunčev disk i danas je simbol grada Ankare (Trevor, 2004). Simboliku sunca možemo smatrati i poredbom te u *Govoru o sudovima neovisnosti* (1933) uspoređivanje fesa sa nazadovanjem: „(...) fes koji je sjedio na našim glavama kao znak neznanja, fanaticizma, mržnje napretka i civilizacije (...)” Poredba, prema Škariću (2008), pridonosi poetičnosti izraza i njegovoj iracionalnosti te se njome ne objašnjava, već dočarava izraz. Bagić (2012) nadodaje kako je poredba sredstvo kojim se stilski pojačava i afektivno naglašava izraz. Poredba sa suncem može se smatrati i sinegdohom, koja je podvrsta metonimije, a označava zamjenjivanje jedne riječi drugom na način da se dvije riječi značenjski dodiruju ili uokviruju (Bagić, 2012). U tom slučaju, turska nacija, koja se uspoređuje s novim suncem na visokom obzoru, označava novo buđenje nacije i napredak kojem je Atatürk težio. Također, sinegdoha se očituje u *Govoru mladeži*

(1927) pri navođenju kako potencijalni neprijatelji mogu ugroziti neovisnost: „(...) moguće je (...) da je zapravo svaki kutak zemlje zauzet”, pod kojim se misli kako je čitava Turska osvojena. Na primjeru citata iz *Govora za desetu obljetnicu Republike Turske* (1933): „Mi ćemo uzdići našu zemlju na razinu najprosperitetnijih i civiliziranih nacija svijeta. Mi ćemo obogatiti naš narod s najširim sredstvima i izvorima dobrobiti. Mi ćemo uzdići našu nacionalnu kulturu iznad razine modernih civilizacija” primjećuje se sinegdoha koja je izrečena u obliku zamjenice *mi*, što označava kako će narod svojim radom i trudom ostvariti boljitak u zemlji. Također, u citatu je očita i figura dikcije - anafora koja označava ponavljanje iste riječi ili skupine riječi na počecima rečenica ili rečeničnih dijelova. Budući da se anafora koristi na početku rečenice, ona naglašava govornikove osjećaje, misli ili opsesije te zaokuplja pozornost publike, čime govor postaje skladan (Škarić, 2008). U Atatükovim se govorima počeci rečenica, osim anafore, mogu promatrati i kao dio morfoloških, tvorbenih i leksičkih figura, to jest kao figure odnosa ja – ti. Za Škarića (2008) zamjenjivanje zamjenicama u prvom licu jednine i prvom licu množine (*mi* umjesto *ja*), predstavlja skromnost govornika jer govornik ističe grupu kojoj pripada. Sukladno tome, u svojim govorima Atatürk često koristi anaforu i kao izraz vlastite skromnosti i poistovjećivanja s publikom.

Metafora je u Atatükovim govorima prisutna kada govori o neovisnosti. U *Govoru mladeži* (1927) ju karakterizira kao *najvrijednije blago*, a kada nabraja kako oni koji posjeduju moć mogu iskoristiti zemlju i naciju za svoje ciljeve, ističe kako nacija može postati „*izmorena*” i „*uništena*”. Potonja dva primjera mogu se smatrati i personifikacijom. Već spomenuta simbolika *plemenite krvi* ima važnu ulogu u prezentaciji premisa, no kao trop upućuje na ideju ili apstrakciju te „vidljivo evocira nevidljivo” uvriježenim ili motiviranim znakovima, a također prenosi i niz emocionalnih odgovora i vjerovanja određene zajednice koja ga na taj način prepoznaje (Bagić, 2012 prema O'Connell i Airey, 2005). Nadalje, metaforu Atatürk koristi i u *Govoru za desetu obljetnicu Republike Turske* (1933) kada govori kako će u budućnosti zajedno „*uzdići zemlju*”, „*obdariti naciju*” te „*uzdići nacionalnu kulturu*”. Nadalje, „(...) turska nacija je sposobna *nadići* sve teškoće nacionalnog jedinstva zato što drži baklju pozitivnih znanosti” i „(...) *uzdići* će se kao novo sunce s visokog *obzora* budućih civilizacija.” Metafora se u političkom govoru koristi kako bi se prikazale odrednice „*civiliziranog svijeta*” u kojem je „*nacija čista i sjajna*”, „*nacija koja se ne zlostavlja*”, sprečava se „*moral* nacije od *trovanja* reakcionara”,

uništava se „*duh despotizma*” te Zakoni o obnovi reda i sudovi neovisnosti nisu „*oruđa* za diktaturu i despotizam.” Također, već spomenuta problematika fesa i šešira može se smatrati metaforom u kojoj je šesir pokazatelj kako turska nacija može biti dio „*obitelji civiliziranog čovječanstva*”, a fes predstavlja neznanje i mržnju.

Što se tiče figura misli, ekslamacija u govorima ima funkciju razdiobe. Može se pratiti dioba govora na uvod, središnji dio i zaključak, kojima se naglašava snaga izraza, oslovljavanje i usmjeravanje percepcije iskaza. Citat: „Sretan li je onaj koji se naziva Turčinom!” ujedno je i efektan završetak te ekslamacija u zaključnom dijelu govora.

Prethranost u riječima ili kićenost govora označava velike osjećaje koji odgovaraju figuri emfaze (Škarić, 2008). U Atatürkovim govorima emfaza se posebice odražava kroz figure epiteta, ponavljanja, poredbe, uskličnih konotacija itd., te je zapravo oblik amplifikacije. Figura emfaze pospješuje svečanost i uzvišenost govora te povećava intenzitet kojim se emocijama utječe na publiku. Emfatičnost izraza očituje se i u korištenju hiperbole koja pretjerano naglašava emocije, tvrdnje i ideje. U *Govoru mladeži* (1927) se očituje zamjenicama: „sve tvrđave naše voljene zemlje (...) sve vojske su raspršene”; u *Govoru za desetu obljetnicu Republike Turske* (1933): „cijeli civilizirani svijet”; superlativima u *Govoru mladeži* (1927): „najvrijednije blago” i u *Govoru za desetu obljetnicu Republike Turske* (1933): „najdublja sreća i veselje”, „najveći dan”; i pridjevima u *Govoru mladeži* (1927): „izvršne karakteristike turske nacije”, „izvrstan karakter” te „izvanredna ljudska zajednica.” Spomenute figure epiteta, emfaze, anafore, hiperbole i poredbe označavaju figuru diskursa amplifikaciju koja je figurativna kategorija i ujedinjuje brojne figure konstrukcije i misli. Aristotel ju naziva preuveličavanjem, a smatra je osnovnim načinom argumentiranja u epideiktičkom govorništvu jer se uvjeravanje tiče „preuveličavanja lijepih i korisnih djela” (Aristotel, *Rhet.* 1392a). Atatürk u *Govoru za obljetnicu Republike Turske* (1933) postiže amplifikaciju valjanom korištenjem toposa kvalitete i slikovitošću izraza (Bagić, 2012): „(...) povijesna kvaliteta turskog naroda je uzvišena ljudska zajednica, ljubav prema lijepim umjetnostima i njihov napredak. Zato je naš ideal konstantno poticati i promicati svim sredstvima i mjerama odličan karakter naše nacije, neumornu marljivost, inteligenciju, predanost znanostima, ljubav prema lijepim umjetnostima i osjećaj nacionalnog jedinstva.” U *Govoru mladeži* (1927) već spomenute ilustracije koje se tiču neprijatelja, aluzije te toposi reda i kvalitete pridonose stvaranju amplifikacije.

Često osim simbolizma koristi i aluziju koja označava mitološke, povijesne ili općepoznate činjenice koje ovise o slušačima i stupnju prepoznatljivosti određene činjenice, a definira ju govor koji cilja na nešto drugo što ima osobine onoga što se izreklo i može se povezati (Škarić, 2008). U *Govoru mladeži* (1927) aluzija se odnosi na već spomenute citate: „(...) postojat će unutarnji i vanjski neprijatelji koji će vas htjeti lišiti tog blaga”; „Moguće je da silom ili trikom sve utvrde naše voljene zemlje budu osvojene, opkoljena sva brodogradilišta (...)” i „(...) oni koji imaju moć mogu se udružiti s političkim ambicijama osvajača zbog vlastitih interesa.” Aluzija se odnosi na ministra rata Enver Pašu koji je potpisao tajni sporazum s Njemačkom kako bi Osmansko Carstvo izvuklo materijalnu korist u Prvom svjetskom ratu. Iako službeno neutralno, Carstvo je dozvolilo njemačkim brodovima slobodnu plovidbu Crnim morem pod zastavom Osmanskog Carstva, a brodovi su pritom napali crnomorske luke pod ruskom upravom. Enver Paša je na kraju rata proglašen izdajnikom i protjeran u egzil (Mango, 2011). U *Govoru o sudovima neovisnosti* (1933) aluzija se primjećuje u sljedećem primjeru: „(...) osobe koje su širile i tražile povjerenje u tu misao da smo mi koristili Zakon o obnovi reda i sudovima neovisnosti kao oružje za diktaturu ili despotizam. Nema sumnje da će vrijeme i događaji pokazati (...) koliko su pogriješili, stavljajući ih na sramotu.” Osobe koje spominje Atatürk su muslimanski protivnici republikanizma i Šejk Said koji je vodio kurdsku pobunu protiv Atatürka od 1924. do 1938. godine (Kaynar i Ak, 2017 prema Turan, 1992).

U *Govoru o sudovima neovisnosti* (1933) slikovitim izrazima nastoji imaginativno prikazati publici neslaganje prema predmetima ili osobama. U tu svrhu koristi personifikaciju, kako bi opisao vjerske skupine kojima se protivi dajući im životinjske osobine i nazivajući ih „*krdom šejhova*”. Nadalje, koristi personifikaciju i za „otrovan moral”: „(...) Zakon o obnovi reda spriječio je moral nacije od trovanja reacionara.” Potom pridodaje ljudske osobine i fesu za kojeg govori kako je „(...) sjedio na našim glavama.” U *Govoru za desetu obljetnicu Republike Turske* (1933) personifikaciju koristi kako bi opisao emocije: „Osjećam najdublju sreću i uzbuđenje zbog postizanja ovog sretnog dana” te vremenska kretanja: „(...) trebamo suditi vrijeme ne prema manjkavom mentalitetu prošlih stoljeća, već u smislu pojmova brzine i kretanja našeg stoljeća.” U *Govoru mladeži* (1927) personificira se „neovisnost” i „Republika” jer Atatürk kaže kako je „Vaša prva dužnost štititi i braniti zauvijek tursku neovisnost i Republiku” ili „(...) spasiti tursku neovisnost i Republiku.” Također, upozorava kako nacija može postati „izmorena i uništena”.

Eufemizam kao figuru Atatürk koristi samo u političkom govoru i to u slučajevima kada progone opozicijskog i neturskog stanovništva, koje se protivilo novim reformama i zakonima, naziva „izvanrednim mjerama”. Prema Škariću (2008) eufemizam je ublažen izraz koji se bira kako bi se ublažio grubi sadržaj ili sami izraz koji predstavlja tabu, a kao što je navedeno, postavlja se pitanje koliko su Zakon i sudovi neovisnosti bili legalne pravne strukture. U govoru se Atatürk opravdava: „Nikada nismo koristili izvanredne mjere, koje su same po sebi bile legalne, kako bi postavili sebe iznad zakona.” Kasnije navodi na koji su način te mjere obnovile mir u zemlji.

U političkom govoru naglašava svoje stavove retoričkim pitanjima, odnosno pitanjima na koje se ne očekuje odgovor te zamjenjuje objektivni način govora subjektivnim (Bagić, 2012). Subjektivnost se primjećuje u optužbama vjerskih i tradicionalnih skupina za dekadenciju nacije: „Ne bi li se trebale sačuvati u Turskoj državi, u Turskoj Republici, elementi i institucije kao takve, koje su stoljećima davale narodu izgled da je drugačiji nego što uistinu jest? Ne bi li netko s tim počinio najveću, nenadoknadivu štetu cilju napretka i ponovnog buđenja?”

6.2 Retoričke karakteristike Erdoğanovih govora

6.2.1 Tema i struktura govora

Isto kao Atatürkovi, i Erdoğanovi govori imaju trojnu strukturu podijeljenu na uvod, središnji dio i zaključak te zbog usporedbe dvaju govora jedan od njih pripada epideiktčkoj, a drugi političkoj vrsti govora. *Govor za Dan mladih i sporta* (2018) i *Govor za obljetnicu Dana Republike* (2015) ekvivalenti su Atatürkovim govorima, dok je govor *Erdoğan na napad države Izrael* (2010) izabran kako bi se uvidjele sličnosti i razlike političkog diskursa Atatürka i Erdoğan.

Govor za Dan mladih i sporta održan je 19. svibnja 2018. godine. Tog se dana obilježava Dan mladih i sporta, godišnjica Atatürkova rođenja te dan početka Turskog rata za nezavisnost (19. svibnja 1919. godine). Erdoğan dijeli govor na dva dijela: prvi dio u kojem govori o Turskom ratu za nezavisnost i snazi nacije koja se hrabro borila te drugi dio u kojem tvrdi kako je obljetnica Turskog rata za nezavisnost povezana s Danom mladih te se obilježavaju na isti dan kako bi se: „(...) istaknula važnost koju pridajemo našoj mladeži, našoj nadi i našoj budućnosti.”

Govor za obljetnicu Dana Republike Republike održan je 29. listopada 2015. godine. U obraćanju javnosti, predsjednik Erdoğan govori o borbi za neovisnost i o osnutku Republike Turske, a osvrće se pritom i na prvog turskog predsjednika Atatürka. Drugi dio govora okrenut je budućnosti i ciljevima koje Turska želi postići do 2023. godine kada će proslaviti stotu godišnjicu od osnutka Republike. Za razliku od prijašnjega govora, naglasak je na naciji, jednakosti i ljudskim pravima.

U zadnjem analiziranom govoru, *Reakcija Erdoğan na napad države Izrael*, Erdoğan se 2. lipnja 2010. godine obraća turskom parlamentu (Meclisu), nakon što su specijalne izraelske pomorske snage napale šest humanitarnih brodova 31. svibnja 2010. godine. Fondovi Pokret za slobodnu Gazu i Humanitarna pomoć Turske organizirali su humanitarnu pomoć za Gazu te pokušali spriječiti izraelsku blokadu tog područja koji je ostao u kontroli Izraela kao granični dio pojasa Gaze od 2005. godine. Izraelske snage preuzele su kontrolu brodova te je sukob završio smrću osmero turskih državljana i jednog američko-turskog državljanina, a 20 putnika je ozlijeđeno. Najveće ljudske gubitke pri napadu imala je Turska te je smatrala izraelsku akciju nepravednom i protivno međunarodnim zakonima, dok je Izrael navodio kako su se napadi dogodili u samoobrani (Migdalovitz, 2010). Sukladno razvoju događaja koji su zadesili humanitarne brodove i većinskom napadu na turske državljanine, ovaj govor odražava velike emocije koje je tadašnji premijer Erdoğan izrekao pred svojim sunarodnjacima. U govoru osuđuje djela Izraela i njegovih političara pozivajući Ujedinjene Narode i zapadne zemlje kako bi zajedno spriječili Izrael u oduzimanju nedužnih života i održali svjetski mir.

Uvodni dio govora Erdoğan isključivo koristi kako bi učinio publiku pozornom, spremnom i dobronamjernom (Pletikos i Vlašić Duić, 2007 prema Ueding i Steinbrinkm 1986). U *Govoru za Dan mladih i sporta* (2018) koristi povijesni smještaj teme kako bi stvorio zanimanje za temu i zadobio naklonost publike: „19. svibnja 1919., koji simbolizira početak našeg Rata za nezavisnost, naša veličanstvena nacija objavila je cijelom svijetu kako će štititi njegovu slobodnu volju, neovisnost i budućnost pod svim uvjetima.” Također, to navodi i u *Govoru za obljetnicu Dana Republike* (2015): „Danas je 92. obljetnica naše Republike, koju smo proglasili nakon pobjede u Ratu za nezavisnost, zadnja velika borba našeg naroda za slobodu i budućnost”, a zanimanje za temu izriče se još i navođenjem prigode govora koja je u ovom slučaju obljetnica osnutka Republike Turske te pričom koja je jedna od najčešćih uvoda u temu - opisivanje kako se nacija borila za budućnost i slobodu te

čestitanje Dana Republike: „Slavim Dan Republike, svih naših građana koji žive u naših 81 provincija diljem svijeta (...). Povijest naše Republike duga 92 godine pokazuje kako se možemo podići na noge pod najtežim okolnostima”. Nadalje, u istom govoru navodi Atatürkovi citat: „(...) nastavljamo naše nastojanje za 'promoviranjem naše mlade Republike iznad razina modernih civilizacija', kako je Gazi Mustafa Kemal sažeto rekao.” Korištenje upravnog govora, prema Škariću (2011), posebice u pripovijedanju ili primjerima, daje živost i slikovitost samom govoru te se stoga može promatrati i kao sintaktička figura. Primjećuje se uvođenje simbolike *gazije* kojim Erdoğan oslovljava Atatürka. Termin *gazi* odnosi se na islamsku povijest, a *gazijama* su se nazivali sultani i vladari koji su imali vojnu funkciju u državi. Atatürk je ipak bio bivši vojnik koji je, kako Lashnits (2005) navodi, vladao autoritarno, a njegova stranka kontrolirala je turski parlament i uvodila reforme građanima htjeli oni to ili ne. Erdoğan će se u svojoj retorici uvijek stavljati nasuprot Atatürku. Neće ga kritizirati, no neće niti sebe nazivati *gazijom*. Prema sekularnom Ustavu Republike Turske zakonom je zabranjeno političkoj stranci propagirati islamističke nazore i islamsku državu, kao i kritizirati kemalizam i Atatürkovo djelovanje.²⁷

U govoru *Reakcija na napad države Izrael* (2010) uvod započinje najavom teme: „Danas ne želim govoriti samo svojem dragom narodu nego cijelom čovječanstvu.” Publiku poziva na „(...) savjest srca i uma čitavog čovječanstva” te ovdje dolazi do izražaja njegov autoritet. Koristi prostorni smještaj teme kako bi razdvojio dva napada, prvi u pomorskoj bazi Iskenderun, a drugi na pučini Mediteranskog mora. Nadalje, koristi i brojčane podatke kako bi njegove tvrdnje bile prihvatljive te se naglasila ozbiljnost situacije: „(...) šest naših vojnika je poginulo, i oni su postali mučenici. Sedam naših vojnika je ozlijeđeno”; (...) Izraelska vojska zaustavila je humanitarni brod koji je prenosio 600 ljudi iz više od 32 zemlje.”

Središnji dio govora u epideiktičkim govorima Erdoğan koristi kako bi se vratio u prošlost koja je postala uzor u sadašnjosti. U *Govoru za Dan mladih i sporta* (2018) govori: „Činjenica da je 19. svibanj, koji simbolizira naš Rat za nezavisnost, proglašen kao Dan mladih i sporta, naglašava važnost koju pridodajemo našoj mladeži, našoj nadi i osiguranju naše budućnosti”, a u *Govoru za obljetnicu Dana Republike* (2015) navodi: „Započeli smo naš Rat za nezavisnost pod veoma teškim

---

²⁷ Članci 68. i 69. Ustava Republike Turske (Čaić, 2012; prema V. infra, bilj 28).

okolnostima 1919. i okrunili našu borbu osnutkom naše nove države 1923. godine. Mi ćemo također nadići probleme s kojima se danas suočavamo i dostići naše ciljeve za 2023. godinu.” U *Govoru za Dan mladih i sporta* (2018) primjećuje se sličnost s Atatürkom, koji u svojem govoru mladeži daje ulogu branitelja turske neovisnosti kao svrsi postojanja i budućnosti, a Erdoğan mladež oslovljava kao „nada i osiguranje naše budućnosti”. *Govor za obljetnicu Dana Republike* (2015) ima upozoravajuće konotacije s kojima se publika želi učiniti pozornom. Tema je slična kao u Atatürkovom *Govoru mladeži* (1927), a to je obrana neovisnosti i države: „Naša osnovna dužnost je podržavati i štititi zajednička dostignuća naše nacije, našu Republiku, i raditi, boriti se i žrtvovati ako je potrebno za budućnost naše nacije.”

U središnjem dijelu govora *Reakcija na napad države Izrael* (2010) Erdoğan iznosi argumente s kojima želi uvjeriti međunarodnu zajednicu kako treba ograničiti djelovanje države Izrael te osuđuje napad i politiku Izraela prema Palestini i Gazi: „Ovaj nehumani napad protiv žena, mladih ljudi, religijskih službenika, koje je brod prenosio, ja još jednom snažno i teško osuđujem.” Može se tvrditi kako govorom Erdoğan stvara izrazito nepovoljnu retoričku stvarnost i oblikuje se društvena svijest o postojanju problema. Rješenje nudi u analizi uzroka koji su doveli do napada brodova te prijedlog koji uključuje apel međunarodnoj zajednici: „Međunarodna zajednica mora odmah poduzeti mjere.” Prema Škariću (2011) eliminacija uzroka lošeg trenutnog stanja može popraviti budućnost koja bi bila poželjna pa stoga formulacija prijedloga uključuje uzročno djelovanje koje će nizom uzroka stvoriti bolju budućnosti. Ukoliko Međunarodna zajednica poduzme mjere (ekonomske, vojne, moralne itd.) i sankcionira postupke Izraela, prestat će napadi i opresija ljudi.

Zaključni dio *Govora za Dan mladih i sporta* (2018) sadržava čestitku: „Čestitam vam 15. svibnja, dan sjećanja na Atatürka i Dan mladih i sporta” te zahvalu: „S najiskrenijim osjećajima pozdravljam svu našu mladež i građane.” U *Govoru za obljetnicu Dana Republike* (2015) također koristi čestitku: „Sjećam se osnivača naše Republike, Gazi Mustafe Kemala i svih naših mučenika i veterana (...). Slavim Dan Republike!” Politički govor u zaključnom dijelu ponavlja misli iz početnog dijela govora u kojima eksklamacijama nudi potporu ljudima Gaze i Palestine te poziva publiku na jedinstvo i akciju: „(...) mi, kao Turska, nećemo okrenuti leđa Palestini, palestinskom narodu, Gazi. Mi nećemo zatvoriti oči!” Kao i u Atatürkovim govorima, u sadašnjosti teži uvjeriti publiku na djelovanje u budućnosti: „(...) nastavit ćemo se kretati misijom koju nam je naša povijest, civilizacija i država dala.”

6.2.2 Tvrđnje i potpore tvrđnjama

Iako u epideiktičkim govorima Erdoğan najviše koristi činjenične tvrđnje, upotrebljava i vrijednosne, uzročno – posljedične i političke tvrđnje. Česta je upotreba činjenica koje se ne trebaju obrazlagati. U *Govoru za Dan mladih i Sporta* (2018) se nalazi primjer: „Danas obilježavamo 92. godišnjicu naše Republike koja je ustanovljena 29. listopada 1923. godine”, ili u *Govoru za obljetnicu Dana Republike* (2015): „Započeli smo naš Rat za nezavisnost pod teškim okolnostima 1919. godine i okrunili našu borbu osnutkom nove države 1923. godine.” Sukladno tome, iz govora se mogu izvesti središnje misli koje označavaju proslavu Dana mladih i sporta ili Dana Republike uz velike emocije poput ponosa, sreće i podrške, ali uz prijetnju kako će se očuvati naslijeđe neovisno o vanjskoj prijetnji. Ako se Erdoğanovi govori usporede s prigodnim govorima Atatürka, primjećuje se kako Erdoğan više ističe moć države i upozorenje potencijalnim neprijateljima, za razliku od Atatürka koji u svojim govorima ističe zajedničku obranu neovisnosti koja je u vrijeme njegovih govora bila ugrožena.

U *Govoru za Dan mladih i sporta* (2018) koristi vrijednosnu tvrđnju: „Naša mladost odgojena je s osjećajem neovisnosti, podržavaju svoju povijest, pridržavaju se svojih nacionalnih vrijednosti i opskrbljeni su i kvalificirani u svim područjima.” Tvrđnju podupire toposima osobnosti i podacima. Prema Škariću (2011) koji referirajući se na Perelmana i Olbrecht-Tytecu (1969), govori o toposima osobnosti koji daju prednost čovječjim uzvišenim kvalitetama poput čestitosti, zasluga, autonomije itd. Perelman i Olbrechts-Tyteca (1969) govore o toposima osobnosti kao toposima koji mogu biti bazirani na toposima biti, autonomnosti i stabilnosti, no u isto vrijeme odražavaju originalnost i jedinstvenost koja je povezana s karakterom čovjeka. Erdoğan toposima daje zasluge mladeži koja će u budućnosti omogućiti opstanak Turske Republike: „Podupiremo našu mladež svim našim mogućnostima i vjerujemo da će štiti našu veličanstvenu domovinu koju su nam preci povjerali na najbolji način i obraniti našu neovisnost i budućnost pod cijenu njihovih života ako je potrebno.” Kao očitost koristi i podatak, što se može smatrati i dijelom gradnje ekstrinzičnog *etos*a jer navodi promjenu zakona, ali i apelira na ponos, odnosno emocije, kako bi se publika priklonila njegovom argumentu: „Ponosni smo što smo smanjili dob kandidata koji se mogu uključivati u politiku u našoj zemlji na 18 godina, kako bi pokazali da vjerujemo našoj mladeži i u politici i administraciji.”

Intrinzični *etos* gradi isticanjem zajedništva i hvaljenjem mladeži: „Sretni smo što je naša mladež očuvala želju, odlučnost i vjeru koja je dovela do pobjede u našem Ratu za nezavisnost”, „Oni su fundamentalni faktor u nošenju naše zemlje iznad razina modernih civilizacija.” Kao i Atatürk, i Erdoğan kroz govor pridobiva naklonost publike preko kemalističkog principa populizma (*halkçılık*) unutar turske državne ideologije. Često koristi i arapske lekseme, koji su bili zamijenjeni jezičnim reformama 1923. godine kada je arapsko pismo zamijenjeno latiničnim. Činjenica da arapske riječi u govoru koristi i sam Erdoğan omogućava mu direktnu pozornost publike jer „sraz” tradicije i modernosti u Turskoj nije nikada popustio, dok kao političar i predstavnik njegove AKP stranke turskom narodu pripisuje aktivnu ulogu u daljnjem procesu pridruživanja (Ozan, 2008).

U *Govoru za obljetnicu Dana Republike* (2015) izriče političku tvrdnju: „Naša zajednička dužnost je štititi zajednička postignuća naše nacije, naše Republike, i raditi, boriti se i žrtvovati se, ako je potrebno, za budućnost naše nacije.” Tvrdnja sadržava preliminarnu argumentaciju u kojoj predstavlja negativne posljedice publike i upozorava na trenutačno loše stanje. Preliminarna argumentacija služi kao argument političkoj tvrdnji i izrečena je u obliku kauzalne veze: „Nemiri uzrokovani napretkom Republike podupiru napade na naše jedinstvo, solidarnost i bratstvo.” Kauzalnost je sporna jer Erdoğan povezuje nemire u Republici isključivo s napretkom, a ne s npr. lošim međunarodnim odnosima i politikom. Pretpostavlja se kako su nemiri, o kojima Erdoğan govori, problemi s Europskom unijom i sveprisutna opasnost od terorističkih napada u Turskoj od strane Islamske države. Nadalje, u preliminarnoj argumentaciji uspoređuje teške okolnosti Republike 1919. godine s onim današnjima te navodi: „Ponovno ćemo prebroditi poteškoće s kojima se danas suočavamo i postići ciljeve za 2023. godinu.” Političku tvrdnju potkrijepljuje pozivom na djelovanje: „U nadolazećem periodu moramo zaštititi nasljeđe zajedno s drugim uspjesima naše zemlje.” Navedeni se poziv može smatrati općenitim, a ne specifičnim prijedlogom za rješenje problema jer koristi poziv na akciju, a ne konkretna rješenja. Potpora tvrdnji izrečena je toposima reda, podacima i citatom. Toposi reda usmjereni su na sudove o Republici koje Erdoğan izriče, a publika ih smatra ispravnima. Republika je u govoru hijerarhijski viša od naroda, koji sve mora podrediti njezinom očuvanju: „Povijest naše Republike duga 92 godine pokazuje kako se možemo podići na noge pod najtežim okolnostima. Daje nam nadu za našu budućnost” i „Danas Republika Turska je izvor nade ne samo za vlastite građane, nego i za sve žrtve (...)”, a toposi reda se

prepoznaju i u već navednoj političkoj tvrdnji. U njoj se tvrdi kako je osnovna dužnost naroda očuvanje Republike. Brojčani pokazatelj, odnosno podatak, odnosi se na argument u kojoj Erdoğan ističe kako svaka osoba od 78 milijuna stanovnika Turske ima ista prava te zajedničku prošlost i budućnost, što je i dio njegovog ekstrinzičnog *etosa*.

U govoru uvjerava i intrinzičnim *etosom*, dakle pokušava ostaviti dojam na publiku samim govorom kroz poistovjećivanje s publikom: „Mi smo započeli svoj Rat za neovisnost pod teškim okolnostima”, „Naša osnovna dužnost (...)”, „(...) mi smo izgradili eru”, te je prisutna i *eunoia* kojom izražava nadu u opstanak Republike: „Vjerujem da ćemo dostići naše ciljeve za 2023. godinu i maksimizirati naše jedinstvo, solidarnost i bratstvo do trenutka kada ćemo proslaviti stotu godišnjicu Republike.” Nadalje, uvjerava i *patosom*, čime postiže valjane emocije kroz predstavljanje dobrog karaktera. To se primjećuje u sljedećem primjeru: „Danas je Republika Turska izvor nade (...) za sve žrtve potlačene u svijetu, kao i za naše srodne i bratske zajednice.” Kao i u Atatürkovim epideiktičkim govorima, ni Erdoğan ne koristi detalje u opisima povijesnih događaja, već se služi generalizacijama kako bi se identificirao s tradicijom i izrazio sentiment koju publika osjeća. Na taj način zadobiva naklonost publike.

U *Govoru za Dan mladih i sporta* (2018) koristi entimem koji Škarić (2011) naziva *populističkim silogizmom*. Entimem predstavlja premise koje su vrlo vjerojatne, no ne i točne. Posebice mala premisa mora utvrditi silogizam, no ona nije unaprijed određena. Na primjeru Erdoğanovog govora, entimem počinje velikom premisom: „19. svibnja 1919. godine, koji simbolizira početak našeg Rata za nezavisnost, naša veličanstvena nacija obznanila je cijelom svijetu da će štititi slobodnu volju, neovisnost i budućnost pod svim uvjetima.” Slijedi sporna mala premisa: „Vatra neovisnosti zapaljena u Samsunu bila je glasnik neovisnosti za našu naciju.” Zaključak glasi: „Ta nejednaka borba vođena u jedinstvu i solidarnosti s odlučnošću, hrabrošću i vjerom bila je okrunjena osnutkom naše Republike.” Entimem se primjećuje i u *Govoru za obljetnicu Republike Turske* (2015). Velika premisa nalazi se u citatu političke tvrdnje: „Naša je zajednička dužnost štititi zajednička postignuća naše nacije, naše Republike, i raditi, boriti se i žrtvovati se, ako je potrebno, za budućnost naše nacije”, slijedi ju mala premisa koja je sporna: „Svaki individualac od 78 milijuna građana Turske uživa ista prava, dijeli zajedničku prošlost i zajedničku budućnost.” Potom slijedi zaključak koji je izveden iz dvije premise:

„Oni koji pokušaju diskriminirati naše građane na temelju njihovog porijekla, vjerovanja, sekta, kulture i izgleda, izdaju bit i duh naše Republike.”

U govoru *Reakcija na napad države Izrael* (2010) koristi činjenične, vrijednosne, političke i uzročno – posljedične tvrdnje. Erdoğan činjeničnu tvrdnju iznosi na početku središnjeg dijela govora, nakon što iznosi brojčane podatke i prostorni smještaj teme u uvodnom dijelu govora: „Ovaj krvavi masakr Izraela nad brodovima koji su prevozili humanitarnu pomoć Gazi je masakr koji zaslužuje svaku vrstu prokletstva i osude.” Tvrdnju podupire podacima i ilustracijama: „60 novinara je također bilo prisutno na brodu, kao svjedoci ove otvorene humane pomoći iz svijeta i naše zemlje”; „U međunarodnim vodama, na otvorenom moru, ovaj naoružani napad protiv 600 ljudi i 6 brodova koji su prenosili pomoć potlačenim ljudima, siromašnim ljudima, izgladnelim ljudima, ljudima kojima su domovi uništeni.” Argumente zaključuje još jednom činjeničnom tvrdnjom: „Ovo je bio otvoreni napad protiv osnovne filozofije Ujedinjenih naroda”, a argumentira ju činjenicama kako bi dokazao da brodovi nisu smjeli biti napadnuti: „Brodovi su (...) u potpunosti bili opskrbljeni za obavljanje humanitarne svrhe, prenosili su pomoćni materijal. Bili su strogo kontrolirani prema međunarodnim trgovinskim pravilima. U isto vrijeme, na brodovima nije bilo drugih putnika osim civila i volontera. Brodovi su imali izvještene bijele zastave.” Izriče još jednu činjeničnu tvrdnju: „Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda dalo je izjavu u kojoj osuđuje Izrael”, koju podupire argumentom autoriteta i primjerima. U argumentu autoriteta ističe kako je Vijeće sigurnosti dalo izjavu u kojoj se „(...) zahtijeva otvaranje istrage i trenutno oslobađanje civila i ranjenih.” Zbog odluke Vijeća sigurnosti koristi primjere kako bi publici pokazao važnost te odluke koja ima utjecaj na druge institucije: „Vijeće NATO-a je sazvano na izvanredan sastanak. Nadalje, kontaktirane su Organizacija islamske konferencije, Arapske lige, Europska unija i sve povezane ustanove. Međunarodne institucije su pozvane na dužnost. Organizacija islamske konferencije održat će sastanak u ponedjeljak.”

Primjećuje se kako legitimno koristi činjenice i podatke pri gradnji *logosa*: „Jučer u jutarnjim satima naoružani subjekti izraelske vojske zaustavili su humanitarnu pomoć koja je trebala stići ljudima Gaze iz više od 32 zemlje sa 600 ljudi koje prevozi flotila *Slobodna Gaza*”; „Jučer u 6:30 ujutro izaslanik Bülent Arınc organizirao je, zajedno s ministrima i pripadnicima administracije, evaluacijski sastanak u kojem su raspravljali o problemu na svim razinama.” Navedene činjenične tvrdnje i očitosti mogu se smatrati i dijelom preliminarne argumentacije političkih

tvrdnji. U njima publici predstavlja trenutno loše stanje, no, već spomenuti argument autoriteta predstavlja polazište za njihovo oblikovanje. Samo jedna politička tvrdnja: „Primarno sigurnost i osiguranje konvoja i naših građana u konvoju mora biti osigurana” ima svođenje argumentacije na specifičan prijedlog. Nakon tvrdnje citira izraelsku vladu: „Izrael je rekao: 'Dozvolite nam vam pošaljemo vaše ranjene.' Odgovorili smo da imamo snagu i moć sami preuzeti naše ranjene i odbili smo ponudu.” Potom oblikuje specifičan prijedlog: „Nužnosti da se osigura liječenje naših ranjenih su osigurane. Dva vojna aviona hitne pomoći odletjeli su donijeti naše ranjene. Sada će uzeti naše ranjene i vratiti se na svoje položaje. Ministar zdravstva će vojnim avionom otići izraelskom ambasadoru kojeg je pozvalo Ministarstvo vanjskih poslova s molbom da odmah vrati građane Republike Turske i da oslobodi zarobljene brodove.” Ostale političke tvrdnje nemaju svođenje argumentacije na specifičan, već na općenit prijedlog: „Izrael od prvih trenutaka nesreće zaustavlja pristup informacijama međunarodnoj zajednici i sad mora informirati svjetsko javno mišljenje na istinit način i ne smije se ograđivati od međunarodne suradnje. Izrael mora shvatiti ozbiljnost situacije i mora prestati činiti stvari kao ove koje su krive”; „Izrael mora ukinuti nehumani embargo na Gazu”; „Izrael ne smije ometati humanitarnu pomoć da stigne na odredište”; „Ovaj napad izraelske vlade mora biti kažnjen pod svaku cijenu”; Međunarodna zajednica mora istražiti ovaj incident na sve načine i mora dati legalni odgovor.” Općeniti su prijedlozi u obliku apela na strah (*ad metum*), upozorenja kako Turska neće biti zadovoljna, ukoliko ne dobije zadovoljštinu, te kako nije: „(...) plemenska Država! (...) Gubitak turskog prijateljstva i partnerstva je cijena sama za sebe.” Također, politička tvrdnja sadržava općenit prijedlog: „Izrael (...) mora ostaviti bezbrižnost koju pokazuje u objašnjavanju nepravdi koje se prakticiraju s njihovim opravdanjima o sigurnosti, kriticismu kojeg nazivaju antisemitizam.” Oblikovana je kao poziv na akciju: „Došlo je vrijeme da Međunarodna zajednica kaže 'stop, dosta je!’” Nadalje, kao potporu prijedlogu koristi brojčani podatak kako bi potencijalno „olakšao” međunarodnoj zajednici donošenje odluke: „Izrael ne priznaje više od 100 rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a protiv njega.” Također, nakon poziva na akciju pokušava graditi ekstrinzični *etos*. Njime uvećava svoj kredibilitet i političku veličinu tako što spominje političare s kojima će razgovarati: „Ja sam jučer iz Čilea razgovarao s jednom od naših trajnih članova u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih naroda, gospođom Merkel. Ja sam razgovarao s novim premijerom Engleske. Nazvao me i razgovarat ću i s njim. Nazvao sam ga ranije i

razgovarali smo, danas ćemo opet sve raspraviti. Razgovarat ćemo i s drugima. Danas u 8 sati navečer, gospodin Obama je također rekao da će doći. Ja ću također razgovarati i s njim. Obznanjujem ovdje da ću osobno podijeliti ove probleme s njima.”

U govoru koristi malo vrijednosnih tvrdnji, koje nisu potkrijepljene očitostima: „Ovo je nehumana i ilegalna operacija”; „Ovo je očajnički kukavički čin koji je bezobziran i neustrašiv.” Vrijednosnu tvrdnju: „Ovo je nehumani napad protiv onih žena, mladih ljudi, religijskih funkcionara koje je brod prenosio” podupire toposima biti: „Na tim brodovima su bili ljudi svih nacija i svih religija. Oni su samo htjeli donijeti humanitarnu pomoć onima pod blokadom, embargom, ljudima Gaze.” U vrijednosnoj tvrdnji: „U smislu zajedničke povijesti čovječanstva, ovo je velika sramota”, koristi emocije kako bi izrazio potporu tvrdnji: „Napadate humanitarni brod oružjem, masakirate nevine ljude, prijetite civilima kao teroristima (...)” te populističku tvrdnju: „Kao što znamo, rat, kao i mir, ima svoje zakone.” Nadalje, uzročno – posljedične tvrdnje nespretno su izvedene jer ne koristi očitosti koje bi ih objasnile. U tvrdnji: „Zbog našeg doprinosa izraelski narod može živjeti u miru i sigurnosti na Bliskom istoku”, kauzalni uzrok koji koristi je argument: „Mi smo uvijek bili protiv antisemitizma. Mi smo podigli naš glas protiv nepravde židovskom narodu.” Pretpostavlja se kako Erdoğan misli na sudbinu Židova u Drugom svjetskom ratu, no ne navodi nikakve podatke ili druge očitosti koje bi to dokazale. Iduća tvrdnja glasi: „(...) zbog agresivnog stava vaše vlade, Država Izrael se stavlja u piratski položaj i uključuje u razbojstva.” Kao kauzalni uzrok navodi izraelske političare koji svojim lažima čine štetu Izraelu i izraelskom narodu: „Ti nesmotreni političari misle da s lažima, prijevarama, prolijevanjem krvi, agresivnošću, piratstvom, korištenjem državnog terorizma, masakriranjem nevinih ljudi mogu voditi državu. Ali ti nesmotreni političari primarno čine loše Izraelu i izraelskom narodu.” Ponovno ne koristi očitosti koje bi dokazale argument te kao zaključak izriče političku tvrdnju koja nema svođenje argumentacije na specifičan niti općenit prijedlog: „Prije svega morate zaustaviti ovu situaciju.”

U govoru pokušava uvjeravati intrinzičnim *etosom* pozivanjem na opće vrijednosti u narodu i obećanjima za bolju budućnost: „Danas ne želim govoriti samo svojem dragom narodu nego cijelom čovječanstvu”; „Želim pozvati na savjest srca i um cijelog čovječanstva, htio bih hrabro podijeliti svoje osjećaje.” Češće uvjerava ekstrinzičnim *etosom* te koristi retoriku kako bi uzdizao svoj karakter i postignuća:

„Ja sam utvrdio kontakte s međunarodnom zajednicom (...). Ja sam stavio na stol sve ono što je potrebno napraviti u svim dimenzijama ove situacije (...). Ja sam hitno poduzeo sve potrebne korake.” Iako govori pred prijateljskom publikom, članovima Parlamenta koje nije potrebno mnogo uvjeravati u postojeće probleme, Erdoğan kaže kako govori ne samo narodu nego i čovječanstvu, a u transkriptu govora može se pretpostaviti i način na koji publika reagira na njegove riječi.²⁸ Nadalje, u govoru se primjećuju *phronesis*, *eunoia* te *arête*. *Phronesis* se odnosi na mudrost i stručnost govornika, a Erdoğan ga koristi kako bi naglasio da njegove optužbe ne znače mržnju prema židovskom narodu: „Gledati s mržnjom židovski narod nije prihvatljivo niti će ikada biti”, zatim kako bi kritizirao izraelski napad: „Zločin je sam po sebi napasti civilni brod i zarobiti putnike” te upozorio na važnost Republike Turske u očuvanju regionalnog mira: „Zemlja koja je u novijoj prošlosti pridonijela normalizaciji odnosa Izraela s Palestinom, Sirijom i Libanom bila je Turska”. *Eunoia* postiže brigom za svoje sunarodnjake u dijelu govora: „Svi naponi kako bi se dovezli naši ranjeni u Tursku su poduzeti i sve mjere u našoj zemlji provedene.” Također, postiže ju i interesom koji pokazuje za ostatak svijeta: „Naš cilj i misija je osnažiti vjerovanja da različite religije, civilizacije i kulture mogu zajedno živjeti u miru i toleranciji. To je borba, tako da umjesto mržnje i animoziteta vlada ljubav.” *Arête* ističe suprotstavljanjem neistomišljenicima i protivnicima kako bi pokazao čestitost: „Drugovi, ne možemo imati miran stav za ove spoznaje koje ne cijene ljudski život, kojima je nemoguće uvažavati bilo koje pravo ili zakon.” U govoru se često koriste krupne riječi poput *čovječanstvo*, *mir*, *ljudska prava*, *poraz humanosti i civilizacije*, *srce humanosti* te *krv nevinih* kako bi u publici izazvao samilost, strah i prijezir te se često primjenjuju u obliku argumentacijskih pogrešaka, koje će biti navedene u idućem poglavlju.²⁹ Apele na samilost (*ad misericordiam*), strah (*ad metum*) i prijezir (*ad indignationem*) koristi kako bi se na temelju emocija prihvatili argumenti koje izlaže i kako bi izgradio vlastiti *etos*. Lashnits (2005) navodi kako je u politici Erdoğan kultivirao sliku čovjeka iz naroda, prosječnog Turčina koji želi boljitak svome narodu. U političkom govoru (2010) to se primjećuje na isticanju vlastitog *etosa*: „Ja znam to, ja želim to”, uz igranje na emocije publike: „Svi trebaju znati i biti sigurni, brodovi ljubavi i prijateljstva koji teku iz našeg humanitarnog srca će proći jednog dana sve smetnje i prepreke i stići do svojeg cilja.” Također, on se

²⁸ U transkriptu govora su označeni trenuci pljeska iz publike, „20 sekundi pljesak”.

²⁹ vidi poglavlje 6.2.3 *Argumentacijske pogreške*

poistovjećuje s narodom te su svi problemi zajednički problemi. Uz to, često izaziva i emocije ponosa (*ad superbiam*): „Mi smo počašćeni što održavamo ovaj status kroz povijest, mi smo ponosni na to, od sada ćemo nastavljati djelovati sukladno s misijom naše povijesti, civilizacije i državne tradicije koja nam je dana” i želi kroz populističke tvrdnje izraziti pripadnost jednom narodu, plemenu te brine o temeljnim vrijednostima društva: „Drage braćo i sestre, naša nacija mora biti čvrsta. Naš narod mora imati dostojanstvo vrijedno Turske. Uzet ćemo ga u naša srca (dostojanstvo). Rane naših ranjenih zajedno će zacijeliti.” Nadalje, prezentacija čovjeka iz naroda održava se na već spomenutom korištenju arapskih leksema (Ozan, 2008) u govorima. Na taj se način želi poistovjetiti s publikom temeljem zajedničkih jezičnih vrijednosti, no to odgovara i njegovom predstavljanju kao političaru desne stranke koji zagovara tradicionalne vrijednosti.

6.2.3 Argumentacijske pogreške

Ustanovljeno je kako Erdoğan u govorima najviše koristi emotivne pogreške, kao što su *argumentum ad metum*, *ad misericordiam*, *ad indignationem* i *ad hominem*. Posebice u njegovom političkom govoru, te pogreške djeluju na publiku dodvoravanjem, zastrašivanjem ili uvredljivim konotacijama. Nadalje, koristi i *ad populum*, *ad verecundiam*, zanemarivanje alternativa te pogreške pojednostavljenog i pogrešnog uzroka, pogrešku promjene teme *red herring* i krivu analogiju.

U *Govoru za Dan mladih i sporta* (2018) počinjena je greška pojednostavljenog uzroka. Erdoğan tvrdi: „Sretni smo što je naša mladež očuvala volju, ustrajnost i vjeru koja je dovela do pobjede u našem Ratu za nezavisnost.” Pogreška je nastala krivim zaključkom, odnosno od mnoštvo uzroka koji su doveli do pobjede u Ratu za nezavisnost odgovoran je samo jedan uzrok, a to je mladež. *Ad populum* nastaje kao dio entimema kada kaže: „Ta nejednaka borba, vođena u zajedništvu i solidarnosti, s hrabrošću, odlučnošću i vjerom, bila je okrunjena osnutkom naše Republike.” Navedeni način je legitiman način uvjeravanja jer u publici izaziva emocije: osjećaje zajedništva i solidarnosti. Nadalje, u skupinu emotivnih argumenata ulazi i apel na ponos, *ad superbiam*: „Ponosni smo što smo smanjili dob kandidata koji se mogu uključivati u politiku u našoj zemlji na 18 godina, kako bi pokazali da vjerujemo našoj mladeži i u politici i administraciji”; „(...) fundamentalni faktor u nošenju zemlje iznad razine modernih civilizacija.” Snižavanjem dobne granice uključivanja u

politiku nastoji dokazati koliko vjeruje mladeži te koliko ih cijeni. Smatra da će oni donijeti boljitak civilizaciji.

U *Govoru za obljetnicu Dana Republike (2015)*, *ad populum* koristi nakon svođenja političke tvrdnje na općenit prijedlog: „Naša zajednička dužnost je štititi zajednička postignuća naše nacije, naše Republike. I raditi, boriti se i žrtvovati se ako je potrebno za budućnost naše nacije.” Prijedlog koji navodi ujedno predstavlja *ad populum* pogrešku: „Oni koji pokušaju diskriminirati naše građane na temelju njihova porijekla, vjerovanja, sektu, naravi, kulture i izgleda, izdaju bit i duh naše Republike.” Isti citat može se promatrati i kao *argumentum ad metum*, argument koji izaziva strah, a sličan je *ad baculum* argumentu. U nekim slučajevima ti argumenti mogu biti relevantni i zdravorazumski. *Ad metum* izlaže negativan ishod situacije suprotnoj strani kako bi u njoj izazvao strah, a na primjeru epideiktičkog govora može se zaključiti kako je argument valjan jer poziva publiku na akciju i stvara osjećaj zajedništva (Walton, 2006). U primjeru: „Nemiri, uzrokovani napretkom Republike, podupiru napade na naše jedinstvo, solidarnost i bratstvo”, počinjena je pogreška pogrešnog utvrđivanja uzroka. Tvrdi kako su nemiri u državi prouzrokovani napretkom i kako ti nemiri utječu na jedinstvo naroda, dok je moguće da neki drugi uzrok ili više njih utječe na nemire u državi i nesigurnost u narodu.

U *Reakciji na napad države Izrael (2010)* koristi pogrešku *ad verecundiam* u kombinaciji s *ad populum*. Tindale (2007) navodi kako, prema Locke, argument *ad verecundiam* proizlazi iz vjerovanja publike u superiornost pojedinca i vjerovanja njegovim riječima koristeći ih kako bi njegove tvrdnje imale potporu. Time argument pojedinca postaje valjan i jak zato što publika ne želi dovesti u pitanje argument pojedinca, stoga se argument prihvaća. Upravo političari i suvereni koriste argument autoriteta kako bi izložili određenu tvrdnju i problem, pod pretpostavkom da je to istinito ili valjano, čak i ako nema razloga za to. U govoru, pogreške *ad populum* i *ad verecundiam* počinjene su kada Erdoğan pokušava *evocirati* i *invocirati* emocije, dakle pobuditi emocije u drugima, i pozivati na emocije kao osnovu za djelovanje kako bi se legitimizirala uloga argumentacije kao dijela racionalnog diskursa (Brinton, 1988 prema Tindale 1999). Pri tom, retoričkim pitanjima navodi publiku na svoj sud: „Ima li objašnjenja za ovo?”; „Kako se ovo može objasniti s ljudskim pravima, s univerzalnim vrijednostima?”; „Kako se može shvatiti vezivanje teško ranjenih nevinih ljudi na koje su pucali?” U njegovom zaključku počinjene su pogreške *ad populum* i *ad verecundiam*: „Svi ljudi na zemlji osuđuju ove zločine, ja

to znam (...). Svi ljudi na zemlji žele pravdu, jednog dana neće dominirati moć nego pravda, trebate to znati, ja to želim.” Tvrdi kako će svi osuđivati zločine i pretpostavlja da je tvrdnja istinita jer on to tvrdi.

Nadalje, koristi pogrešku promjene teme *red herring*. Poznata je pod nazivom *crveni sled* i u argumentaciju uvodi novu temu koja nije relevantna stvarnom pitanju o kojem se raspravlja. Pogreška je učinjena nakon što Erdoğan političkom tvrdnjom zahtijeva da Međunarodna zajednica provede sankcije državi Izrael i stane na kraj napadima koje Izrael provodi nad ljudima Gaze. Potporu izlaže kroz autoritete s kojima se trebao sastati i razgovarati o problemu. Navodi kako je razgovarao s glavnim tajnikom UN-a, kako će razgovarati s predsjednikom Obamom te kako će podijeliti probleme s njima. Potom navodi: „Izraelovo agresivno ponašanje bez sumnje ima izvor u moći koju dobivaju od drugdje. U ovom trenutku, kao Turskoj, naša preciznost je očita.” Pretpostavka je kako Erdoğan zna više o „izvoru moći” Izraela i koja je točno „preciznost” u činjenicama, no on to ne dijeli s publikom. Navedeni citat nije relevantan istaknutom problemu te je umetnut kako bi publiku naveo na krivi put, tj. uvodi se nova tema koja ne objašnjava izneseni argument, već se vraća na primjere političara s kojima je razgovarao oko problema s Izraelom: „Ja sam razgovarao sinoć iz Čilea s jednom stalnom članicom Sigurnosnog vijeća Ujedinjenih naroda, gospođom Merkel.” Nadalje, sljedeći *red herring* počinjen je nakon što Erdoğan optužuje političare i vladu kako načinom na koji vode svoju državu čine štetu narodu i državi te zahtijeva od Međunarodne zajednice izricanje mjera Izraelu. Očekuje se rješenje na način da se objasni kakve bi mjere Međunarodna zajednica trebala poduzeti, no Erdoğan uvodi novu temu koja nije relevantna situaciji: „Usput, zahvaljujem se tursko–židovskoj zajednici i govorim o njihovoj pravoj i iskrenoj reakciji na ovaj događaj. Naši židovski građani su se, kao članovi turskoga naroda, branili i nastaviti će braniti pravi položaj Turske do krajnjih granica.” Također, citat se može promatrati i kao pogreška *ad verecundiam* jer Erdoğan u svoje ime govori o „pravim i iskrenim reakcijama” židovskog naroda bez potkrijepe. Analogija se prema Škariću (2011) sastoji od obrazlaganja teze koja se smatra dominantnom osobinom neke pojave koja joj je slična i uvjerljiva, a u govoru je oblikovana kao pogrešan argument. To se vidi na sljedećem primjeru: „Mi smo uvijek bili u povijesnom prijateljstvu i suradnji s izraelskim i židovskim narodom. I zbog toga vjerujem da ovaj krvavi napad koji su Izraelci gledali u suzama snažno kritiziraju, da shvaćaju jako dobro da ovi incidenti ne odgovaraju ljudskom

dostojanstvu, da je ovo velika pogreška i veliki udarac na prijateljstvo obiju zemalja.” Dakle, Erdoğan pretpostavlja kako će izraelski narod osuđivati napade vlastite vlade jer su nekada davno bili u povijesnom prijateljstvu s turskim narodom, odnosno, bili su manjina sa slobodom propovijedanja vjere u Osmanskom Carstvu. Slabost analogije kao argumenta jest u tome što su sličnosti s kojima se uspoređuje površne i ne mogu dati valjanu potporu argumentu (Tindale, 2007).

Iako u govoru često racionalno koristi emotivne argumente, u govoru su česte i emotivne pogreške poput apela na prijezir (*argumentum ad indignationem*), samilost (*ad misericordiam*) i na strah (*ad metum*). Njihov cilj je izazvati emocije i emocijama navesti na akciju. Argument *ad indignationem* poziva se na osjećaje prijezira i moralne uvrede, a pogrešan je ukoliko dolazi zbog logičke pogreške između premisa i zaključka (Brinton, 1988). U govoru Erdoğan izriče niz optužbi koje pobuđuju osjećaje ljutnje i gorčine te emocije koristi kao argument tvrdnji kako se izraelsku vladu mora kazniti: „Despoti, gangsteri pa čak i pirati imaju posebne osjećaje, slijede posebne morale. Oni koji ne slijede nikakav moral ili etiku, oni koji nemaju nikakve osjećaje, zvati ih takvim imenima bio bi kompliment za njih. Izrael je, napadajući brod s volonterima iz 32 zemlje zapravo prevario svijet. Svjetski mir jako je povrijeđen. Ova bezobzirna vlada bez srama i odgovornosti, koja ne priznaje nikakve zakone i gazi svaku vrstu humanitarne vrline, ovaj napad Izraelske vlade pod svaku cijenu – ali pod svaku cijenu, mora biti kažnjen”. Apel na strah (*ad metum*) nelegitimno utječe na strah slušatelja jer kroz govor zagovara mir, jedinstvo, humanost i „dominaciju ljubavi” te optužuje izraelsku vladu za zločine protiv čovječnosti, a onda prijeti svima koji će potencijalno oštetiti Tursku: „Turska nije plemenska država! Nitko se ne smije poigravati s ovom nacijom, testirati strpljenje Turske. Kao što je dragocjeno partnerstvo s Turskom, tako će grubo biti njezino neprijateljstvo. Gubitak turskog prijateljstva i partnerstva je cijena sama za sebe.” U idućem citatu Erdoğan radi istu pogrešku, optužuje Izrael za bombardiranje bolnica, igrališta itd., te govori kako se Tursku ne smije podcjenjivati: „Takva pogreška imat će vrlo visoku cijenu.” Također, pogreška je počinjena i na idućem primjeru: „Od sada, tkogod okreće glavu na krvave napade Izraela, tkogod ih ignorira treba znati da su i oni sudionici ovih ubojstava.” Tom izjavom izaziva strah u publici pretpostavljajući kako se svi moraju uključiti u politiku. Ovaj argument se može smatrati i pogreškom zanemarivanja alternativa jer su Erdoğanu svi oni koji nemaju interes u ovoj političkoj situaciji sudionici ubojstava. U govoru su česte pogreške *ad*

misericordiam, a nastaju pogrešnim apelom na samilost radi prihvaćanja zaključka. Erdoğan tvrdi kako Međunarodna zajednica treba poduzeti mjere i kako izraelski narod mora suosjećati s turskim narodom jer su se Turci zauzimali za njihove nepravde: „Mi smo digli glas protiv nepravdi židovskog naroda. Mi smo doprinjeli tome da izraelski narod može živjeti u miru i sigurnosti na Bliskom istoku. Sada, kao izraelskom narodu, vaš je red da pokažete isti osjetljiv stav, isti humani stav i kažete: 'Zaustavite ove okrutnosti!'”. U idućoj pogrešci emocijama pokušava ponovno utjecati na Međunarodnu zajednicu opisivanjem slučaja jednogodišnjeg djeteta Kaana koji je bio talac na brodu sa svojom majkom. Cilj mu je kod publike izazvati osjećaj zajedničke brige i samilosti, ali i gnjev prema postupcima Izraela: „Zarobljeni brodovi, zajedno s osobljem i volonterima, moraju se odmah pustiti. Sa svojom majkom na brodu je bio i jednogodišnji dječak Kaan koji je pušten. Nitko nema pravo pokazivati tim brodovima njihovu svrhu ako im je jedina svrha, misija, bila donijeti humanitarnu pomoć. Ovaj napad je još jednom dokazao nehumanu opresiju i zločine Izraela koje godinama čine u Palestini i Gazi.” Pritom, prema Fahnestock i Secor (2004) postiže se jedinstvo osjećaja kod publike. Ističu kako emocije omogućavaju pojedincima osjećaje zajedništva i kojima se doživljavaju kao članovima zajednice.

Ad hominem argumenti pripadaju etoičkim argumentima koji ciljaju na napad karaktera osobe, a ne na njegovu tezu. Tindale (2007) ističe kako su *ad hominem* argumenti argumentacijska pogreška, no novije studije naglašavaju često prikladnu upotrebu tih argumenata kako bi se naglasio karakter osobe u situacijama kada ima izravan utjecaj na ono što osoba govori. Na idućem primjeru počinjena je pogreška *ad hominem* jer napada karakter izraelskih političara nazivajući ih nesmotrenima: „Ti nesmotreni političari misle da s lažima, prijevarama, proljevanjem krvi, agresivnošću, piratstvom, korištenjem državnog terorizma, masakriranjem nevinih ljudi mogu voditi državu. Ali ti nesmotreni političari primarno čine loše Izraelu i izraelskom narodu. I vi prije svega morate zaustaviti ovu situaciju!”

6.2.4 *Stilske figure*

Kao u analizi stilskih figura Atatürka, i u analizi figura Erdoğana korištena je podjela prema Bagiću (2012) i Škariću (2008). Erdoğan koristi figure konstrukcije, figure riječi, figure misli, figure diskursa i figure dikcije u svojim govorima. Od figura konstrukcije koristi akumulaciju i enumeraciju, od figura riječi antonomaziju,

epitete, metaforu, metonimiju, poredbu, simbol i sinegdohu, od figura misli aluziju, amblem, antitezu, emfazu, eufemizam, gradaciju, hiperbolu i personifikaciju, od figura diskursa ponavljanje, korekciju, amplifikaciju te anaforu i etimološku figuru kao figuru dikcije.

Figuru konstrukcije-akumulaciju koristi kako bi se pomno prikazao prizor, situacija ili predmet, a postiže se gomilanjem jezičnih elemenata s istom gramatičkom funkcijom (Bagić, 2012). Erdoğan akumulacijom postiže dojam usredotočenosti i naglašava temu o kojoj govori. Primjer se može pronaći u govoru *Reakcija na napad države Izrael* (2010) u kojem osuđuje izraelske napade na humanitarne brodove: „U ratu ne napadate djecu, u ratu ne napadate žene, stare ljude, (...) ne napadate one koji dižu bijelu zastavu, zdravstveno i spasilačko osoblje (...)” Pritom, diskurs postaje afektivniji, iscrpniji te pomaže općenito u stvaranju argumenata. Iduća figura konstrukcije je enumeracija, odnosno nabrojanje dijelova kakve cjeline ili ideje čime se prelazi s općih na pojedine aspekte ili s apstraktnog na konkretno (ibid), a koristi je u *Govoru za obljetnicu Dana Republike* (2015): „Ta nejednaka borba, vođena u zajedništvu i solidarnosti, s hrabrošću, odlučnošću i vjerom, bila je okrunjena osnutkom naše Republike”.

Od figura riječi, odnosno tropa, koristi antonomaziju, figuru kojom se osobno ime zamjenjuje atributom, a u *Govoru za obljetnicu Dana Republike* (2015) Atatürk oslovljava „osnivačem naše Republike” ili *gazijom*. Termin *gazi* može označavati i trop simbola koji označava „ratnika islama”, no titula se i simbolično daje nekome tko ima vojnu funkciju i veliku čast. Simboli imaju mnogostruka značenja, koja je često teško opisati (više o tome u Bagić, 2012). U slučaju Erdoğanovog korištenja simbola, oni pripadaju izrazima dubljeg smisla koje publika prepoznaje. U *Reakciji na napad države Izrael* (2010) koristi primjer Pandorine kutije koja pretpostavlja kutiju svih nevolja i zala, implicirajući na taj način postupke Izraela koji svojom vanjskom politikom prouzrokuje rat i stvara neprijatelje: „Izraelska administracija (...) postavlja dinamit u regionalni mir, a dok se nestabilnost širi, Pandorina kutija izlazi kao jod.” Epiteti u Erdoğanovim govorima, kao i u Atatürkovim, imaju različitu upotrebu ovisno o funkciji govora. U epideiktičkim govorima, epitete koristi kako bi opisao izazove nacije i Republiku pa tako u *Govoru za obljetnicu dana Republike* (2015.) kaže: „(...) *zadnja velika* borba naše nacije za slobodu i budućnosti”; „Nastavljamo naše nastojanje za promoviranjem naše *mlade* Republike”; „Danas je Republika Turska izvor nade (...) za naše *srodne i bratske* zajednice.” U *Govoru za Dan mladih i*

sporta (2018) borbu za nezavisnost naziva „nejednakom”, a opisuje naciju i domovinu pridjevom „veličanstven”: „(...) naša *veličanstvena* nacija obznanila je cijelom svijetu”; „vjerujemo da će štititi našu *veličanstvenu* domovinu.” U političkom govoru (2010) koristi epitete kako bi publici slikovito predočio vlastite stavove i emocije u kojima osuđuje postupke države Izrael prema civilima: „Jučer u *najcrnjem* trenutku noći dogodila su se dva *krvava* napada”; „prolili su krv *nevinih* ljudi”; „*nehumane* prakse *sadašnje* vlade” ili „Ti *nesmotreni* upravitelji (...) upravljaju državom masakrirajući *nevine* ljude.” Nabrojanjem (enumeracijom) i korištenjem epiteta postiže se makrologija koja pristaje svečanim i političkim govorima (Škarić, 2008). Nadalje, makrologijom utječe na emocije publike, a isto radi i s amplifikacijom u *Govoru za obljetnicu Republike Turske* (2015). Ističe zajedničke vrijednosti u primjeru: „(...) naše jedinstvo, solidarnost i bratstvo.” U političkom govoru (2010) koristi i ponavljanje: „Dosta nam je vaših laži, dosta nam je. Budite iskreni, iskreni, iskreni.” Ponavljanje je prema Bagiću (2012) „glavna retorička strategija proizvodnje emfaze, jasnoće, diskurzivnog proširivanja i sugeriranja emocionalnih učinaka” (Bagić, 2012 prema G. O. Burton, SR). Retorička opširnost u govorima pospješuje i emfatičnost izraza kako bi se izrazile velike emocije „krupnim” riječima koje su prisutne u Erdoğanovom političkom govoru (2010): „Napadajući oružjem humanitarne brodove, masakrirati nedužne ljude, prijetiti civilima kao teroristima je veliki poraz čovječnosti”; „Oni koji su se s milosrđem, suosjećanjem i humanosti ukrcali na te brodove nisu mogli stići na svoje odredište. Njih je dočekaao pokolj.” Također, emfatičnost se pospješuje i hiperbolama, a u govorima je primarno izražena superlativima „najbolji”, „najveći”, „najiskreniji”, pridjevima poput „veličanstven”, „izvanredan”, zamjenicama „sve” i „svi” i prefiksoidom „maksi”, npr. „maksimizirali smo naše jedinstvo.”

Metaforom u *Govoru za Dan mladih i sporta* (2018) se slikovito i imaginativno opisuje „neovisnost”, npr. „glasnik neovisnosti”, „vatra neovisnosti”. U *Govoru za obljetnicu Dana Republike* (2015) glorificira se „Republika”: „suština i duh naše Republike”, potom „Turska država” koja je „izvor nade” i „borba”; „(...) okrunili smo našu borbu”. U političkom govoru (2010) koristi metaforu kako bi publici dočarao i uvećao važnost humanitarnog broda koji je prevezio civile. Njega opisuje kao „srce humanosti” i „brod milosrđa”. Govori kako „Turska nije država bez korijena”, izražava stav o napadima na brodove opisujući ih kao „crna oznaka”, dočarava agresivnu politiku izraelske vlade: „Oni koji rade te stvari ne krše samo

zakon, oni gaze čovječanstvo pod svojim nogama, napuštaju humanost”; „Vlada koja laže o svojoj državnoj politici i ne crveni se zbog zločina koje čini” i „Pandorina kutija izlazi kao jod.” Poredbu u *Reakciji na napade države Izrael* (2010) iznosi kao vlastito viđenje izraelske vlade koja prema njemu nema nikakve moralne odlike, već ju uspoređuje s despotima, kriminalcima i piratima koji, za razliku od Izraela, ipak imaju određene morale koje slijede. Poredba se, kao i metafora, zasniva na analogiji, no ona sadržava izvorni smisao riječi poput „despota”, koji predstavlja autoritarnu vlast, ili „kriminalca” koji predstavlja osobu koja čini kažnjiva djela, stoga publika može lakše shvatiti što je predmet poredbе (Bagić, 2012).

Metonimiju koristi pri opisivanju događaja. U *Govoru za Dan mladih i sporta* (2018) nalazi se u sljedećem primjeru: „(...) nošenje naše zemlje iznad razine modernih civilizacija” i „Ta nejednaka borba (...) bila je okrunjena osnutkom naše Republike.” U prvom se navodu misli na provedbu zakona i reformi, a u drugom na pobjedu Atatürkove vojske nakon Prvog svjetskog rata. Potom, sinegdoha se u političkom govoru (2010) koristi i kako bi se istaknuo stav izraelske i turske vlade: „Izraelov agresivni stav”, „Izrael je obznanio cijelom svijetu” ili „Turska će koristiti sve mogućnosti”, „Izrael koji je ispucao metak na nevinost i milosrđe.” Navedeni se primjeri mogu smatrati i personifikacijom jer se državama pridodaju ljudske osobine, a zadnji navedeni citat može se smatrati i metaforom. Sinegdoha se zasniva na apstraktnim i konkretnim odnosima poput „izgradili smo eru”, što podrazumijeva djelovanje političara i naroda u određenom vremenskom razdoblju koje je imalo pozitivan utjecaj na unutarnju i vanjsku politiku, gospodarstvo i ekonomiju te sukladno tome služi kao uzor za budućnost.

U *Reakciji na napad države Izrael* (2010) koristi i amblem bijele zastave čije je značenje konvencionalno određeno te označava predaju, ali i primirje. Amblem koristi kako bi prikazao humanitarne brodove kao brodove mira koje Izrael nije imao razloga napadati jer su imali izvješenu bijelu zastavu i prevozili humanitarnu pomoć i civile: „Brodovi su imali izvješene bijele zastave.”

Za razliku od Atatürka, koji u govorima koristi aluzije temeljene na povijesnim činjenicama, Erdoğan ih koristi kao dio sadašnje politike poznate turskoj publici. U *Reakciji na napad države Izrael* (2010) navodi: „Izraelov agresivan stav nedvojbeno ima izvor moći koju dobiva od negdje drugdje”, što može pretpostaviti političke veze Izraela i Sjedinjenih Američkih Država ili možda suradnja s nekom drugom državom ili organizacijom. U zaključku političkog govora (2010) koristi antitezu koju možemo

nazvati i „efektnim završetkom” jer služi izražavanju suprotnosti i kao sredstvo naglašavanja emocija, ideja ili kako bi se potaknula dramatizacija situacije. Antiteza povezuje antonime, to jest riječi suprotnog značenja, a u govoru je to izraženo preko riječi *ilegalnost – zakoni, teror – pravda, protiv ljudi – za ljude*. Antitezu koju Erdoğan koristi oblikuje efektne poruke koje opisuje na dvojak način, stoga odgovara zaključnom dijelu govora: „Koliko god vi stojite iza ilegalnosti, mi stojimo iza zakona. Koliko god stojite iza krvavih operacija, agresivnosti, iza terora, mi stojimo iza pravde. Koliko god stojite iza civila, protiv potlačenih u Gazi, Palestini, toliko mi stojimo iza civila, nevinih ljudi, palestinskog naroda, naroda Gaze.”

Iako u političkom govoru Erdoğan ne koristi eufemizme kako bi ublažio izraze, u epideiktičkim ih govorima koristi na sličan način kao Atatürk u svom političkom govoru kada za progone i osuđivanje stanovništva, koje nije htjelo nove reforme, koristi termin „izvanredne mjere”. Erdoğan u *Govoru za Dan mladih i sporta* (2018) koristi termin *eliminacija*: „Naš rat za nezavisnost, tijekom kojeg je naša nacija eliminirala pod cijenu svojih života sve prijetnje koje su bile usmjerene na našu domovinu i zastavu, također je primjer za druge nacije kako se boriti za neovisnost.” Pod terminom *eliminacija*, osim stranih sila koje su okupirale teritorije turske države, može se smatrati i počinjeni genocid nad Armencima te protjerivanje kurdske i kršćanskog stanovništva jer je Atatürk htio stvoriti jednu, tursku naciju (*millet*), a svi koji nisu osjećali pripadnost turskome ili turkijskome bili su protjerani ili označeni kao neprijatelji. Nacionalni Pakt (*Misak-ı Milli*), koji je nastao od 1919. godine, definirao je tursku naciju kao „zajednicu svih osmanskih muslimana koji žive na teritoriju nove Turske države” (Karpát, 2005).

Nadalje, Erdoğan također različito koristi personifikaciju ovisno o vrsti govora, no i u epideiktičkim, i političkom govoru Turskoj državi i Izraelu pridodaje ljudske osobine poput: „Turska je napredovala prema velikim ciljevima” ili „Naša mlada Republika”. Primjećuje se kako u političkom govoru (2010) pridodaje ljudske osobine i neživim stvarima poput humanitarnih brodova: „Brodovi su prije nego što su otišli obznanili cijelom svijetu svoj teret, svoju misiju”, pojmovima kao što su „mir”: „Svjetski mir je duboko ranjen” i „čovječanstvo”: „Čovječanstvo je primilo jednu od najtežih rana u povijesti.” Uz ponavljanje kao figuru diskursa, koristi i korekciju u *Rekaciji na napad države Izrael* (2010): „Ovo nije problem između dvije države, već problem cijelog svijeta.” Korekcija je usmjerena na popravljavanje prvotnog izraza i stavlja naglasak na suprotnost među izrazima.

U političkom govoru (2010) koristi i etimološku figuru koja označava sintaktičko povezivanje jednakog glasovnog podudaranja (Bagić, 2012), što se vidi u sljedećem primjeru: „Rane naših ranjenih zajedno će zacijeliti.” Upotrebljava i anaforu: „Koliko god stojite iza ilegalnosti, koliko god stojite iza krvavih operacija (...), koliko god stojite iza građana”; „Mi smo ponosni (...) mi smo sretni (...) mi podržavamo našu mladež (...).” Navedene figure odgovaraju i figurama dikcije, a kao i kod Atatürkovih govora, Erdoğan anaforu koristi za ponavljanje osobnih zamjenica (*mi*) na počecima rečenica. Prema Škarićevoj (2008) podjeli, anafora se može smatrati i figurama odnosa ja – ti koja odgovara skromnosti govornika. Kada govorimo o podjeli figura prema Škariću, potrebno je spomenuti i upravni govor kao sintaktičku figuru. Na taj se način može postići pojačano djelovanje i afektivnost izraza jer se upotrebom sintaktičkih figura postiže odstupanje od uobičajenih skupova riječi u rečenici. Upravni govor Erdoğan koristi u *Govoru za Dan Republike* (2015) kako bi citirao dijelove iz Atatürkovog govora koji je održao povodom desete obljetnice Republike te u *Reakciji na napad države Izrael* (2010): „(...) vaš je red da pokažete isti osjetljiv stav, isti humani stavi i kažete: 'Zaustavite ove okrutnosti'” i „Izrael je rekao: 'Dozvolite nam vam pošaljemo vaše ranjene'. Odgovorili smo da imamo snagu i moć sami preuzeti naše ranjene i odbili smo ponudu.”

Anafora se također može promatrati i kao figura misli, odnosno gradacija. Kao dio afektivnog izražavanja misli i osjećaja, gradacija može biti leksička i sintaktička, dok Erdoğan u političkom govoru (2010) koristi isključivo leksičku gradaciju koja se ostvaruje nizanjem najmanje triju riječi poput: „Vi bacate bombe na ljude; vi bacate fosforne bombe na te ljude, (...) vi bombardirate bolnice, vi bombardirate džamije, (...) čak ciljate i na ured Ujedinjenih naroda (...).”

6.3 Usporedba retoričkih karakteristika

Što se tiče kompozicije govora, obojica predsjednika u uvodima epideiktičkih govora stvaraju naklonost i privlače pozornost publike, dok Erdoğan koristi i citate Atatürka kako bi stvorio zanimanje za temu i istaknuo njegovu važnost za modernu Republiku Tursku. U središnjem dijelu epideiktičkih govora Atatürk hvali postignuća nacije i usmjerava govor tradicionalnim vrijednostima, dok u zaključnom dijelu koristi poziv, kao dio obraćanja i navođenja publike na djelovanje, te vlastitu izreku

koja je postala oblik slogana modernog turskog društva. Erdoğan središnji dio epideiktičkih govora koristi kako bi hvalio Atatürkova postignuća po pitanju brige za mladež i napretka države. Moderna država to želi njegovati i dalje, a u političkim govorima obojica predsjednika teže uvjeriti publiku na djelovanje za boljitak vlastite države i naroda. U zaključnom dijelu govora, Erdoğan samo u političkom govoru koristi efektan završetak u obliku antiteze, dok Atatürk koristi i poziv kao dio obraćanja publici i navođenja na djelovanje.

Atatürk najviše uvjerava *etosom* i *patosom* te se na taj način povezuje s publikom procesom identifikacije. Ekstrinzični *etos* gradi na temelju iskustva i zasluga, od kojih je svakako najvažnija njegova vojna uloga u stvaranju moderne Republike Turske, te dobrim namjerama i čestitošću. Također, valjano koristi i emocije kojima djeluje na publiku izazivajući sentimentalne osjećaje, a koje mu omogućavaju oblikovanje patoičkih argumenata kroz evociranje i pobuđivanje emocija u publici. To se primjećuje u njegovim epideiktičkim i političkim govorima. Iako slabo uvjerava *logosom*, ako se promatra kontekst u kojem su argumenti izrečeni, dakle pred publikom koja već unaprijed ima određena mišljenja i stavove o govorniku, uvjeravanje *logosom* je valjano. Erdoğan uvjeravanje *logosom* provodi toposima, ilustracijama te znakovima za koje Škarić (2011) navodi kako je najslabija logička veza jer ovisi o interpretaciji, no u političkom govoru legitimno koristi činjenice i podatke kao potporu *logosu*. Iako u svojim svečanim govorima pokušava uvjeravati intrinzičnim *etosom*, češće uvjerava ekstrinzičnim *etosom* koji gradi na temelju isticanja svojih postignuća. Također, u oblikovanju argumenata često ističe *etos* kako bi utjecao na emocije publike, što se posebice primjećuje u korištenju emocija kao pozivom na akciju. Nadalje, kao i kod Atatürka, *etos* grad dobrim namjerama i moralnošću, a prisutno je i isticanje mudrosti. Kod obojice predsjednika česti su apeli na emocije ponosa i zajedništva (*ad superbiam*) te populističke tvrdnje kako bi se ulagivali publici.

Obojica predsjednika koriste vrijednosne, uzročno - posljedične, činjenične i političke tvrdnje, a tvrdnje su pokušali izvesti iz središnjih misli ukoliko nisu bile verbalizirane. U epideiktičkim govorima Atatürk koristi političke tvrdnje, no nedostaje im preliminarna argumentacija. Sadržavaju tvrdnju i specifičan prijedlog koji se izvodi iz ilustracija i simbola. U političkom govoru nisu pronađene političke tvrdnje jer se čitav govor čini kao opravdanje o primjeni Zakona o sudovima neovisnosti te reformama koje su se provodile. Svoju argumentaciju više temelji na

uzročno-posljedičnim tvrdnjama kako bi opravdao argumentima i uvjerio publiku u njihovu ispravnost. Erdoğan koristi političke tvrdnje u epideiktičkim i političkim govorima te, iako sadržavaju preliminarnu argumentaciju i tvrdnju, često ne uspijeva svesti argumentaciju na specifičan, već općenit prijedlog rješavanja problema.

Što se tiče argumentacijskih pogrešaka, analizom je ustanovljeno kako Erdoğan čini znatno više pogrešaka od Atatürka. Najčešće pogreške u Erdoğanovim govorima su krivi apeli na emocije, poput izazivanja straha (*ad metum*), prijezira (*ad indignationem*) i samilosti (*ad misericordiam*), dok je najčešća pogreška kod Atatürka zanemarivanje alternativa. Pogreške *ad hominem* i *ad populum* prisutne su u govorima obojice predsjednika

Ako usporedimo tvrdnju Runjić-Stoilove (2017) koja ističe kako lijeva strana političkih opcija koristi više tropa od desne strane, u slučaju uspoređivanja korištenja metafora kod Atatürka i Erdoğan, ta se tvrdnja pokazala točnom. Obojica političara koriste trope i ostale stilske figure kao sredstvo uvjeravanja, no što se tiče metafora i epiteta, Atatürk ih u svojim govorima koristi znatno više. Metafora je efektivnija kada je isprepletena s drugim figurama u govoru pa zajedno postaju dio šireg sustava stvaranja značenja (Charteris-Black, 2005). Erdoğan, za razliku od Atatürka, više koristi sinegdohu i metonimiju, posebice u političkom govoru. Kao i Atatürk, i Erdoğan stvara naklonost publike korištenjem aluzije i simbola, no za razliku od Atatürka, njegov simbolizam okrenut je sadašnjem vremenu i trenutnim političkim situacijama, dok se Atatürk okreće simbolizmu temeljenom na starijoj turkijskoj povijesti. Obojica predsjednika i u epideiktičkim i političkim govorima koriste zamjenice u prvom licu množine kao izraz vlastite skromnosti i poistovjećivanja s narodom, a ukoliko se više puta ponovi, nastaje impresija zajedništva i zajedničke svrhe. Condor (2013) ističe kako na taj način govornik može „suptilno” upravljati interesima publike, kao i onim interesima koji se odnose na upravljanje vlade, vojske ili određenih državnih poslova (Condor, 2013 prema Fairclough, 2000).

Na temelju analize i usporedbe, smatram kako su obojica govornika u određenoj mjeri uvjerljivi i vjerodostojni. S jedne strane, smatram kako Atatürk ima veću moć i naklonost publike na temelju svog ekstrinzičnog *etosa* jer je neizostavna njegova uloga osobe koja je pomoću reformi i vojnih zasluga uspjela osnovati modernu Republiku Tursku. Također, valjano koristi emocije kroz primjenu figura u govoru. One pozitivno djeluju na izgradnju njegovog *etosa*, čime govornik postaje elokventniji. Erdoğan se, s druge strane, prezentira kao čovjek iz naroda, što daje

kredibilitet *etosu* i povezivanje s publikom kojoj se obraća, no svoje epideiktiske govore temelji na epideiktiskim govorima Atatürka. U političkim govorima često ima pogrešne apele na emocije koje koristi kao potporu argumentima izazivajući time strah i prijezir u publici. Atatürk u političkom govoru gradi *etos* na temelju dobrih namjera. Nadalje, u Erdoğanovim govorima ustanovljeno je više argumentacijskih pogrešaka poput *red herring*, *ad verecundiam*, krive analogije i pojednostavljenog uzroka. Međutim, za razliku od Atatürka, legitimno koristi *logos* u argumentaciji kroz primjenu podataka i činjenica, posebice u političkom govoru. Atatürkovi politički govori ne sadržavaju političke tvrdnje, a Erdoğan je ipak u jednoj političkoj tvrdnji u političkom govoru uspio svesti argumentaciju na specifičan prijedlog.

7. Metodička komponenta - Utjecaj *etos*a i ideologije na političku retoriku na primjeru Mustafe Kemala Atatürka i Recepta Tayyipa Erdoğana

Nastava govorništva bi svakako bila nepotpuna ukoliko se u njezinu obradu ne bi uključilo političko, odnosno deliberativno govorništvo. Uz općenito znanje govorništva kao što je povijest govorništva, teorija, potom uvježbavanje kompozicije govora, razvijanje govorničkih vještina te općenito argumentacija, smatram kako bi dodatna znanja o politici i načinu na koji pojedinac oblikuje argumentaciju i retoriku, učenicima razvila vještine kritičkog razmišljanja i propitkivanja, aktivnog slušanja te međusobnog razumijevanja. U nastavi govorništva, primarno bih se osvrnula na pojam *ideologije* koja se nazigled teško razaznaje, a u isto vrijeme stvara „plodno tlo” za brojne nesuglasice i krive interpretacije, pa i političke sustave koji putem dobro promišljenih retorika mogu zavarati pojedinca i publiku. Pritom, ideologiju kao dio političkog sustava prati ideološka retorika kojom političar ili određena ličnost može stvoriti vlastiti ideološki *etos*.

Iz ranijih poglavlja u diplomskom radu, moglo se uvidjeti kako je turska politika „specifična”. Sa zapadnog stajališta politike, kemalizam, intervencija vojske u politički sustav, sekularizam i Atatürkovo kulturno nasljeđe pa i njegov kult ličnosti, politički islam i *deep state* čine sinkretizam čija je velika podvojenost na sekularizam i islamizam veoma zbunjujuća za zapadni, ali i turski svijet. Upravo

takva podvojenost prisutna je u retorici dvojice turskih predsjednika, Atatürka i Erdoğana. Stoga, analizirani govori mogu biti primjer kako se prepoznaje populistička retorika i kakvu moć ima ideologija nad publikom.

Narav politike zahtijeva donošenje odluka i oblikovanje izbora, a pojedinac mora odlučivati kako djelovati unatoč različitim stavovima. U svakodnevici, ali i u trenucima političkih kriza, ljudima je potrebno vjerovanje u određene stvari kako bi ili promijenili mišljenje, ili zadržali postojeće. Govor u politici, kao što je već navedeno, može potaknuti ljude na akciju i ima moć uvjeravanja, a ta moć sveprisutna je pod vladavinom naroda - demokracijom. Demokracija označava mogućnost slobodnog javnog govora. Prema tome, možemo zahtijevati i odgovor od vlada i političara koji daju određena obećanja, a možda i sami govoriti u ime naroda te postati lideri. Međutim, demokracija kao sloboda govora može imati i negativnu stranu, a jedna od njih je širenje krivih informacija te stvaranje odbojnih i štetnih pogleda na svijet. Kroz kompromis, kriticizam i debatu, demokracija ističe naš podvojen stav prema emocijama, a kroz populizam, kroz demokratsku politiku, se emocije mogu usmjeriti na popularne osjećaje u vlasti (Martin, 2014).

Prema Hrvatskoj enciklopediji pojam *ideologija* (od franc. *Idéologie*) opisan je na sljedeći način: „nauk od idejama; u marksizmu - iskrivljena i lažna vijest koja izražava interes vladajuće klase ili političke skupine; u suvremenome funkcionalizmu - sustav ideja i vjerovanja koje pružaju orijentaciju za razumijevanje stvarnosti i društveno djelovanje. Ideologija ima više funkcija: pridonosi razvijanju osobnog osjećaja identiteta, osigurava perspektivu i orijentaciju, motivira na djelovanje, olakšava odvijanje procesa odlučivanja te omogućuje jedinstvo neke skupine ili cijele zajednice” (Hrvatska enciklopedija, 2018). Prema Martinu (2014), ideologija i retorika su povezane jer im je zajednički sistem argumenata i ideja koje su zajedničke u političkim sustavima (npr. nacizam, fašizam, nacionalizam). Schwartzmantel (2008) navodi kako je ideologija sveprisutna, posebice u politici. Kada je ideologija komunizma prestala biti efektivna, političari su se „prebacili” na novu ideologiju nacionalizma koji je više poticao ljude na akciju prilagođavajući retoriku javnosti. Nova ideologija je odgovarala ljudima jer nisu više bili pasivni primatelji propagande političkih vođa koji su koristili ideologiju za vlastite ciljeve. Prema Hunter (1996), ideološka retorika ne omogućava samo pojedincu da utvrđivanje *etos*a kroz karakter grupe na vlasti, već ustanovljuje i smjernice kako bi se zasnovale određene emocije u publici koje odgovaraju ideološkoj retorici.

Retorika može i ne mora biti svrhovita ideologiji, no ponekad se putem argumentacije mogu ustanoviti nove ideologije koje, iako biraju argumentacijske elemente suprotne postojećima, mogu stvoriti nove oblike. Ivas (1988) ističe kako su ideologija i jezik sustav znanja, a mišljenje i govor su procesi preoblikovanja. Zajedno čine stabilizaciju mišljenja i govora, odnosno ponašanja. Navodi kako je ideologija, od Karla Marxa do danas, „pretežno skup znanja i vjerovanja, misaoni sustav zajednice i cjelokupni duhovni život.” Ta definicija objašnjava ideologiju neodvojivom od čovjeka, odnosno, ona je njemu svojstvena. Samim time dolazi do posebnih ideologija koje imaju pozitivne i negativne primisli. Pozitivne su one transformirajuće koje žele popraviti svijet i promijeniti vlast, no češće vidimo upotrebu negativnih ideologija koje su institucionalizirane doktrine i koje se smatraju dijelom izvrnute, otuđene i lažne svijesti; ponašanja koja žele zaštititi poredak ili ustaljeni načini mišljenja.

Ideologija je posebno korisna u političkom govorništvu jer idealiziranjem pomaže stvoriti ideološki program. Kako Ivas navodi, političari - ideolozi dolaze pred publiku s projektom: kako učiniti nešto što bi bilo dobro, a još se nije učinilo. Obećanjem i uvjetovanjem postići će se zajednički ideal kojeg Aristotel u *Retorici* naziva „srećom”. Upravo zbog toga Aristotel političke govore naziva savjetodavnima jer nalažu što se smije i treba učiniti kako bi se postigla opća dobrobit. Opća dobrobit ne može se postići bez karizmatičke ličnosti, a ljudske strukture teže centrizmu. U središtu tog centrizma nalaze se uspješni odrasli pojedinci (uglavnom muškarci) koji temelje svoju moć na sustavima koji se ponavljaju. Oko uspješnih pojedinaca okupljaju se ostali: djeca, žene, starci, omladina itd., a ti pojedinci koji predstavljaju vođe, karizmatičke ličnosti i autoritete, izdvajaju se od ostalih, nastupaju s idejama koje teže ujedinjavanju mišljenja i zajednica (Ivas, 1988).

U svim političkim sistemima dolazi do pojave karizmatičkih ličnosti, vođa koji se oslanjaju na izgovorene riječi kako bi uvjerali druge u prednosti koje njihovo vodstvo predstavlja. U demokratskim društvima, veći je teret na vođama koji potencijalne sljedbenike žele uvjeriti u vlastitu politiku (Charteris-Black, 2005). Karizmatične ličnosti, političari, koriste retoriku koja djeluje u smjeru interesa zajednice, a na to upozorava i Aristotel u *Retorici*: političari će govoriti ono što je trenutno korisno za zajednicu, makar to značilo skretanje pozornosti naroda od podjarmljivanja drugih naroda. Kako Ivas (1988) navodi, pojedinac istovremeno potvrđuje pripadnost zajednici, dok zajednica na isti način odgovara i potvrđuje se svojim ponašanjima u pojedincu. Zanimljivost je da na proces ideologizacije svijesti

povoljno utječu školske institucije, što se moglo primijetiti i na primjeru Atatürka i njegove kemalističke ideologije. I danas, turska djeca u školi uče Atatürkove govore napamet, a Ustavom je zabranjeno vrijeđanje Atatürkovog imena i njegovog političkog djelovanja. To rezultira mitologizacijom i odmakom od objektivnosti. U školama se ne razvija vlastito mišljenje, nego se ističe priklada upotreba govornih obrazaca, odnosno *laka pedagogija*. Pojednostavljeno, ne razvija se umijeće slušanja, već poslušnost; ne uči se misliti, već što treba reći u određenoj situaciji (Ivas, 1988).

Pritom, najznačajniji način na koji političar pokreće svoje sljedbenike je kroz uporabu jezika. Kroz demokratski poredak, političar će legitimirati svoje vodstvo primarno kroz jezik, dok će glasači donositi odluke prema ukupnom dojmu političara: moralnosti, pouzdanosti, iskrenosti, integritetu, ali i aktualnim politikama. Naravno, ne smije se zaboraviti važnost masovnih medija te neverbalne komunikacije koja utječe na prosudbu publike. Npr. u televizijskim sučeljavanjima odjeća i gesta važan su faktor pri izabiranju kandidata te kvaliteta glasa u radio komunikaciji. Međutim, jezik i govorno izražavanje političara zajednički su u svim medijima (Charteris-Black, 2005). Ivas (1988) velik dio posvećuje jeziku u govoru. Za potrebe metodičke komponente, izdvojila bih nekoliko odrednica ideološkog govora za koje smatram kako dobro opisuju političko govorništvo i ideologiju: mistificiranje govorom, usmjeravanje, poziv i zapovijed. Mistificiranje govorom povezano je, kako Ivas (1988) navodi, s „retoričkim (ne)kvalitetama”. Govor će izražavati mistificiranje kada je nejasan, neistinit, preopširan, irelevantan, automatiziran, dakle kada ne udovoljava retoričkim pravilima. Nadalje, takav govor ne prikazuje prave namjere govornika jer govornik oponaša istinitost i sam postaje zaveden svojim jezikom te vjeruje u ispravnost izgovorenog. Mistificiranost je bliska govoru, a teško se ispravlja jer je govorniku važan dojam istinitosti. Politički govori, kao što se i moglo primjetiti u diplomskom radu, vrve superlativima i hiperboličnim izrazima koji omogućuju stvaranje efektnog govora. Ivas (1988) navodi kako se odmicanje od mistificiranosti postiže raspoređivanjem dijelova govora, odnosno *dispositiom* (koji sugerira red, smislenost, prirodnost), načinom govora koji se odnosi na odabir stilskih figura, trajanje govora, glasnoću, snagu i voluminoznost glasa te upotrebu emocija koje se ne nastoje upotrebljavati zbog subjektivnosti. Aristotel ponekad preporučuje upotrebu emocija putem metafora, tuđica ili neobičnih izraza kako bi govor „oživio” za slušatelja. Charteris-Black (2005) ističe kako se za političke ideologije koriste metafore kako bi se mitologizirao govor, a često uspješni govornici nisu niti svjesni

mitologizacije jer koriste metafore instiktivno. Nadalje, navodi kako međusobna povezanost metafore, ideologije, retorike i mita kroz persuazivan govor može dovesti do uspješnog vođenja politike (Charteris-Black, 2005 prema Barthes, 1957).

Usmjeravanjem se navodi publiku na slušanje jer je „riječ ta koja poziva i vodi; uho je to koje sluša, slijedi”. Usmjeravački iskazi dijele se na one kojima govornik nešto obećava i na one kojima upravlja publikom, a zajednička im je kontrola koja oblikuje ideološki odnos s publikom. „Govorno gospodarenje”, kako Ivas (1988) još naziva usmjeravanje, može biti i oslobađajuće ako se između govornika i publike stvori komunikacijska ravnoteža.

Poziv je sastavni dio svakog obraćanja u govoru. Kako bi se pridobila naklonost, govornik može u publici „probuditi” osjećaje koji će mu pomoći u govoru, a ideološki govor svojim oblikom i sadržajem otkriva čovjekovu potrebu za srećom i ugodom. Publiku se može pozvati na dužnost, moral, dug zajednici i općenito buđenje ideološke svijesti. Ideološke su devize (krilatice, slogani i parole): fraze, zakletve i lozinke koje postaju prepoznatljive ponavljanjem u govoru. Slogan: „Sretan li je onaj koji se naziva Turčinom”, svojom simboličkom i ideološkom vrijednošću uključuje pojedinca u zajednicu te prosječnom stanovniku Republike Turske ima značenje.

Zapovijed u govoru nastoji smanjiti neizvjesnost i osigurati budućnost te je u svom najjačem obliku prijetnja kaznom, a u najblažem molba ili molitva. Prijetnja kaznom upućuje na nejednaku komunikaciju, odnosno onu koja dodjeljuje uloge te djelovanje prema određenom projektu. Zapovijed je u blažem obliku poziv i zahtjev za usmjeravanjem pozornosti prema govorniku. Također, zapovijed je mistifikatorska jer često nema objašnjenja ili argumentaciju te predstavlja izraz „iracionalnog autoriteta” (Ivas, 1988).

Kao zaključak, smatram kako bi se govori i obrađene retoričke karakteristike Mustafe Kemala Atatürka i Reccepa Tayyipa Erdoğana mogle prilagoditi nastavnom programu kao dio ideološke retorike kroz koju govornici, političari nastoje oblikovati svoj *etos* i uvjeriti publiku u istinitost svojih riječi i političkog programa koji zagovaraju u nastavi govorništva. Kritički promišljati i propitkivati primjenu politike kroz retoriku i diskurs razvilo bi govorničke vještine učenika, elokventnost i valjanu primjenu argumentacije.

8. Zaključak

Cilj ovoga diplomskog rada bio je retorički analizirati i usporediti govore turskih predsjednika Atatürka i Erdoğan te se pritom nastojala dati argumentirana procjena epideiktičkih i političkih kompozicija govora, metoda uvjeravanja, argumentacijskih obrazaca, argumentacijskih pogrešaka i retoričkog stila. Prikazale su se i određene specifičnosti turskog političkog sustava, za koje sam smatrala kako bi pomogle u razumijevanju analiziranih govora.

Obojica predsjednika imaju dominantno uvjeravanje *etosom* i *patosom*, kojima žele dokazati vlastiti autoritet i emocijama djelovati na publiku. Atatürk slabo uvjerava *logosom*, što može biti valjano ukoliko se promatra kontekst i publika pred kojom se govori. Erdoğan više uvjerava *logosom* koristeći podatke i činjenice pri oblikovanju argumenata. Pri oblikovanju argumentacije, važna im je veza moderne Republike Turske s povijesti koja ideologizira epideiktičke i političke govore te pridnosi subjektivnosti govora. Tvrdnje su im potkrijepljene očitostima koje su često topisi i ilustracije te slikovitošću podupiru i grade argumente, dok su političke tvrdnje obojice predsjednika često nespretno i manjkavo izvedene. Atatürk u epideiktičkim govorima koristi političke tvrdnje kojima nedostaje preliminarna argumentacija, a Erdoğanove često nemaju specifičan, već općeniti prijedlog izvođenja političke tvrdnje. Argumentacijske pogreške česte su kod obojice predsjednika i odgovaraju početnim pretpostavkama o argumentacijskim pogreškama u političkom diskursu referentnih autora, dok su se u epideiktičkim govorima koristile pogreške generalizacije, irelevantni zaključak, *ad populum*, zanemarivanje alternativa te pojednostavljen i pogrešan uzrok. Atatürkov stil govora je jasniji i prikladniji od Erdoğanovog, čime ujedno i Atatürkovi govori imaju pregledniju strukturu, uvjerljiviji je i vjerodostojniji govornik.

Kao autor ovog rada, usmjerila sam se na najrelevantnija područja argumentacije koja sam pritom analizirala i usporedila sukladno izabranim govorima. Erdoğanove govore izabrala sam tako da odražavaju sličnu tematiku kao Atatürkovi govori te smatram da bi bez njegovih najpoznatijih svečanih govora ovaj rad bio manjkav. To je pak ograničilo govornu izvedbu obojice govornika jer ih se nije moglo usporediti. Ova analiza i usporedba potencijalno otvara i nova pitanja za buduća istraživanja te se nadam kako će netko drugi pronaći inspiraciju u ovome radu.

9. Literatura

1. Alaranta, T. (2014). *Contemporary Kemalism. From Universal Secular-Humanism to Extreme Turkish Nationalism*. London and New York: Routledge.
2. Atatürk, M. K. (1981). *A Speech delivered by Mustafa Kemal Atatürk*. K. F. Koehler (uredio i preveo) Ankara: Başbakanlık basımevi.
3. Aristotel (1989). *Retorika*. Retoriku sa starohelenskog preveo, studiju i komentare sačinio Marko Višić. Zagreb: Naprijed.
4. Bagić, K. (2012). *Rječnik stilskih figura*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Beker, M (1997). *Kratka povijest antičke retorike: S odabranim ulomcima iz antičkih tekstova*. Zagreb: Artresor naklada.
6. Benoit, W i Benoit, P (2013): *Persuazivne poruke. Proces utjecanja*. Zagreb: Naklada Slap.
7. Birand, M.A. (1991). *Shirts of Steel: An Anatomy of the Turkish Armed Forces*. London; I.B. Tauris.
8. Burke, J. R. (1982). Politics as Rhetoric. *Ethics*. Vol 93, No. 1. str. 45-55
URL: <http://www.jstor.org/stable/2380761>
9. Charteris-Black, J. (2012). *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. Hampshire i New York: Palgrave Macmillan.
10. Ciceron, M. T. *Govornik*. (2002). Prevela i priredila Gorana Stepanić. Zagreb: Matica Hrvatska.
11. Ciceron, M. T. (1993). *De inventione*. Preveo Hubbell, H. M. Cambridge i Massachusetts: Harvard University Press.
12. Condor, S. i sur. (2013). Political Rhetoric. *The Oxford Handbook of Political Psychology*. 2. izd. Oxford: Oxford University Press.
doi:10.1093/oxfordhb/9780199760107.013.0009
13. Čaić, B. Turski ustavnosudski *conundrum* i zabrana političkih stranaka: dileme ustavne reforme 2010. godine. *Pravnik*. Vol. 46, br. 1(92) (2012), str. 37-57.
14. Eemeren van, H. F. i sur. (2014). *Handbook of Argumentation Theory*. New York i London: Springer.

15. Fahnestock, J. i Secor, M. (2004). *A Rhetoric of Argument: Brief Edition*. 3. izd. New York: McGraw-Hill.
16. Garver, E. (1994). *Aristotle's Rhetoric. An Art of Character*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
17. Groarke, Leo. Informal Logic. (1996). *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Redivirano izdanje 2. 1. 2017. URL:<https://plato.stanford.edu/entries/logic-informal/> Pristupljeno (18.11.2018.)
18. Hale, W. (1994). *Turkish Politics and the Military*. London and New York: Routledge.
19. Herrick, J. (2008). *The History and Theory of Rhetoric*. 4. izd. Boston: Allyn & Bacon.
20. Hunter, L (1996). *Ideology as the Ethos of the Nation State*. U *Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric*. Vol. 14, br. 2., 197 – 229.
21. Ivas, I. (1988). *Ideologija u govoru*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
22. Karpat H. K. (2014.) *Studies on Turkish Politics and Society. Selected Articles and Essays (Social, Economic and Political Studies of The Middle East and Asia; Vol. 94)*. Glavni urednik C.A.O. van Nieuwenhuijze, ur. Reinhard Schulze. Leiden i Boston: Brill.
23. Katalin, S. (2016). Fear Not...!*: Turkish Nationalism and the Six Arrows System- A State in Search of a Nation. *Hungarian Journal of Legal Studies*. Vol 57, br. 3, 275-288. doi: 10.1556/2052.2016.57.3.2
24. Kišiček, G (2010). Pogreške u argumentaciji – dvojbe u tumačenju i klasifikaciji. *Govor XXVII*, 129 – 143.
25. Kišiček, G. (2013). Vizualna retorika (Istraživanja retorike u 21. stoljeću). *Govor*, 30, 2, 153-169. URL: <https://hrcak.srce.hr/166020> (pristupljeno 2.2.2019.)
26. Kišiček, G. (2018). *Retorika i politika*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
27. Kvintilijan, M. F. (1985). *Institutionis oratoriae=Obrazovanje govornika: odabrane strane*. Knjiga 2., 2. izdanje. Urednik Mile Pešorda, sa latinskog preveo, predgovor i komentar napravio Petar Pejčinović. Sarajevo: Veselin Masleša.
28. Lashnits, T. (2005). *Recep Tayyip Erdoğan (Major World Leaders)*. Philadelphia: Chelsea House Publishers.
29. Szczepańska-Włoch, J. (2013). Language of Politicians vs. Ethos, Pathos and

- Logos. G. Kišiček i Ž. Žagar (ur.), L. Groarge i C. Tindale (glavni ur.) *What do we know about the world: Rhetorical and Argumentative Perspectives*, 234-262. University of Windsor: Digital Library.
30. Škarić, A. (2008). *Temeljci suvremenog govorništva*. Zagreb: Školska knjiga.
31. Škarić, A. (2011). *Argumentacija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
32. Mango, A. (2011.). *Atatürk. Biografija tvorca moderne Turske*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
33. Martin, J. (2014). *Politics and Rhetoric. A critical introduction*. London i New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
34. Meyer, M., Carillho, M M., Timmermans, B. (2008). *Povijest retorike od Grka do naših dana*. Zagreb: Disput.
35. Perelman, C. i Olbrechts-Tyteca, L. (1969). *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame press.
36. Runjić-Stoilova, A. (2017). Tropes as Rhetorical Devices in Croatian Parliamentary Debate. U A. Runjić-Stoilova i G. Varošaneć-Škarić (ur.) *New Insights into Rhetoric and Argumentation*, 188-217. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet.
37. Schwarzmantel, J. (2008). *Ideology and Politics*. London: Sage Publications.
38. Sher, C. M. (1996). The Public Value of Epideictic Rhetoric. *College English*, 58, 7, 769 – 794. doi: 10.2307/378414 (pristupljeno 2.7.2019.)
39. Söyler, M. (2015). *The Turkish Deep State. State Consolidation, Civil-Military Relations and Democracy*. London and New York: Routledge.
40. Taggart, P. (2000). *Populism*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
41. Toulmin, S. E. (2003). *The Uses of Argument: Updated Edition*. New York: Cambridge University Press.
42. Vančura, A. i Tomić, D. (2013). The Analysis of Insulting Practices – Sticks and Stones in the Croatian Parliament. U G. Kišiček i Ž. Žagar (ur.), L. Groarge i C. Tindale (glavni ur.) *What do we know about the world: Rhetorical and Argumentative Perspectives*, 262-293. University of Windsor: Digital Library.
43. Walton, D. N. (1992). *The Place of Emotion in Argument*. Pennsylvania: The Pennsylvania University Press.

44. Walton, D. N. (1998). *The New Dialectic: Conversational Contexts of Argument*. Toronto: University of Toronto Press.
45. Walton, D. N. (2000). *Scare Tactics. Arguments that Appeal to Fear and Threats*. Springer Science+Business Media Dordrecht.
46. Walton, D. N. (2006). *Fundamentals of Critical Argumentation*. Cambridge: Cambridge University Press.
47. Walton, D. (2008). *Informal Logic. A pragmatic approach*. 2. izdanje. Cambridge: Cambridge University Press.
48. Zaleśka, M. (2012). Rhetoric and Politics: Central/Eastern European Perspectives. Zaleśka, M (ur.), *Part I: Ethos and Self-presentation of the Politicians, Chapter Two: Rhetorical Patterns of Constructing the Politician's Ethos*. 20-51. 12 Back Chapman Street, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
49. Zarefsky, D. (2008). Strategic Maneuvering in Political Argumentation. *Argumentation*, Vol.22: 317-330, doi: 10.1007/s10503-008-9096-9

INTERNETSKI IZVORI:

1. Albayrak, M. (2013). Kemalizm'in Düşünsel Temelleri Ve Tarihsel Oluşumu. *Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı*. URL: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-%20%2077/kemalizmin-dusunsel-temelleri-ve-%20tarihsel-olusumu> (pristupljeno 17.1.2019.)
2. Presidency of the Republic of Turkey: Recep Tayyip Erdoğan, Biography (2018). Dostupno na URL: <https://www.tccb.gov.tr/en/receptayyiperdogan/biography/> (pristupljeno 26.9.2018.)
3. Mustafa Kemal Atatürk: Političar, vojskovođa, državnik (1881.-1938.) (2017). *Biografija.Org*. Dostupno na URL: <https://www.biografija.org/politika/mustafa-kemal-ataturk/> (pristupljeno 20.8.2018.)
4. Kemal Atatürk: President of Turkey (2018). *Encyclopaedia Britannica*. Dostupno na URL: <https://www.britannica.com/biography/Kemal-Ataturk> (pristupljeno 20.8.2018.)
5. Atatürk's speech to Youth. *Atatürk Society of America*.

- URL: <http://www.ataturksociety.org/about-aturk/ataturks-speech-to-youth/>
(pristupljeno 13.9.2018.)
6. Atatürk's speech at the 10'th anniversary of the Turkish Republic. *Atatürk Society of America*. URL: <http://www.ataturksociety.org/about-aturk/ataturks-speech-at-the-10th-anniversary-of-the-turkish-republic/> (pristupljeno 13.9.2018.)
7. Mladoturci (2018). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*.
URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=41346> (pristupljeno 18.1.2019.)
8. Presidency of the Republic of Turkey: Recep Tayyip Erdoğan, Biography (2018).
Dostupno na URL: <https://www.tccb.gov.tr/en/receptayyiperdogan/biography/>
(pristupljeno 26.9.2018.)
9. Recep Tayyip Erdoğan: President of Turkey (2018). *Encyclopaedia Britannica*.
Dostupno na URL: <https://www.britannica.com/biography/Recep-Tayyip-Erdogan> (pristupljeno 26.9.2018.)
10. Republican People's Party (Cumhuriyet Halk Partisi-CHP) (2011).
GlobalSecurity.org. URL:
<https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/tu-political-party-chp.htm> (pristupljeno 18.1.2019.)
11. Tanzimat (2016). *Encyclopaedia Britannica*.
URL: <https://www.britannica.com/event/Tanzimat> (pristupljeno 19.1.2019.)
12. Hrvatska enciklopedija (2018). *Ideologija*. URL:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=26914> (pristupljeno 21.10.2018.)
13. Appeal to Flattery (2016). *Logically Fallacious*. URL:
<https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/33/Appeal-to-Flattery> (pristupljeno, 12.9.2019.)
14. Appeal to Ridicule (2016). *Logically Fallacious*. URL:
<https://www.logicallyfallacious.com/tools/lp/Bo/LogicalFallacies/42/Appeal-to-Ridicule> (pristupljeno 12.9.2019.)

Sažetak

Ovaj rad sadrži retoričku analizu i usporedbu govora turskih predsjednika Mustafe Kemala Atatürka i Recepta Tayyipa Erdoğan. Prvi dio rada predstavlja teorijski okvir rada koji je objasnio najvažnije odrednice retorike u politici: argumentaciju u političkim govorima, metode uvjeravanja (*etos*, *patos* i *logos*), vrste tvrdnji i očitosti te specifičnosti turske politike koja se zasniva na principima kemalizma. Detaljnije je objašnjena važnost izgradnje govornikovog karaktera, zatim kako se postiže logičnost u argumentaciji te utjecaj emocija na persuazivnost u govoru. Praktični dio rada deskriptivnom je metodom prikazao analizu i usporedbu korpusa koji se sastoji od triju Atatürkovih i triju Erdoğanovih govora. Od svakog političara obrađena su dva epideiktička i jedan politički govor. U govorima su se analizirale tema i struktura govora, tvrdnje i potpore tvrdnjama, argumentacijske pogreške i stilske figure. Rezultati analize pokazali su kako govornici najviše uvjeravaju vlastitim autoritetom (*etosom*) i emocijama (*patosom*), a u oblikovanju političkih tvrdnji zadržavaju se u području preliminarne argumentacije ili im nedostaje oblikovanje specifičnog prijedloga. Česte pogreške zamijećene u govorima su: *ad hominem*, *ad populum*, *ad metum*, *ad misericordiam* i zanemarivanje alternativa. U govoru su česti metaforički izrazi, epiteti, personifikacije, hiperbole, aluzije, simboli i ponavljanja.

Ključne riječi: retorika, politika, argumentacija, vrste tvrdnji, argumentacijske pogreške, stilske figure

Summary

This thesis contains an rhetorical analysis and comparison of speeches of Turkish Presidents Mustafa Kemal Atatürk and Recep Tayyip Erdoğan. The first part presents a theoretical framework of analysis, outlining the most important determinants of rhetoric in politics, argumentation in political speeches and methods of persuasion (*ethos*, *pathos* and *logos*), types of claims and supports and specificity of Turkish politics, which is based on the principles of Kemalism. The importance of building the speaker's character, ways of achieving logic in argumentation, and the influence of emotions on persuasiveness in speech are explained in more detail. Practical part of the thesis was presented in a descriptive method of analyzing and comparing the corpus, which consisted of three Atatürk's speeches and three Erdoğan's speeches. Two epideictic and one political speech were addressed by each politician. The speeches analyzed the topic and structure of speech, claims and supports, argumentation fallacies and stylistic figures. The results of the analysis showed that speakers were most persuasive by using their own authority (*ethos*) and emotions (*pathos*) while retaining political claims in the area of preliminary argumentation or lacking a specific proposal. Common argumentation fallacies noticed in speeches are: *ad hominem*, *ad populum*, *ad metum*, *ad misericordiam* and neglect of alternatives. In speech, metaphorical expressions, epithets, personifications, hyperbolas, allusions, symbols and repetitions are commonly used.

Keywords: rhetoric, politics, argumentation, types of claims, argumentation fallacies, stylistic figures

Životopis

Matea Altić rođena je 30. 9. 1991. godine u Zagrebu. Završila je II. opću gimnaziju u Zagrebu te srednju glazbenu školu Pavla Markovca kao glazbenik teoretičar i glazbenik kontrabasist. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu upisala je 2010./2011. godine, studijske grupe turkologija i fonetika. Diplomski studij govorničtva na Odsjeku za fonetiku i istraživački smjer ranonovovjekovne povijesti upisala je 2016./2017. godine. Tijekom studija boravila je na stranim sveučilištima u Republici Turskoj: 2013. godine na ljetnoj školi turskog jezika, *Türkçe Yaz Okulu* na Sveučilištu Bülent Ecevit te u zimskom semestru u sklopu programa Erasmus+ 2015./2016. godine na Sveučilištu Ankara na Fakultetu za jezik, povijest i geografiju u Ankari. Članica je Hrvatsko-turske udruge prijateljstva (*Hrvat-Türk Dostuk Derneği*) te je 2014. godine sudjelovala na Turskom brodu mira (*Türkiye Gençlik Barış Gemisi*) u organizaciji Ministarstva mladih i sporta Republike Turske u Istanbulu, Dubrovniku, Mostaru i Tunisu. Sudjelovala je 2016. godine kao jedan od organizatora na edukacijskom treningu za nefonetičare *FonET* te od 2018. godine djeluje kao jedan od urednika časopisa studenata povijesti *Pro Tempore*.

Nadalje, sudjelovala je na ljetnim seminarima kontrabasa u organizaciji Hrvatske glazbene mladeži od 2007. do 2010. godine. Od 2008. godine djeluje kao član Zagrebačkog omladinskog orkestra i član Češke besede Zagreb kao glazbenik kontrabasist. Od 2012. godine povremeno sudjeluje u privatnom radu Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu kao solo pjevač.